

CENTRO:
IES POETA AÑÓN

GEOGRAFÍA E HISTORIA

PROGRAMACIÓN DIDÁCTICA
ANO ACADÉMICO: 2019/20

Xefatura de Departamento

Contido

1. CONTEXTO.....	4
1.1. Introducción	4
1.2. Composición do departamento didáctico	4
1.3. Datos xerais do alumnado	5
1.4. Obxectivos da etapa. Obxectivos curriculares	5
1.5. Competencias claves do currículo	7
a) Competencia en comunicación lingüística.(CCL).....	7
b) Competencia matemática e competencia básica en ciencia e tecnoloxía. (CMCCT).....	8
c) Tratamento da información e competencia dixital.(CD).....	8
d) Competencia social e cívica .(CSC)	8
e) Conciencia y expresión culturais. (CCEC)	9
f) Competencia para aprender a aprender.(CAA).....	10
g) Sentido de iniciativa e espírito emprendedor. (CSIEE).....	11
1.6. Obxectivos das ciencias sociais	12
2. PRIMEIRO CURSO DA ESO.	16
2.1. Obxectivos e contidos.	16
a) Bloque 1. O medio físico.....	16
b) Bloque 2. A Terra e os medios naturais.....	17
c) Bloque 3. Sociedades prehistóricas, primeiras civilizacións e Idade Antiga.....	17
2.2. Criterios de avaliación , estándares de aprendizaxe e temporalización	18
2.3. Criterios e procedementos de avaliación en relación aos estándares.....	22
2.4. Grao mínimo de consecución dos estándares. Mínimos esixibles.....	26
2.5. Criterios de avaliación	32
2.6. Instrumentos de avaliación. Procedementos e criterios de cualificación e promoción.	32
- Instrumentos de avaliación para cada estándar de aprendizaxe.....	34
2.7. Criterios de cualificación.	38
2.8. Proba extraordinaria de setembro	41
2.9. Temporalización	41
2.10. Os contidos transversais e o seu tratamento na área das ciencias sociais	41
2.11. Actividades complementarias	44
2.12. Mecanismos de revisión, avaliación e modificación da PDA.....	45
3. SEGUNDO CURSO DA E.S.O.	47

3.1. Obxectivos. Contidos. Criterios de avaliación. Estándares de aprendizaxe . Competencias e temporalización.....	47
3.2. Obxectivos.....	47
3.3. Avaliación dos estándares e procedementos e instrumentos de avaliación	57
3.4. Grao mínimo de consecución dos estándares. Mínimos esixibles.....	62
3.5. Contidos e indicadores de logro por unidade didáctica.....	66
a) Bloque 1. Contidos comúns.....	66
b) Bloque 2: contidos específicos por unidade didáctica.....	67
3.6. Instrumentos de avaliación. Procedementos e criterios de cualificación.....	72
- Instrumentos de avaliación para cada estándar de aprendizaxe.....	73
3.7. Criterios de cualificación	77
a) Rubricas	80
3.8. Temporalización	80
3.9. Materiais curriculares e recursos.....	81
3.10. Proba extraordinaria de setembro.....	82
3.11. Mecanismos de revisión, avaliación e modificación da pda	82
b) RÚBRICA DE AUTOREVISIÓN	83
3.12. Medidas de atención a diversidade.....	84
4. TERCEIRO CURSO DA ESO.....	87
4.1. Introducción e contextualización.....	87
4.2. Contribución ao desenvolvemento das competencias clave	87
4.3. Obxectivos mínimos.....	92
4.4. Obxectivos. Contidos. Criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe e temporalización.....	94
4.5. Criterios, procedementos e instrumentos de avaliación en relación aos estándares	102
4.6. Grao mínimo de consecución dos estándares. Mínimos esixibles.....	104
4.7. Instrumentos de avaliación	111
- Instrumentos de avaliación para cada estándar de aprendizaxe.....	111
4.8. Criterios de avaliación, cualificación e promoción.....	115
4.9. Contidos e indicadores de logro por unidade didáctica.....	119
4.10. Temporalización	129
4.11. Concrecións metodolóxicas.....	129
4.12. Materiais e recursos didácticos	130
4.13. Proba extraordinaria de setembro.....	130
4.14. Medidas de atención á diversidade.....	130
4.15. Contidos transversais	131

4.16. Mecanismos de revisión, avaliación e modificación da pda	132
5. CUARTO CURSO DE ESO	133
5.1. Introducción e contextualización	133
5.2. Contribución ao desenvolvemento das competencias clave	133
5.3. Obxectivos	139
5.4. Estándares de aprendizaxe.....	139
5.5. Grao mínimo de consecución dos estándares. Mínimos esixibles.....	142
5.6. Contidos, temporización e concreción de estándares de aprendizaxe por unidade didáctica.....	152
a) Unidade 1: a crise do antigo réxime.....	152
b) Unidade 2: revolucións liberais e nacionalismos	154
c) Unidade 3. A revolución industrial e os cambios sociais.....	156
d) Unidade 4. España no século XIX	159
e) Unidade 5. Imperialismo, guerra e revolución	161
f) Unidade 6. O mundo de entreguerras	164
g) Unidade 7: a segunda guerra mundial	166
h) Unidade 8: España: da crise do 98 á guerra civil.....	168
i) Unidade 9: a guerra fría.....	170
j) Unidade 10: a descolonización e o terceiro mundo.....	172
k) Unidade 11: o mundo desde 1945 ata a actualidade.....	174
l) Unidade 12: España, da ditadura á democracia.....	177
5.7. Concrecións metodolóxicas.....	179
5.8. Materiais e recursos didácticos	180
5.9. Instrumentos de avaliación. Procedementos criterios de avaliación, cualificación e promoción ..	180
- Instrumentos de avaliación para cada estándar de aprendizaxe.....	181
5.10. Criterios de promoción.....	188
5.11. Proba extraordinaria de setembro	188
5.12. Indicadores de avaliación do proceso de ensino.....	189
5.13. Medidas de atención á diversidade.....	189
5.14. Elementos transversais.....	190
5.15. Mecanismos de revisión, avaliación e modificación da pda	191
6. ACTIVIDADES DE SEGUIMIENTO, RECUPERACIÓN E AVALIACIÓN DE PENDENTES	196
7. ACTIVIDADES COMPLEMENTARIAS E EXTRAESCOLARES	197
8. MATERIAS OPTATIVAS	198

1. CONTEXTO

1.1. Introducción

Esta Programación elaborouse a partir dos plantexamentos seguintes:

1. Tendo como referencia o marco lexislativo que rexe e orienta o sistema educativo español/galego.
2. Adecuación ao **contexto do Centro**, os alumnos proceden de diferentes ámbitos sociais e culturais. Aplicación dos criterios elaborados pola Comisión de Coordinación Pedagóxica para el **Proxecto curricular do Centro**.
3. Plantexamento de Área no como un fin en sí mesma, sino **integrada en un proxecto global** común a todo o Centro. En consecuencia os profesores do Departamento non centrarán unicamente o seu traballo, nin valorarán tan solo o progreso nos contidos específicos das materias del Área, sino que colaborarán a la consecución dos obxectivos das restantes, co vistas a la formación integral dos alumnos.

Ao longo do curso, facérense distintas modificacións e adaptacións de carácter xeral nos contidos en distintos niveis. Todas estas reordenacións teñen como obxectivo poder completar co tranquilidade y rigor os curriculum, sen merma dos contidos que se estudan na etapa.

Ademais queda aberta a posibles modificacións de acordo coas circunstancias do curso. O Departamento levará a cabo adaptacións curriculares cando os acontecementos de actualidade o demanden, o por necesidades especiais de algún grupo de alumnos. Faranse constar no libro de actas.

O IES Poeta Añón de A Serra de Outes é un Instituto de Ensino Secundario no que se imparten en horario diúrno ensinanzas de ESO (de 1º a 4º curso), en horario nocturno impártense ensinanzas de Educación Permanente de Adultos (módulos III e IV).

1.2. Composición do departamento didáctico

O Departamento Didáctico de Ciencias Sociais, Xeografía e Historia ten durante o curso académico 2019-2020, unha carga horaria de 35 horas incluíndo nelas dous horas de dedicación ao departamento da xefa do mesmo.

O Departamento Didáctico de Ciencias Sociais, Xeografía e Historia está integrado durante este curso académico polas seguintes profesoras:

-Dona Ana Isabel Díaz Gómez :Licenciada en Xeografía e Historia, profesora numeraria con destino definitivo no centro. Impartirá docencia das seguintes materias: Ciencias Sociais de 1º (6 horas). Ciencias Sociais de 2º (6 horas). Cultura clásica de 3º (2 horas).e ESA (Educación de adultos)(4 horas).

-Dona Fredesvinta Limón Nevado: Licenciada en Xeografía e Historia, profesora numeraria con destino definitivo no centro. Impartirá este curso as seguintes materias: Ciencias Sociais de 3º (6 horas). Historia de 4º (6 horas). Economía de 4º (3 horas) , e ocupará o cargo de Xefatura de Departamento (2 horas).

A **hora de Reunión do Departamento** durante o curso 2019-20 é pola tarde os luns.

1.3. Datos xerais do alumnado

Durante o presente curso 2019-20, temos 7 unidades, hai 115 alumnos e alumnas matriculados na ESO. De 1º de ESO hai 27 alumnos e alumnas distribuídos en dous grupos (1ªA: 14, 1ºB: 13); 37 alumnos e alumnas de 2º de ESO distribuídos en dous grupos (2ªA: 18, 2ºB: 19); 27 alumnos e alumnas en 3º de ESO distribuídos en dous grupos (3ªA: 14, 3ºB: 13) e 24 alumnos e alumnas de 4º de ESO distribuídos en dous grupos.

En horario vespertino impártense Ensinanzas de Réxime Especial :EPA, sumando aproximadamente uns 10 alumnos/as, xa que aínda está a matrícula aberta para Módulo 3 e Módulo 4 de EPA no momento de redactar esta Programación.

1.4. Obxectivos da etapa. Obxectivos curriculares

A Lomce introduciu un novo concepto de currículo e non hai obxectivos para áreas nin cursos concretos pero si para a etapa educativa, dende o departamento de Ciencias sociais entendese que todos estes obxetivos son importantes e logros a conseguir na nosa materia:

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto aos demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou

- circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
  - e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novo coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación
  - f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.
  - g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
  - h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
  - i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira apropiada.
  - l) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e doutras outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
  - m) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais, e incorporar a educación física e a practica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e á súa mellora.
  - n) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
  - ñ) Coñecer e valorar os aspectos básicos do patrimonio lingüístico, cultural, histórico e artístico de Galicia, participar na súa conservación e na súa mellora, e respectar a diversidade lingüística e cultural como dereito dos pobos e das persoas, desenvolvendo actitudes de interese e respecto cara ao exercicio deste dereito.
  - o) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de

riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

1.5. Competencias claves do currículo

«Adóptase a denominación das competencias clave definidas pola Unión Europea. Considérase que “as competencias clave son aquelas que todas as persoas precisan para a súa realización e desenvolvemento persoal, así como para a cidadanía activa, a inclusión social e o emprego”. Identifícanse sete competencias clave esenciais para o benestar das sociedades europeas, o crecemento económico e a innovación, e descríbense os coñecementos, as capacidades e as actitudes esenciais vinculadas a cada unha delas».

As competencias clave do currículo son as seguintes:

- Comunicación lingüística (CCL).
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía (CMCCT).
- Competencia dixital (CD).
- Aprender a aprender (CAA).
- Competencias sociais e cívicas (CSC).
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor (CSIEE).
- Conciencia e expresións culturais (CCEC).

a) *Competencia en comunicación lingüística.(CCL)*

Os descritores básicos que traballaremos serán:

- Ler e comprender textos xeográficos , históricos e artísticos.
- Utilizar o vocabulario propio da materia tanto de forma pasiva como activa nas diversas formas de comunicación: oral e escrita.
- Ser capaces de expoñer clara e sistematicamente as ideas, argumentando con rigor e precisión.
- Explicar de forma ordenada, razoada e detallada causas e consecuencias dun tema ou aspectos relacionados coa materia.
- Realizar esquemas, resúmenes e mapas conceptuais dos contidos propios da materia.
- Lectura de imaxes: Interpretar e explicar oralmente e/ou por escrito o significado de fotos, gráficos, mapas...
- Definir con claridade e precisión conceptos propios da materia.
- Argumentar razoadamente opinións sobre feitos xeográficos e/ou históricos.
- Comprender e explicar textos xornalísticos.

- Utilización de linguaxe non sexista fomentando a construción de relacións en termos de igualdade entre homes e mulleres e a eliminación de estereotipos e expresións machistas ou xenófobas.
- Utilizar a comunicación e o diálogo como eixe da resolución pacífica de conflitos.

b) *Competencia matemática e competencia básica en ciencia e tecnoloxía. (CMCCT)*

- Cálculo de distancias e superficies a partir de escalas gráficas e/ou numéricas
- Cálculo de porcentaxes (tantos por cento, tantos por mil).
- Realización e interpretación de táboas estatísticas e gráficos.
- Realizar e interpretar gráficas sinxelas.

c) *Tratamento da información e competencia dixital.(CD)*

- Utilización das tecnoloxías da información e da comunicación como elemento esencial para informarse, aprender e comunicarse.
- Procura, selección, rexistro e tratamento ou análise de información utilizando técnicas e estratexias diversas segundo a fonte e o soporte empregados (oral, impreso, audiovisual, dixital ou multimedia).
- Dominio de linguaxes específicas básicas (textual, numérica, icónica, visual, gráfica e sonora).
- Seleccionar, tratar e utilizar a información de forma autónoma, eficaz, responsable, crítica e reflexiva.
- Actitude crítica e reflexiva na valoración da información dispoñible.

d) *Competencia social e cívica .(CSC)*

- Coñecer as características e valores dunha sociedade democrática.
- Exercer activa e responsablemente os dereitos e deberes da cidadanía.
- -Saber que os conflitos de valores e intereses forman parte da convivencia e saber resolvelos con actitude construtiva tomando decisión con autonomía.
- Creación progresiva dun sistema de valores propio respectando os principios e valores universais da Declaración Universal dos Dereitos Humanos e a Declaración dos Dereitos da Infancia.
- Saber expresar as propias ideas e escoitar as alleas, ser capaz de poñerse no lugar das outras persoas e comprender o seu punto de vista aínda que sexa diferente do propio e tomar decisión nos distintos niveis da vida comunitaria valorando conxuntamente os intereses individuais e os do grupo.

- Valorar as diferenzas e o recoñecemento da igualdade de dereitos entre os diferentes colectivos, en particular entre homes e mulleres.
- Practicar o diálogo e a negociación para chegar a acordos como forma de resolver os conflitos tanto no ámbito persoal coma no social.
- Amosar un sentimento de cidadanía global compatible coa identidade local.
- Coñecerse e valorarse, saber comunicarse en distintos contextos, expresar as propias ideas e escoitar as alleas.
- Exercer unha cidadanía activa e integradora que esixe o coñecemento e a comprensión dos valores en que se asentan os estados e as sociedades democráticas, dos seus fundamentos, modos de organización e funcionamento.
- Reflexionar criticamente sobre os conceptos de democracia, liberdade, solidariedade, corresponsabilidade, participación e cidadanía, con particular atención aos dereitos e deberes recoñecidos nas declaracións internacionais, na Constitución española, no Estatuto de Autonomía de Galicia así como na súa aplicación por parte de diversas institucións.
- Amosar un comportamento coherente cos valores democráticos, o que implica dispoñer de habilidades como a toma de conciencia dos propios pensamentos, valores, sentimentos e accións e o control e a autorregulación deles.
- Dispoñer de habilidades para participar activa e plenamente na vida cívica.
- Construír, aceptar e practicar normas de convivencia acordes cos valores democráticos, exercer os dereitos, liberdades, responsabilidades e deberes cívicos e defender os dereitos dos demais e os propios.
- Comprender a realidade social na que se vive, afrontar a convivencia e os conflitos empregando o xuízo ético baseado nos valores e prácticas democráticas

e) Conciencia y expresión culturais. (CCEC)

- Coñecer, comprender, apreciar e valorar criticamente diferentes manifestacións culturais, artísticas e deportivas, utilízalas como fonte de enriquecemento e goce persoal e consideralas como parte do patrimonio dos pobos.
- Apreciar o feito cultural en xeral e o feito artístico en particular.
- Expresarse e comunicarse a través de fontes, formas e canles de expresión e códigos artísticos.
- Percibir, comprender e enriquecerse con diferentes realidades e producións do mundo da arte e da cultura.
- Colaborar na elaboración de traballos artísticos colectivos

- Coñecemento básico das principais técnicas, recursos e convencións das diferentes linguaxes artísticas así como das obras e manifestacións máis destacadas do patrimonio cultural ao longo do tempo.
- Coñecer e identificar as relacións existentes entre as manifestacións artísticas de cada época e a sociedade na que se producen –mentalidade e posibilidades técnicas da época- ou coa persoa ou colectividade que as crea.
- Coñecer a evolución do pensamento, das correntes estéticas, das modas e dos gustos, así como da importancia representativa, expresiva e comunicativa que os factores estéticos desempeñaron e desempeñan na vida cotiá das persoas e das sociedades.
- Apreciar a creatividade na expresión de ideas, experiencias ou sentimentos a través de diferentes medios artísticos, como a música, a literatura, as artes visuais e escénicas ou as diferentes formas das chamadas artes populares.
- Valorar a liberdade de expresión, o dereito á diversidade cultural, a importancia do diálogo intercultural e a realización de experiencias artísticas compartidas.
- Cultivar a propia capacidade estética e creadora a nivel individual e colectivo.
- Interese por participar na vida cultural, artística e deportiva.
- Contribuír á conservación do patrimonio cultural e artístico tanto da propia comunidade como doutras.

f) Competencia para aprender a aprender.(CAA)

- Dispor de habilidades para iniciarse na aprendizaxe e ser capaz de continuar aprendendo de xeito cada vez máis eficaz e autónomo de acordo cos propios obxectivos e necesidades.
- Adquisición da conciencia das propias capacidades (intelectuais, emocionais, físicas) do proceso e das estratexias necesarias para desenvolvelas, así como do que se pode facer por un mesmo e do que se pode facer coa axuda doutras persoas e recursos. -Ser consciente do que se sabe e do que cómpre aprender, de como se aprende e de como se xestionan e controlan de forma eficaz os procesos de aprendizaxe, optimizándoos e orientándoos a satisfacer obxectivos persoais.
- Coñecer as propias potencialidades e carencias, sacando proveito das primeiras e tendo motivación e vontade para superar as segundas desde unha expectativa de éxito, aumentando progresivamente a seguridade para afrontar novos retos de aprendizaxe
- Coñecer as capacidades que entran en xogo na aprendizaxe: a atención, a concentración, a memoria, a comprensión e a expresión lingüística ou a motivación de logro, entre outras, e obter un rendemento máximo e personalizado delas coas axudas de distintas estratexias e técnicas: de estudo, de observación e rexistro sistemático de feitos e de relacións, de traballo cooperativo e por proxectos, de resolución de problemas, de planificación e de organización de actividades e tempos de forma efectiva ou do coñecemento sobre os diferentes recursos

e fontes para a recolla, selección e tratamento da información, incluídos os recursos tecnolóxicos.

- Identificar e manexar a diversidade de respostas posibles ante unha mesma situación ou problema, formularse preguntas, utilizar diversas estratexias e metodoloxías que permitan afrontar a toma de decisións, racional e criticamente, coa información dispoñible.
- Saber obter información –individualmente ou en colaboración- e transformala en coñecemento propio, relacionando e integrando a nova información cos coñecementos previos e coa propia experiencia persoal e sabendo aplicar os novos coñecementos e capacidades en situacións parecidas e contextos diversos.
- Proporse metas alcanzables a curto, medio e longo prazo e cumprilas, elevando os obxectivos de aprendizaxe de forma progresiva e realista.
- Ser capaz de autoavaliarse e autorregularse, ter responsabilidade de compromiso persoal, saber administrar o esforzo, aceptar os erros e aprender de e coas demais persoas.
- Ter conciencia, xestión e control das propias capacidades e coñecementos desde un sentimento de competencia ou eficacia persoal, e inclúe tanto o pensamento estratéxico como a capacidade de cooperar, de autoavaliarse e o manexo eficiente dun conxunto de recursos e técnicas de traballo intelectual, todo o cal se desenvolve

g) Sentido de iniciativa e espírito emprendedor. (CSIEE).

- Adquisición da conciencia e aplicación dun conxunto de valores e actitudes persoais interrelacionadas, como a responsabilidade, a perseveranza, o coñecemento de si mesmo e a autoestima, a creatividade, a autocrítica, o control emocional, a capacidade de elixir, de calcular riscos e de afrontar problemas, así como a capacidade de demorar a necesidade de satisfacción inmediata, de aprender dos erros e de asumir riscos.
- Capacidade de elixir con criterio propio, de imaxinar proxectos, e de levar adiante as accións necesarias para desenvolver as opcións e plans persoais –no marco de proxectos individuais ou colectivos –responsabilizándose deles, tanto no ámbito persoal coma no social e no laboral.
- Poder transformar as ideas en accións, propoñerse obxectivos e planificar e levar a cabo proxectos, reelaborando as formulacións previas ou elaborando novas ideas, buscar solucións e levalas á práctica cando é preciso.
- Analizar posibilidades e limitacións, coñecer as fases do desenvolvemento dun proxecto, planificar, tomar decisións, actuar, avaliar o feito e autoavaliarse, extraer conclusións e valorar as posibilidades de mellora.

- Ter visión estratéxica dos retos e oportunidades que axude a identificar e cumprir obxectivos e a manter a motivación para lograr o éxito nas tarefas emprendidas, cunha ambición persoal, académica e profesional.
- Ser capaz de poñer en relación a oferta académica, laboral ou de lecer dispoñible coas capacidades, desexos e proxectos persoais.
- Ter unha actitude positiva cara ao cambio e a innovación que presupón flexibilidade de formulacións, comprender os cambios como novas oportunidades e adaptarse crítica e construtivamente a eles

1.6. Obxectivos das ciencias sociais

As ciencias sociais, xeografía e historia, nesta etapa, terá como obxectivo o desenvolvemento das seguintes capacidades:

- Promover o sentimento de pertenza á comunidade galega e ás outras entidades políticas, sociais e culturais en que se integra, participando nelas con plena conciencia dos seus dereitos e deberes, desde posicións solidarias e respectuosas con outras comunidades, estados e culturas.
- Identificar os procesos e mecanismos básicos que rexen a realidade social e as interrelacións entre os feitos políticos, económicos, sociais e culturais, utilizando este coñecemento para comprender o pasado e as sociedades actuais; asumir que estas son o resultado do de longos procesos de cambio e dunha pluralidade de causas, e, o papel que xogan nelas os homes e as mulleres e, así mesmo, analizar os problemas máis relevantes que se deducen dese estudo.
- Identificar, localizar e analizar, a diferentes escalas, as características do medio físico e as interaccións que os grupos sociais establecen con el na utilización do espazo e dos seus recursos, valorando as consecuencias de tipo económico, social, político e ambiental destas.
- Comprender que o territorio e a súa ordenación son o resultado da interacción das sociedades, ao longo da historia, sobre o medio en que se desenvolven e organizan.
- Identificar, localizar e comprender as características básicas da diversidade xeográfica do mundo, das grandes áreas xoeconómicas e os trazos físicos e humanos de Europa, España e Galicia.
- Identificar e localizar no tempo e no espazo os procesos e acontecementos máis relevantes na historia do mundo, de Europa, de España e de Galicia, identificando as súas causas e consecuencia, para adquirir unha perspectiva global da evolución da humanidade, e para conseguir ser capaces de elaborar unha interpretación dinámica desta que permita comprender a pluralidade de comunidades en que se distribúen os seres humanos e, de xeito particular, a propia.

- Valorar a diversidade cultural -puntos de vista, formas de vida, códigos morais- manifestando actitudes de respecto e tolerancia por outras culturas e por opinións que non coinciden coas propias, sempre que non sexan atentatorias contra a dignidade humana, sen renunciar por iso a un xuízo crítico sobre elas.
- Comprender e identificar as novas necesidades sociais que se produciron a partir da revolución industrial e a maneira en que inflúen na organización das paisaxes rurais e urbanas
- Coñecer os elementos técnicos básicos das manifestacións artísticas dentro da súa realidade sociocultural, para aprender así a valorar o patrimonio natural, histórico, cultural e artístico, asumindo a responsabilidade que supón a súa conservación e apreciándoo como recurso para o enriquecemento individual e colectivo.
- Comprender a singularidade do patrimonio natural, histórico, cultural e lingüístico galego, participan do activamente na súa conservación e mellora.
- Adquirir e empregar o vocabulario específico que ofrecen as ciencias sociais para que a súa incorporación ao vocabulario habitual aumente a precisión no uso da linguaxe e enriqueza a comunicación.
- Obter, comprender e relacionar información verbal, escrita, gráfica, icónica, estatística e cartográfica procedente de fontes diversas, incluídas as que corresponden ao contorno físico e social, aos medios de comunicación e ás tecnoloxías da información. Aprender a tratala de xeito autónomo e crítico de acordo co fin perseguido, e comunicala aos demais de maneira organizada e intelixible.
- Valorar a construción colectiva do coñecemento científico, recoñecendo o seu carácter provisional e comparalo co coñecemento social.
- Realizar tarefas en grupo e participar en debates cunha actitude construtiva, crítica e tolerante, fundamentando adecuadamente as opinións e valorando o diálogo como unha vía necesaria para a solución dos problemas humanos e sociais.
- Resolver problemas e levar cabo estudos e investigación escolares aplicando os instrumentos conceptuais, as técnicas e os procedementos básicos da indagación característicos das ciencias sociais.
- Coñecer o funcionamento das sociedades democráticas, apreciando os seus valores fundamentais e o feito de que os dereitos e liberdades humanas constitúen un logro irrenunciable da humanidade e unha condición necesaria para a paz. Denunciar, en consecuencia, actitudes e situacións discriminatorias e inxustas, amosándose solidario cos pobos, grupos sociais e persoas privados dos seus dereitos ou dos recursos económicos necesarios.
- Procurar a comprensión da realidade social galega actual como unha realidade dinámica e cambiante que se constrúe continuamente en contacto con outras sociedades e culturas.

Asumir a necesidade de orde nación do territorio desde criterios sustentables, respectando o patrimonio natural e construído e recollen do, así mesmo, o panorama futuro que pode ofrecerse tras a análise destes presupostos.

O área de Ciencias sociais ten como obxecto contribuír ao desenvolvemento persoal e social do alumnado, acercándolle os recursos necesarios para integrarse e participar de forma activa na sociedade na que vive, partindo da comprensión da realidade física, social e histórica máis próxima hasta poder comprender o mundo dunha maneira máis global.

O desenvolvemento persoal e social dos alumnos e alumnas como futuros cidadáns implica, por unha parte, coñecer os mecanismos fundamentais da democracia respectando as regras da vida colectiva e, por outra, interactuar co entorno e o medio velando por a súa conservación al ser estes bens comúns e compartilos

A mobilización de todos os recursos que conforman o área contribuirá a adquisición das competencias clave e ao desenvolvemento integral do alumnado ao longo da súa etapa. Para iso, os elementos curriculares de Ciencias sociais deberán abordarse desde un enfoque metodolóxico práctico, integral, de uso social e co carácter funcional.

Nun primeiro lugar, no bloque 1, establécense os contidos comúns do área, facendo referencia as distintas técnicas, estratexias e métodos de traballo que potencian e favorecen a adquisición de aprendizaxes sobre o coñecemento do medio por parte do alumnado. Polo tanto, este bloque constitúe o eixo fundamental para abordar os elementos curriculares dos outros bloques cun enfoque transversal. Supón, ademais, a iniciación no coñecemento científico, no como saber disciplinar senón como un conxunto de procesos, destrezas e actitudes que contribúe a explorar e comprender a realidade

No bloque 2, Ou mundo non que vivimos, realizase o estudo da xeografía, tanto da contorna próxima, achegando ou alumnado a realidade que coñece, como de contextos máis afastados para fomentar unha visión máis completa. No desenvolvemento deste bloque utilizaranse diferentes tipos de fontes xeográficas de información: textos, cadros e gráficos, esquemas, representacións cartográficas, fotografías e imaxes sintéticas para identificar e localizar obxectos e feitos xeográficos, con especial atención aos territorios galego e español. O bloque inclúe contidos que abarcan dende universo, a representación da terra e a orientación no espazo, auga e consumo responsable, ou clima e cambio climático, ou paisaxe e os seus principais elementos (relevo, clima, hidrografía) e a intervención humana no medio e os seus consecuencias ambientais.

A través dos contidos **do bloque 3, Vivir en sociedade** será posible iniciar un proceso de comprensión das características dos distintos grupos sociais, respectando e valorando os seus diferenzas e as persoas integrantes, a produción e reparto dos bens de consumo, sectores de produción, a vida económica dos cidadáns a capacidade emprendedora dos membros da sociedade e

función dinamizadora dá actividade empresarial na sociedade, a organización social, política e territorial galega e española e ou coñecemento do territorio, institucións e poboacións europeas.

Non bloque 4, As pegadas do tempo, traballarase a comprensión dous conceptos como o tempo histórico e a súa medida, a capacidade de ordenar temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos relevantes, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade a través da realización de cronogramas, liñas de tempo, mapas mentais, árbores xenealóxicas, biografías etc. Investigarase sobre as grandes etapas históricas da humanidade para adquirir unha idea da idade da historia, asociadas aos feitos que marcan os seus inicios e os seus finais, sendo preciso coñecer as condicións históricas, eventos e persoas relevante en diferentes períodos do tempo. É importante para o alumnado adquirir as referencias históricas que lles permitan elaborar unha interpretación persoal do mundo, a través dunhas coñecementos básicos da historia de Galicia e de España, respectando e valorando os aspectos comúns e de carácter diverso.

No fundamental no área de Ciencias sociais é o aproveitamento dos recursos propios da entorna, non soamente físicos, sino tamén humanos. Neste sentido, consideraranse as diferenzas interculturais como un aspecto enriquecedor que acerca posibilidades de aprendizaxe.

A planificación e o desenrolo destas propostas levan asociada a utilización de diversos instrumentos de avaliación: portafolio, diarios, rúbricas, debates, mapas mentais, probas específicas etc. que evidencian os distintos grados de execución dos aprendizaxes. Destaca o papel activo do alumnado no proceso de avaliación, pois o uso do portafolio permítelle potenciar a autonomía e desenrolar o pensamento crítico e reflexivo.

Para a construción e a consolidación dúas aprendizaxes partírase, en todo momento, dous coñecementos previos do alumnado, do contexto máis próximo e do seu nivel evolutivo, cognitivo e emocional. Este proceso implica a secuenciación dous contidos partindo do que eles xa coñecen para así avanzar e ir de aprendizaxes máis simples cara a outros máis complexos.

2. PRIMEIRO CURSO DA ESO.

2.1. Obxectivos e contidos.

- Analiza e identifica as formas de representación do noso planeta utilizando datos de coordenadas xeográficas.
- Describir o medio físico europeo.
- Situar no mapa de Europa as principais unidades e elementos do relevo continental.
- Coñecer, describir e situar no mapa, os grandes conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico europeo.
- Coñecer os principais espazos naturais de Europa.
- Manexar diferentes representacións cartográficas e as súas escalas.
- Localizar no mapamundi, as principais unidades do relevo mundial e os grandes ríos.
- Localizar no globo terráqueo, as grandes zonas climáticas e identificar as súas características.
- Analizar a acción do ser humano sobre o medio e as súas consecuencias.
- Comprender e explicar o proceso de hominización.
- Analizar os principais acontecementos da historia da humanidade, situándoos nos distintos períodos históricos.
- Datar os diferentes períodos históricos situándoos en diferentes eixes cronolóxicos.
- Coñecer os primeiros ritos relixiosos.
- Coñecer e describir as características da vida humana en cada período histórico.
- Describir a organización socioeconómica das civilizacións, despois do neolítico.
- Comprender a diacronía e sincronía de diferentes culturas.
- Recoñecer a importancia do descubrimento da escritura.
- Comprender e explicar os principais trazos das culturas grega e romana.

a) Bloque 1. O medio físico.

- Lectura e interpretación de imaxes e mapas de diferentes escalas e características. Percepción da realidade xeográfica mediante a observación directa ou indirecta. Interpretación de gráficos e elaboración destes a partir de datos.
- Obtención de información de fontes diversas (iconográficas, arqueolóxicas, escritas, proporcionadas polas tecnoloxías da información, etc.) e elaboración escrita da información obtida.
- Localización no tempo e no espazo dos períodos, culturas e civilizacións e acontecementos históricos. Representación gráfica de secuencias temporais.

- Identificación de causas e consecuencias dos feitos históricos e dos procesos de evolución e cambio relacionándovos cos factores que os orixinaron.
- Coñecemento dous elementos básicos que caracterizan as manifestacións artísticas máis relevantes, contextualizándoas na súa época. Valoración da herdanza cultural e do patrimonio artístico, particular mente o propio, como riqueza que hai que preservar e colaborar na súa conservación.
- Realización de debates sobre temas de actualidade que poidan ter referentes na antigüidade ou nos contidos xeográficos.
- Elaboración de traballos de campo sobre a realidade xeográfica máis próxima e/ ou o patrimonio arqueolóxico do contorno.

b) Bloque 2. A Terra e os medios naturais.

- A representación da Terra. Aplicación de técnicas de orientación e localización xeográfica.
- Localización no mapa e caracterización de continentes, océanos, mares, unidades do relevo e ríos no mundo, en Europa, en España e en Galicia.
- Caracterización dos principais medios naturais, identificando os compoñentes básicos do relevo, os climas, as augas e a vexetación; comprensión das interaccións que manteñen. Observación e interpretación de imaxes representativas destes. Valoración da diversidade como riqueza que hai que conservar.
- Os grupos humanos e a utilización do medio: análise das súas interaccións. As paisaxes naturais e humanizadas. Principais unidades territoriais en Galicia: a dispersión da poboación en pequenos asentamentos(aldeas), as parroquias, as vilas e as áreas urbanas.
- Riscos. Estudo dalgún problema ambiental como, por exemplo, a acción humana sobre a vexetación, o problema da auga ou o cambio climático. Toma de conciencia das posibilidades que o medio ofrece e dis - posición favorable para contribuír ao mantemento da biodiversidade e a un desenvolvemento sustentable.

c) Bloque 3. Sociedades prehistóricas, primeiras civilizacións e Idade Antiga.

- Cazadores e recolectores, os primitivos actuais. Cambios producidos pola revolución neolítica. Aspectos significativos da prehistoria no territorio peninsular.
- As primeiras civilizacións urbanas. Orixe do poder político e patriarcado.
- As primeiras formas de poboamento e distribución da poboación en Galicia. A cultura castrexa
- O mundo clásico: Grecia e Roma. As sociedades escravistas. A democracia ateniense. As formas de organización económica, social, administrativa e política romanas. O proceso de romanización e as súas consecuencias na Hispania. A cidade e a forma de vida urbana. Achegas da cultura e da arte clásicas. Pervivencias do mundo cultural romano na Gallaecia

-
- Orixe e expansión do cristianismo. Fin do imperio romano e fraccionamento da unidade mediterránea. O reino suevo como exemplo de adaptación de comunidades endóxeas e esóxeas.

2.2. Criterios de avaliación , estándares de aprendizaxe e temporalización

U. Didact.	Criterios de avaliación	Estándares aprendizaxe	Competencias	Temp.
U- 1 A terra e a súa representación	B1.1. Coñecer o Sistema Solar e establecer as relacións entre os movementos da terra e a existencia das estacións e do día e da noite, e comprender a súa importancia na distribución dos climas .	B1.1.1. Interpreta como inflúen os movementos astronómicos na distribución da radiación solar e nas zonas bioclimáticas do planeta.	CAA,CMCCT,C D	Avaliación: 1ª.Sesions 7. aprox
		B1.1.2. Analiza un mapa de fusos horarios e diferenza zonas do planeta de similares horas		
	B1.2. Identificar e distinguir os sistemas de representación cartográfica, en soporte analóxico e dixital, e as súas escalas	B1.2.1. Clasifica e distingue proxeccións, e compara unha proxección de Mercator con unha de Peters.	CAA,CMCCT,C D	
	B1.3. Analizar e identificar o mapa, e coñecer as imaxes de satélite e seus usos principais	B1.3.1. Clasifica e distingue tipos de imaxes de satélite e mapas	CAA,CMCCT,C D	
	B1.4. Localizar espazos xeográficos e lugares nun mapa ou imaxe de satélite, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	B1.4.1. Localiza un punto xeográfico nun planisferio e distingue vos hemisferios da Terra e as súas principais características.	CAA,CMCCT,C D	
		B1.4.2. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa, utilizando datos de coordenadas xeográficas.		
U- 2 O relevo terrestre	B1.5. Localizar no mapamundi físico as principais unidades do relevo mundiais, os grandes ríos e as grandes zonas climáticas, e identificar as súas características.	B1.5.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo europeo e mundial.	CAA,CMCCT.C D	Avaliación :1ª.Sesions 6. aprox
U- 3 As augas	B1.6. Ter unha visión global do medio físico europeo e mundial, e das súas características xerais.	B1.6.1. Localiza nun mapa físico mundial os elementos e as referencias físicas principais: mares e océanos, continentes, illas e arquipélagos máis importantes, ríos e cadeas montañosas principais.	CAA,CMCCT,C D,CCL	1ª avali.4 sesions

		XHB1.6.2. Elabora cimogramas e mapas que sitúen os climas do mundo e reflectan os elementos máis importantes		
	B1.7. Ser capaz de describir as peculiaridades do medio físico europeo.	B1.7.1. Explica as características xerais do relevo europeo.	CAA,CMCCT,C D,CCL,CAA	
	B1.8. Situar no mapa de Europa as unidades e os elementos principais do relevo continental.	B1.8.1. Localiza nun mapa as unidades e vos elementos principais do relevo europeo.	CAA,CMCCT,C D	
U- 4.A atmosfera: tempo e o clima	B1.9. Coñecer, comparar e describir os grandes conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico europeo.	B1.9.1. Clasifica e localiza nun mapa os tipos de clima de Europa.	CAA,CMCCT,C D,CCL	1ª avali.6 sesions
		B1.9.2. Distingue e localiza nun mapa as zonas bioclimáticas do noso continente.		
U- 5 As paisaxes da terra.	B1.10. Coñecer os principais espazos naturais do noso continente.	B1.10.1. Localiza nun mapa e en imaxes de satélite de Europa os principais espazos naturais.	CAA,CMCCT,C D	2ª aval.4 sesions
U- 6/7.O Medio físico e o Medio natural	B1.11. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente e as súas consecuencias.	B1.11.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	CAA,CMCCT,C D,CCL	2ª aval.9 sesions
U- 8 A prehistoria	B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.	B3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.	CSC,CCEC	2ª aval.9 sesions
	B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.	B3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	CSC,CAA	
		XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, sexan estas restos materiais ou textuais.		
		XHB3.2.3. Compara dous relatos a distintas escalas temporais sobre as conquistas de Alexandre.		
	B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.	B3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	CSC,CMCCT	

	B3.4. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).	B3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	CSC,CMCCT	
	B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.	B3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	CSC,CCL	
	B3.6. Entender o proceso de hominización.	B3.6.1. Recoñece os cambios evolutivos ata chegar á especie humana.	CSC,CMCCT	
	B3.7. Datar a Prehistoria e a Idade Antiga, e distinguir a escala temporal de etapas como estas.	B3.7.1. Distingue etapas dentro da historia antiga.	CSC,CMCCT	
	B3.8. Identificar e localizar no tempo e no espazo os procesos e os acontecementos históricos máis salientables da Prehistoria e da Idade Antiga, para adquirir unha perspectiva global da súa evolución.	B3.8.1. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	CSC,CMCCT,C AA	
		B3.8.2. Realiza comentario de textos escritos e artísticos de forma sinxela.		
	B3.9. Coñecer as características da vida humana correspondentes aos dous períodos en que se divide a Prehistoria: Paleolítico e Neolítico.	B3.9.1. Explica a diferenza entre os dous períodos en que se divide a prehistoria e describe as características básicas da vida en cada un.	CSC,CCL,CAA	
		XHB3.9.2. Analiza a transcendencia da revolución neolítica e o papel da muller nela.		
	B3.10. Identificar os primeiros ritos relixiosos.	B3.10.1. Recoñece as funcións dos primeiros ritos relixiosos como os da "deusa nai".	CSC,CCEC	
U- 9 As primeiras civilizacións	B3.11. Coñecer algunhas características da vida humana neste período, así como o establecemento e a difusión de diferentes culturas urbanas, despois do neolítico.	B3.11.1. Describe formas de organización socioeconómica e política, novas ata entón, como os imperios de Mesopotamia e de Exipto.	CSC,CAA,CCL	2ª aval.8 sesións
	B3.12. Recoñecer a importancia da descuberta da escritura.	B3.12.1. Diferenza entre as fontes prehistóricas (restos materiais e ágrafos) e as fontes históricas (textos).	CSC,CAA	
		B3.12.2. Observa e diferenza os distintos tipos de escritura (Mesopotámica /Exipcias)		
B3.13. Explicar as etapas en que se divide a historia de Exipto.	B3.13.1. Interpreta un mapa cronolóxico-xeográfico da expansión exipcia.	CSC,CMCCT,C AA,CCL		
	XHB3.13.2. Describe as principais características das etapas históricas en que se divide Exipto.			
U- 10 A Civilización grega	B3.16.Mundo clásico. As Polis	B.16.1Identifica trazos da organización política, económica das polis	CSC,CAA	3ª aval 9 sesións

	B3.17. Entender a transcendencia do concepto de colonización.	B3.17.1. Localiza nun mapa histórico as colonias gregas do Mediterráneo.	CSC,CAA	
	B3.18. Distinguir entre o sistema político grego e o helenístico.	B3.18.1. Elabora un mapa do imperio de Alexandre.	CSC,CAA	
		XHB3.8.2. Contrasta as accións políticas da Atenas de Pericles co imperio de Alexandre Magno.		
B3.19. Entender o alcance do clásico na arte e na cultura occidentais.	B3.19.1. Explica as características esenciais da arte grega e a súa evolución no tempo.	CSC,CCEC,CC L		
	B3.19.2. Dá exemplos representativos das áreas do saber grego, e discute por que se considera que a cultura europea parte da Grecia clásica.			
U- 11 A civilización Romana.	B3.20. Caracterizar os trazos principais da sociedade, a economía e a cultura romanas, e recoñecer os conceptos de cambio e continuidade na historia da Roma antiga.	B3.20.1. Confecciona un mapa coas etapas da expansión de Roma.	CSC,CAA	3ª Aval. 5 sesións
	B3.21. Identificar e describir os trazos característicos de obras da arte grega e romana, diferenciando entre os que son específicos.	B3.21.1. Compara obras arquitectónicas e escultóricas de época grega e romana.	CSC,CCEC,CA A	
Be.21.2. Realiza comentario de textos artísticos de forma orientada e sinxela.				
U- 12 España e Galiza	B3.22 Península Ibérica. Gallaecia.	B3.22 Analiza exemplos do legado romano na actualidade	CAA,CSC,CCE C	3ª Aval. 5 sesións

2.3. Criterios e procedementos de avaliación en relación aos estándares

Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Procedementos		
		OB	APA	PE
B1.1. Coñecer o Sistema Solar e establecer as relacións entre os movementos da terra e a existencia das estacións e do día e da noite, e comprender a súa importancia na distribución dos climas e da Biota.	XHB1.1.1. Interpreta como inflúen os movementos astronómicos na distribución da radiación solar e nas zonas bioclimáticas do planeta.	X	X	X
	XHB1.1.2. Analiza un mapa de fusos horarios e diferencia zonas do planeta de similares horas.	X	X	
B1.2. Identificar e distinguir os sistemas de representación cartográfica, en soporte analóxico e dixital, e as súas escalas	XHB1.2.1. Clasifica e distingue proxeccións, e compara unha proxección de Mercator con unha de Peters.		X	X
B1.3. Analizar e identificar o mapa, e coñecer as imaxes de satélite e os seus usos principais.	XHB1.3.1. Clasifica e distingue tipos de imaxes de satélite e mapas.	X	X	X
B1.4. Localizar espazos xeográficos e lugares nun mapa ou imaxe de satélite, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	XHB1.4.1. Localiza un punto xeográfico nun planisferio e distingue os hemisferios da Terra e as súas principais características.	X	X	X
	XHB1.4.2. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	X	X	X
B1.5. Localizar no mapamundi físico as principais unidades do relevo mundiais, os grandes ríos e as grandes zonas climáticas, e identificar as súas características.	XHB1.5.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo europeo e mundial.		X	X
B1.6. Ter unha visión global do medio físico europeo e mundial, e das súas características xerais.	XHB1.6.1. Localiza nun mapa físico mundial os elementos e as referencias físicas principais: mares e océanos, continentes, illas e arquipélagos máis importantes, ríos e cadeas montañosas principais.		X	X
	XHB1.6.2. Elabora climogramas e mapas que sitúen os climas do mundo e reflectan os elementos máis importantes.	X	X	X
B1.7. Ser capaz de describir as peculiaridades do medio físico europeo.	XHB1.7.1. Explica as características xerais do relevo europeo.	X	X	X

B1.8. Situar no mapa de Europa as unidades e os elementos principais do relevo continental.	XHB1.8.1. Localiza no mapa as unidades e os elementos principais do relevo europeo.		X	X
B1.9. Coñecer, comparar e describir os grandes conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico europeo.	XHB1.9.1. Clasifica e localiza nun mapa os tipos de clima de Europa.		X	X
	XHB1.9.2. Distingue e localiza nun mapa as zonas bioclimáticas do noso continente.		X	X
B1.10. Coñecer os principais espazos naturais do noso continente.	XHB1.10.1. Localiza nun mapa e en imaxes de satélite de Europa os principais espazos naturais.	X	X	
B1.11. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente e as súas consecuencias.	B1.11.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.		X	
B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.	XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.	X	X	
B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.	XHB3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	X	X	X
	XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, sexan estes restos materiais ou textuais.			
	XHB3.2.3. Compara dous relatos a distintas escalas temporais sobre as conquistas de Alexandre.		X	X
B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.	XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	X	X	X
B3.4. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).	XHB3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	X	X	
B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.	XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	X	X	X
B3.6. Entender o proceso de hominización.	XHB3.6.1. Recoñece os cambios evolutivos ata chegar á especie humana.	X	X	X

B3.7. Datar a Prehistoria e a Idade Antiga, e distinguir a escala temporal de etapas como estas.	XHB3.7.1. Distingue etapas dentro da historia antiga.	X	X	X
B3.8. Identificar e localizar no tempo e no espazo os procesos e os acontecementos históricos máis salientables da Prehistoria e da Idade Antiga, para adquirir unha perspectiva global da súa evolución.	XHB3.8.1. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.		X	X
B3.9. Coñecer as características da vida humana correspondentes aos dous períodos en que se divide a Prehistoria: Paleolítico e Neolítico.	XHB3.9.1. Explica a diferenza entre os dous períodos en que se divide a prehistoria e describe as características básicas da vida en cada un.	X	X	X
	XHB3.9.2. Analiza a transcendencia da revolución neolítica e o papel da muller nela.			
B3.10. Identificar os primeiros ritos relixiosos.	XHB3.10.1. Recoñece as funcións dos primeiros ritos relixiosos como os da "deusa nai".	X	X	X
B3.11. Coñecer algunhas características da vida humana neste período, así como o establecemento e a difusión de diferentes culturas urbanas, despois do neolítico.	XHB3.11.1. Describe formas de organización socio-económica e política, novas ata entón, como os imperios de Mesopotamia e de Exipto.		X	X
B3.12. Recoñecer a importancia da descuberta da escritura.	XHB3.12.1. Diferencia entre as fontes prehistóricas (restos materiais e ágrafos) e as fontes históricas (textos).	X	X	
B3.13. Explicar as etapas en que se divide a historia de Exipto.	XHB3.13.1. Interpreta un mapa cronolóxico-xeográfico da expansión exipcia.		X	X
	XHB3.13.2. Describe as principais características das etapas históricas en que se divide Exipto.	X	X	X
B3.14. Identificar as principais características da relixión exipcia.	XHB3.14.1. Explica como materializaban os exipcios a súa crenza na vida do alén.	X	X	X
	XHB3.14.2. Realiza un mapa conceptual cos principais deuses do panteón exipcio.	X	X	
B3.15. Localizar e describir algúns exemplos arquitectónicos de Exipto e de Mesopotamia.	XHB3.15.1. Localiza nun mapa os principais exemplos da arquitectura exipcia e da mesopotámica.		X	X

B3.16. Coñecer os trazos principais das polis gregas e a transcendencia do concepto de democracia.	XHB3.16.1. Identifica trazos da organización socio-política e económica das polis gregas a partir de fontes históricas de diferentes tipos	X	X	X
	XHB3.16.2. Describe algunhas das diferenzas entre a democracia grega e as democracias actuais.	X	X	
B3.17. Entender a transcendencia do concepto de colonización.	XHB3.17.1. Localiza nun mapa histórico as colonias gregas do Mediterráneo.		X	X
B3.18. Distinguir entre o sistema político grego e o helenístico.	XHB3.18.1. Elabora un mapa do imperio de Alexandre		X	
	XHB3.18.2. Contrasta as accións políticas da Atenas de Pericles co imperio de Alexandre Magno.	X	X	
B3.19. Entender o alcance do clásico na arte e na cultura occidentais.	XHB3.19.1. Explica as características esenciais da arte grega e a súa evolución no tempo.	X	X	X
	XHB3.19.2. Dá exemplos representativos das áreas do saber grego, e discute por que se considera que a cultura europea parte da Grecia clásica.	X	X	
B3.20. Caracterizar os trazos principais da sociedade, a economía e a cultura romanas, e recoñecer os conceptos de cambio e continuidade na historia da Roma antiga.	XHB3.20.1. Confecciona un mapa coas etapas da expansión de Roma.		X	X
	XHB3.20.2. Identifica diferenzas e semellanzas entre as formas de vida republicanas e as do imperio na Roma antiga.	X	X	X
B3.21. Identificar e describir os trazos característicos de obras da arte grega e romana, diferenciando entre os que son específicos.	XHB3.21.1. Compara obras arquitectónicas e escultóricas de época grega e romana.	X	X	X
B3.22. Establecer conexións entre o pasado da Hispania romana e o presente.	XHB3.22.1. Fai un mapa da Península Ibérica onde se reflicten os cambios administrativos en época romana.		X	X
	XHB3.22.2. Analiza exemplos do legado romano que sobreviven na actualidade.		X	X
	XHB3.22.3. Entende o que significou a romanización en distintos ámbitos sociais e xeográficos.	X	X	X

2.4. Grao mínimo de consecución dos estándares. Mínimos esixibles

Os seguintes estándares de aprendizaxe son considerados os básicos polo que é necesario que os alumnos acaden un grao de consecución do 100% para superar a materia:

XHB1.1.1. Interpreta como inflúen os movementos astronómicos na distribución da radiación solar e nas zonas bioclimáticas do planeta.
XHB1.3.1. Clasifica e distingue tipos de imaxes de satélite e mapas.
XHB1.4.1. Localiza un punto xeográfico nun planisferio e distingue os hemisferios da Terra e as súas principais características.
XHB1.4.2. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa, utilizando datos de coordenadas xeográficas.
XHB1.6.1. Localiza nun mapa físico mundial os elementos e as referencias físicas principais: mares e océanos, continentes, illas e arquipélagos máis importantes, ríos e cadeas montañosas principais.
XHB1.6.2. Elabora climogramas e mapas que sitúen os climas do mundo e reflictan os elementos máis importantes.
XHB1.7.1. Explica as características xerais do relevo europeo.
XHB1.8.1. Localiza no mapa as unidades e os elementos principais do relevo europeo.
XHB1.9.1. Clasifica e localiza nun mapa os tipos de clima de Europa.
XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes sexan estes restos materiais ou textuais.
XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.
XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.
XHB3.6.1. Recoñece os cambios evolutivos ata chegar á especie humana.
XHB3.7.1. Distingue etapas dentro da historia antiga.
XHB3.8.1. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.
XHB3.9.1. Explica a diferenza entre os dous períodos en que se divide a prehistoria e describe as características básicas da vida en cada un.
XHB3.11.1. Describe formas de organización socio-económica e política, novas ata entón, como os imperios de Mesopotamia e de Exipto.
XHB3.12.1. Diferencia entre as fontes prehistóricas (restos materiais e ágrafos) e as fontes históricas (textos).
XHB3.13.1. Interpreta un mapa cronolóxico-xeográfico da expansión exipcia.
XHB3.13.2. Describe as principais características das etapas históricas en que se divide Exipto.
XHB3.14.1. Explica como materializaban os exipcios a súa crenza na vida do alén.
XHB3.15.1. Localiza nun mapa os principais exemplos da arquitectura exipcia e da mesopotámica.
XHB3.16.1. Identifica trazos da organización socio-política e económica das polis gregas a partir de fontes históricas de diferentes tipos.

XHB3.17.1. Localiza nun mapa histórico as colonias gregas do Mediterráneo.
XHB3.19.1. Explica as características esenciais da arte grega e a súa evolución no tempo.
XHB3.20.1. Confecciona un mapa coas etapas da expansión de Roma
XHB3.21.1. Compara obras arquitectónicas e escultóricas de época grega e romana.
XHB3.22.1. Fai un mapa da Península Ibérica onde se reflicten os cambios administrativos en época romana.
XHB3.22.2. Analiza exemplos do legado romano que sobreviven na actualidade.

Os criterios de avaliación serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado. Describe o que se quere valorar e que o alumnado debe lograr rematado o curso. Establecemos a porcentaxe que debe alcanzar para cada un dos estándares, son os que seguen:

Criterios de avaliación	de Estándares de aprendizaxe	de C. Clave	Grao mínimo de consecución (100%)
.Bloque 1. O medio físico			
B1.1. Coñecer o Sistema Solar e establecer as relacións entre os movementos da terra e a existencia das estacións e do día e da noite, e comprender a súa importancia na distribución dos climas e da Biota.	B1.1.1. Interpreta como inflúen os movementos astronómicos na distribución da radiación solar e nas zonas bioclimáticas do planeta.	CAA CMCCT CD	100%
B1.2. Identificar e distinguir os sistemas de representación cartográfica, en soporte analóxico e dixital, e as súas escalas	B1.1.2. Analiza un mapa de fusos horarios e diferencia zonas do planeta de similares horas.	CAA CMCCT CD	50%
	B1.2.1. Clasifica e distingue proxeccións, e compara unha proxección de Mercator con unha de Peters.	CAA CMCCT CD	10%
B1.3. Analizar e identificar o mapa, e coñecer as imaxes de satélite e os seus usos principais.	B1.3.1. Clasifica e distingue tipos de imaxes de satélite e mapas.	CAA CMCCT CD	90%
B1.4. Localizar espazos xeográficos e lugares nun mapa ou imaxe de satélite, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	B1.4.1. Localiza un punto xeográfico nun planisferio e distingue os hemisferios da Terra e as súas principais características.	CAA CMCCT CD	90%
	B1.4.2. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	CAA CMCCT CD	90%
B1.5. Localizar no mapamundi físico as principais unidades do relevo mundiais, os grandes ríos e as grandes zonas climáticas, e identificar as súas características.	B1.5.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo europeo e mundial.	CAA CMCCT CD	90%

B1.6. Ter unha visión global do medio físico europeo e mundial, e das súas características xerais.	B1.6.1. Localiza nun mapa físico mundial os elementos e as referencias físicas principais: mares e océanos, continentes, illas e arquipélagos máis importantes, ríos e cadeas montañosas principais.	CAA CMCCT CD CCL	90%
	B1.6.2. Elabora climogramas e mapas que sitúen os climas do mundo e reflectan os elementos máis importantes.	CAA CMCCT CD CCL	90%
B1.7. Ser capaz de describir as peculiaridades do medio físico europeo.	B1.7.1. Explica as características xerais do relevo europeo.	CAA CMCCT CD CCL CAA	90%
B1.8. Situar no mapa de Europa as unidades e os elementos principais do relevo continental.	B1.8.1. Localiza no mapa as unidades e os elementos principais do relevo europeo.	CAA CMCCT CD	90%
B1.9. Coñecer, comparar e describir os grandes conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico europeo.	XHB1.9.1. Clasifica e localiza nun mapa os tipos de clima de Europa.	CAA CMCCT CD CCL	90%
	B1.9.2. Distingue e localiza nun mapa as zonas bioclimáticas do noso continente.	CAA CMCCT CD	90%
B1.10. Coñecer os principais espazos naturais do noso continente.	B1.10.1. Localiza nun mapa e en imaxes de satélite de Europa os principais espazos naturais.	CAA CMCCT CD	10%
B1.11. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente e as súas consecuencias.	B1.11.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	CAA CMCCT CD CCL	10%
Bloque . A Historia			
B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.	B3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.	CSC CCEC	80%
B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.	B3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	CSC CAA	10%
	B3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, sexan estas restos materiais ou textuais.	CSC CAA	80%
	B3.2.3. Compara dous relatos a distintas escalas temporais sobre as conquistas de Alexandre.	CSC CAA	10%
B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos	B3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando	CSC CMCCT	50%

acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.	para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.		
B3.4. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).	B3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	CSC CMCCT	50%
B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.	B3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	CSC CCL	80%
B3.6. Entender o proceso de hominización.	B3.6.1. Recoñece os cambios evolutivos ata chegar á especie humana.	CSC CMCCT	80%
B3.7. Datar a Prehistoria e a Idade Antiga, e distinguir a escala temporal de etapas como estas.	B3.7.1. Distingue etapas dentro da historia antiga.	CSC CMCCT	90%
B3.8. Identificar e localizar no tempo e no espazo os procesos e os acontecementos históricos máis salientables da Prehistoria e da Idade Antiga, para adquirir unha perspectiva global da súa evolución.	B3.8.1. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	CSC CMCCT CAA	50%
B3.9. Coñecer as características da vida humana correspondentes aos dous períodos en que se divide a Prehistoria: Paleolítico e Neolítico.	B3.9.1. Explica a diferenza entre os dous períodos en que se divide a prehistoria e describe as características básicas da vida en cada un.	CSC CCL CAA	80%
	B3.9.2. Analiza a transcendencia da revolución neolítica e o papel da muller nela.	CSC CAA	80%
B3.10. Identificar os primeiros ritos relixiosos.	B3.10.1. Recoñece as funcións dos primeiros ritos relixiosos como os da "deusa nai".	CSC CCEC	80%
B3.11. Coñecer características da vida humana neste período, así como o establecemento e a difusión de diferentes culturas urbanas, despois do neolítico.	B3.11.1. Describe formas de organización socio-económica e política, novas ata entón, como os imperios de Mesopotamia e de Exipto.	CSC CAA CCL	80%
B3.12. Recoñecer a importancia da descuberta da escritura.	B3.12.1. Diferencia entre as fontes prehistóricas (restos materiais e ágrafos) e as fontes históricas (textos).	CSC CAA	80%
B3.13. Explicar as etapas en que se divide a historia de Exipto.	B3.13.1. Interpreta un mapa cronolóxico-xeográfico da expansión exipcia.	CSC CMCCT	10%
	B3.13.2. Describe as principais características das etapas históricas en que se divide Exipto.	CSC CCL	50%
	B3.14.1. Explica como materializaban os exipcios a	CSC	80%

B3.14. Identificar as principais características da relixión exipcia.	súa crenza na vida do alén.	CCEC CCL	
	B3.14.2. Realiza un mapa conceptual cos principais deuses do panteón exipcio.	CSC CCEC CAA	60%
B3.15. Localizar e describir algúns exemplos arquitectónicos de Exipto e de Mesopotamia.	B3.15.1. Localiza nun mapa os principais exemplos da arquitectura exipcia e da mesopotámica.	CSC CCEC CAA	50%
B3.16. Coñecer os trazos principais das polis gregas e a transcendencia do concepto de democracia.	B3.16.1. Identifica trazos da organización socio-política e económica das polis gregas a partir de fontes históricas de diferentes tipos	CSC CAA	80%
	B3.16.2. Describe algunhas das diferenzas entre a democracia grega e as democracias actuais.	CSC CCL CAA	80%
B3.17. Entender a transcendencia do concepto de colonización.	B3.17.1. Localiza nun mapa histórico as colonias gregas do Mediterráneo.	CSC CAA	50%
B3.18. Distinguir entre o sistema político grego e o helenístico.	B3.18.1. Elabora un mapa do imperio de Alexandre.	CSC CAA	10%
	B3.8.2. Contrasta as accións políticas da Atenas de Pericles co imperio de Alexandre Magno.	CSC CAA	10%
B3.19. Entender o alcance do clásico na arte e na cultura occidentais.	B3.19.1. Explica as características esenciais da arte grega e a súa evolución no tempo.	CSC CCEC CCL	80%
	B3.19.2. Dá exemplos representativos das áreas do saber grego, e discute por que se considera que a cultura europea parte da Grecia clásica.	CSC CCEC CMCCT CAA CCL	10%
B3.20. Caracterizar os trazos principais da sociedade, a economía e a cultura romanas, e recoñecer os conceptos de cambio e continuidade na historia da Roma antiga.	B3.20.1. Confecciona un mapa coas etapas da expansión de Roma.	CSC CAA	50%
	B3.20.2. Identifica diferenzas e semellanzas entre as formas de vida republicanas e as do imperio na Roma antiga.	CSC CAA	60%
B3.21. Identificar e describir os trazos característicos de obras da arte grega e romana, diferenciando entre os que son específicos.	B3.21.1. Compara obras arquitectónicas e escultóricas de época grega e romana.	CSC CCEC CAA	80%
B3.22. Establecer conexións entre o pasado da Hispania romana e o presente.	B3.22.1. Fai un mapa da Península Ibérica onde se reflicten os cambios administrativos en época romana.	CSC CAA	60%
	B3.22.2. Analiza exemplos do legado romano que sobreviven na actualidade.	CSC CCEC CAA	80%
	B3.22.3. Entende o que significou a romanización en distintos ámbitos sociais e xeográficos.	CSC CCEC	70%

2.5. Criterios de avaliación

1. Localizar lugares ou espazos nun mapa utilizando datos de coordenadas xeográficas e obter información sobre o espazo representado a partir da lenda e da simboloxía.
2. Utilizar as convencións e unidades cronolóxicas e as nocións de evolución e cambio, aplicándoas a feitos e procesos referidos á prehistoria e historia antiga do mundo, da Península Ibérica e de Galicia.
3. Identificar e expoñer os cambios que supuxo a revolución neolítica na evolución da humanidade e valorar a súa importancia e as súas consecuencias ao comparalos cos elementos que conformaron as sociedades cazadoras e recolectoras.
4. Diferenciar os trazos que caracterizan algunha das primeiras civilizacións urbanas e a civilización grega, identificando os elementos orixinais desta última e valorando aspectos Elaborar mapas sinxelos iniciándose no emprego de recursos informáticos.
5. Localizar nun mapa os elementos básicos que configuran o medio físico mundial, de España e de Galicia, caracterizándoos trazos que predominan nun espazo concreto.
6. Comparar os trazos físicos máis destacados (relevo, clima, augas e elementos bioxeográficos) que configuran os grandes medios naturais do planeta, con especial referencia a Galicia, localizándoos no espazo representado e analizando exemplos das paisaxes que resultan da actividade humana.
7. Interpretar a paisaxe do seu contorno, identificando os seus trazos característicos e relacionando elementos físicos, recursos e formas de asentamento rurais ou urbanos.
8. Identificar e explicar exemplos de riscos e de impactos que a acción humana ten sobre o medio, analizando as súas causas e efectos, e proporcionando medidas e condutas para prevelos e limitalos, facendo unha especial referencia ao ámbito galego.relevantes da súa contribución á civilización occidental.
9. Comprender os trazos característicos da cultura castrexa, a área xeográfica en que se desenvolven e a súa particular forma de ocupación do territorio.
10. Caracterizar os trazos da organización política, económica e social da civilización romana na súa época de expansión, valorando a transcendencia da romanización na Hispania e na Gallaecia e a pervivencia do seu legado.
11. Realizar unha lectura comprensiva de fontes de información e comunicar a información obtida de forma correcta por escrito.

2.6. Instrumentos de avaliación. Procedementos e criterios de cualificación e promoción.

Entre **os instrumentos de avaliación destacamos:**

1. A **avaliación inicial** dos coñecementos previos.

Realizarase unha avaliación inicial do alumnado co obxecto de poder adaptar a programación ás características do mesmo..

2. Avaliación trimestral

Os procedementos de avaliación que se empregarán para avaliar o progreso do alumnado no proceso de aprendizaxe en cada trimestre son os seguintes:

2.1. Probas escritas (PE) ou orais, elaboradas en base aos contidos, obxectivos e criterios de avaliación específicos para cada unidade. Realización de un mínimo de dúas probas escritas dos contidos traballados previamente nas aulas, podendo ser de preguntas curtas, de respostas directas, de tipo test, de preguntas teóricas a desenvolver, exercicios prácticos de xeografía, comentarios de textos (sinxelos), comentarios de obras da arte..Tamén se realizarán probas orais.

2.2. **Observación sistemática e diaria do alumnado (OB)** na aula: traballo e participación do alumnado nas tarefas da clase.

O rexistro desta observación realizarase no **Caderno da profesora** onde se anotará o traballo do alumnado na clase e a súa participación nas actividades orais ou escritas

2.3. Análise das producións do alumnado (APA): recollida no caderno de clase das actividades realizadas e corrixidas polo alumno, elaboración de resumos, informes, etc. Polo tanto, vaise recoller periodicamente o caderno de aula do alumnado que amosa o seu método de traballo, a realización das tarefas, etc.

2.4. Traballos en grupo levados a cabo na clase.

2.5. Intervencións do alumnado na clase, ben voluntariamente ou ben á chamada da profesora.

2.6. Resolución de exercicios e prácticas realizadas na clase.

2.7. Elaboración dun esquema-resumo ao final de cada unidade didáctica.

2.8. Lecturas relacionadas coa materia. Novela histórica, máis tarde aparece unha selección das mesmas.

Algúns dos procedementos e instrumentos que se poden empregar para avaliar o proceso de aprendizaxe: **FOLLA PARA PAIS/NAIS**

- **Observación sistemática**
- Observación directa do traballo na aula..
- Observación directa sobre a participación e interese e a súa actitude favorable
- **Analizar as producións dos/as alumno/as**
- Caderno de clase.
- Resumos.

- Actividades en clase (problemas, ejercicios, respostas a preguntas etc.).
- Traballos monográficos.
- Traballos de investigación.
- **Avaliar as exposicións orais dos/as alumnos/as**
- Debates
- Postas en común..
- **Realizar probas específicas**
- Obxectivas.
- Exposición dun tema, en grupo ou individualmente.

- Instrumentos de avaliación para cada estándar de aprendizaxe

Os criterios de avaliación serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado. Describe o que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, para iso, empregaremos distintos instrumentos e estos faran referencia a:

- Instrumentos de Observación (O): baseados na recollida de información no caderno do profesor, sobre o traballo desenvolvido polo alumno/a, a súa participación nas tarefas, tanto individuais como colectivas, e nestas valoraremos a súa participación tanto voluntaria como demandada polo profesor.
- Instrumentos de produción (P): referidas a expresión nun caderno de clase de actividades realizadas e corrixidas polo alumno/a, dándolle especial importancia a aquelas que requiran unha preparación previa, os traballos individuais realizados así como os colectivos.
- Probas Oraís (PO) neste aspecto valórase a atención prestada a temáticas traballadas con anterioridade, a súa participación positiva, as postas en común, dado que destas probas non queda evidencia integranse conxuntamente no caderno de profesor, como parte de observación.
- Probas escritas (PE) son probas específicas que se realizaran mediante fichas, que previamente realizaran unas fichas de actividades, algunhas serán corrixidas polo profesor e outras polo alumnado de forma oral, sendo o alumnado o que deba realizar unha autocorrección. Coa elaboración destas fichas valoraremos a adquisición dos contidos da materia, así coma o dominio das competencias clave, e a porcentaxe acadada para cada un dos criterios de avaliación tratados, de modo que poderemos establecer se se chegou ao grado de consecución demandado en cada criterio. Dentro destas probas incluiremos o modelo examen que será avaliable.

Bloque	Estándar de	Instrumento de
---------------	--------------------	-----------------------

	aprendizaxe	avaliación
Bloque 1. O medio físico	B1.1.1. Interpreta como inflúen os movementos astronómicos na distribución da radiación solar e nas zonas bioclimáticas do planeta.	Gráficos no caderno de traballo dos movementos astronómicos e da distribución da radiación solar e no planeta (O) / P / PE
	B1.1.2. Analiza un mapa de fusos horarios e diferencia zonas do planeta de similares horas.	Exercicios dos fusos horarios segundo as distintas capitais onde nos encontremos (P)
	B1.2.1. Clasifica e distingue proxeccións, e compara unha proxección de Mercator con unha de Peters.	Mapa conceptual a partir un video sobre as proxeccións de Mercator con unha de Peters.(O)
	B1.3.1. Clasifica e distingue tipos de imaxes de satélite e mapas.	Imaxes de satélite da terra por internet(O).
	B1.4.1. Localiza un punto xeográfico nun planisferio e distingue os hemisferios da Terra e as súas principais características.	Exercicios con planisferios (P)/(O) Nun mapa mudo diferencia e nomea os hemisferios da Terra, meridianos e paralelos. (PE)
	B1.4.2. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	Mapa no que se identifican as coordenadas xeográficas de cidades globais. (PE)
	B1.5.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo europeo e mundial.	Cuestionario oral sobre os datos ofrecidos nun video das montañas europeas (O) Mapas físicos mudos por continentes (P) / PE
	B1.6.1. Localiza nun mapa físico mundial os elementos e as referencias físicas principais: mares e océanos, continentes, illas e arquipélagos máis importantes, ríos e cadeas montañosas principais.	Xogos on line nos que se localicen os mares e océanos, continentes, illas e arquipélagos máis importantes, ríos e cadeas montañosas principais.O / P / Mapa mudo onde se completen os mares e océanos, continentes, illas e arquipélagos máis importantes, ríos e cadeas montañosas principais (PE)
	B1.6.2. Elabora climogramas e mapas que sitúen os climas do mundo e reflectan os elementos máis importantes.	Climogramas máis importantes do mundo (P)
	B1.7.1. Explica as características xerais do relevo europeo.	Cuestionario oral sobre videos vistos na clase (O) Descrición das características xerais do relevo europeo (PE)
	B1.8.1. Localiza no mapa as unidades e os elementos principais do relevo europeo.	Xogos on line para localizar as unidades e os elementos principais do relevo europeo (O) Exercicios de localización con mapas mudos (P) Mapa mudo onde se sitúen os principais do relevo europeo (PE)
	B1.9.1. Clasifica e localiza nun mapa os tipos de clima de Europa.	Climogramas de Europa (P) Climogramas dos principais climas de Europa para analizalos e clasificalos (PE)
B1.9.2. Distingue e localiza nun mapa as zonas	Cuestionario oral sobre as características de cada zona bioclimática (O)	

	bioclimáticas do noso continente.	Mapas mudos para completar (P) Mapa mudo no que se establecan as zonas bioclimáticas do planeta (PE)
	B1.10.1. Localiza nun mapa e en imaxes de satélite de Europa os principais espazos naturais.	Traballos monográficos por equipos de Parques naturais de España (P)
	B1.11.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	Ficha das páxinas Web de asociacións ecoloxistas (P)
Bloque 3. A Historia	B3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.	Posta en común oral dos elementos materiais e culturais que son herdanza do pasado (O)
	B3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	Localizar na biblioteca do centro fontes históricas, nomeadas pola profesora (O)
	B3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, sexan estas restos materiais ou textuais.	Presentación sobre a historia da propia familia a través dos restos materiais, textuais ou audiovisuais (P)
	B3.2.3. Compara dous relatos a distintas escalas temporais sobre as conquistas de Alexandre.	Mapa da ruta de Alexandre Magno (P)
	B3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	Eixe cronolóxico no que se ordenen temporalmente feitos pessoais e da historia contemporánea (P)
	B3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	Mapas históricos e eixes cronolóxicos (P)
	B3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	Vocabulario de conceptos históricos no caderno de traballo (P) Sopa numérica de feitos salientables (P) Definicións de conceptos e cronoloxías(PE)
	B3.6.1. Recoñece os cambios evolutivos ata chegar á especie humana.	Ficha sobre un video de Atapuerca (O) Cadro dos avances evolutivos dos homínidos (P) Cuestionario de preguntas sobre feitos claves no proceso de hominización.(PE)
	B3.7.1. Distingue etapas dentro da historia antiga.	Eixe cronolóxico das etapas da hª antiga (P)
	B3.8.1. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	Eixe cronolóxico das etapas da hª antiga (PE) Mapa das principais culturas da antigüidade (P/PE)
B3.9.1. Explica a diferenza entre os dous períodos en que se divide a prehistoria e describe as características básicas da vida en cada un.	Cadro dos períodos en que se divide a prehistoria e describe as características básicas da vida en cada un.(O / P) Cuestionario tipo test (PE)	
B3.9.2. Analiza a transcendencia da revolución neolítica e o papel da muller nela.	Describe a vida nunha aldea neolítica e o papel da muller nela (PE)	

B3.10.1. Recoñece as funcións dos primeiros ritos relixiosos como os da "deusa nai".	Cuestionario oral sobre un video dos enterramentos prehistóricos (O)
B3.11.1. Describe formas de organización socio-económica e política, novas ata entón, como os imperios de Mesopotamia e de Exipto.	Cadro comparativo da escritura cuneiforme e xeroglífica (P) Ficha dun video sobre o antigo Exipto (O) Mapa do Antigo Exipto, do Nilo e as súas enchentes. (P)
B3.12.1. Diferencia entre as fontes prehistóricas (restos materiais e ágrafos) e as fontes históricas (textos).	Cuestionario escrito e posta en común dun video sobre o val dos Reis en Exipto (O)
B3.13.1. Interpreta un mapa cronolóxico-xeográfico da expansión exipcia.	Mapa das capitais e territorio das etapas do imperio exipceo (P)
XHB3.13.2. Describe as principais características das etapas históricas en que se divide Exipto.	Mapa das capitais e territorio das etapas do imperio exipceo (PE)
B3.14.1. Explica como materializaban os exipcios a súa crenza na vida do alén.	Debuxo dos principais deuses exipceos e a súa advocación (O) Cadro dos principais deuses exipceos (P)
B3.14.2. Realiza un mapa conceptual cos principais deuses do panteón exipcio.	Cuestionario escrito sobre os deuses exipceos (PE)
B3.15.1. Localiza nun mapa os principais exemplos da arquitectura exipcia e da mesopotámica.	Esquema e partes dos principais monumentos funerarios exipceos (P/ PE)
B3.16.1. Identifica trazos da organización socio-política e económica das polis gregas a partir de fontes históricas de diferentes tipos	Cadro sinóptico da organización socio-política de Exipto (P/PE).
B3.16.2. Describe algunhas diferenzas entre a democracia grega e as democracias actuais.	Chuvia de ideas sobre que significa vivir en democracia (O)
B3.17.1. Localiza nun mapa histórico as colonias gregas do Mediterráneo.	Mapa das colonias gregas (P)
B3.18.1. Elabora un mapa do imperio de Alexandre.	Mapa do imperio de Alexandre Magno (P)
B3.18.2. Contrasta as accións políticas da Atenas de Pericles co imperio de Alexandre Magno.	Cadro comparativo as accións políticas da Atenas de Pericles cas do imperio de Alexandre Magno (P) Describir as características da democracia ateniense e do imperio de Alejandro Magno (PE)
B3.19.1. Explica as características esenciais da arte grega e a súa evolución no tempo.	Cuestionario escrito sobre un video da acrópole de Atenas (O) Ficha das principais obras da escultura grega a partir dunha presentación (P) Comentario de obras significativas da arte grega (PE)
B3.19.2. Dá exemplos representativos das áreas do saber grego, e discute por que se considera que a cultura europea	Biografía de homes da antigüidade que siguen estando de actualidade (P)

	parte da Grecia clásica.	
	B3.20.1. Confecciona un mapa coas etapas da expansión de Roma.	Mapa das conquistas de Roma (P)
	B3.20.2. Identifica diferenzas e semellanzas entre as formas de vida republicanas e as do imperio na Roma antiga.	Describe as diferenzas e semellanzas entre as formas de vida republicanas e as do imperio na Roma antiga (PE)
	B3.21.1. Compara obras arquitectónicas e escultóricas de época grega e romana.	Cadro das diferencias entre a arte romana e grega (P) Comentario de obras de arte (PE)
	B3.22.1. Fai un mapa da Península Ibérica onde se reflicten os cambios administrativos en época romana.	Mapa das provincias e cidades españolas de orixe romano (P)
	B3.22.2. Analiza exemplos do legado romano que sobreviven na actualidade.	Localiza exemplos do legado romano na península (PE)
	B3.22.3. Entende o que significou a romanización en distintos ámbitos sociais e xeográficos.	Pon exemplos concretos de romanización (O)

2.7. Criterios de cualificación.

As cualificacións serán o resultado dos seguintes aspectos::

1. As probas: 70 % da nota da avaliación

a. **Probas de materia. (Xeografía e Historia) 70% da nota da avaliación.**

En cada avaliación o alumnado realizará tres probas escritas, globalizadoras dos contidos que nese momento deberán de estar asimilados polo alumnado, correspondente a materia traballada (Xeografía e Historia).

A valoración respecto as probas farase atendendo os seguintes criterios :

- Se está ben estruturada desde o punto de vista dos conceptos estudados.
- Se os alumnos empregan correctamente os conceptos traballados.
- Se a expresión escrita demostra que o/a alumno/a sabe o que quere dicir.
- Se o vocabulario e a ortografía están empregados correctamente.
- Se a presentación é correcta.

A nota correspondente aos exames calcularase facendo a media entre os exames realizados en cada avaliación.

2. Traballo diario: na aula , na casa e a nota do caderno: 20% da nota

a. **O caderno da clase:** contendo os apuntes e as actividades diarias . Terase en conta :

- Se o alumno realiza diariamente as tarefas asignadas.
- Se reflexa una comprensión da materia estudiada.

- Se está debidamente presentado en tempo e forma.

Os traballos: Inclúen a presentación de sínteses parciais, traballos, comentarios, resúmenes etc.. tanto de maneira individual como en grupos. Na valoración dos traballos seguiráanse os mesmos criterios que nas probas.

- Recomendaranse lecturas de tipo voluntario e se valoraran positivamente.

2.2- A actitude do alumnado na clase: 10% da nota

Nestes dous apartado terase en conta a participación no seu proceso de aprendizaxe, e o comportamento na aula . Por tanto avaliarase:

- A actitude participativa, responsable e de cooperación.
- O interese e predisposición de cara a realización do traballo..
- O respecto aos compañeiros, profesor e a toda a comunidade educativa.
- O respecto polo material tanto individual como común.
- Portar diariamente o material necesario.

A puntualidade tanto na entrada de clase como como nos términos fixados na elaboración das

A nota correspondente calcularase facendo a media entre os ítem indicados anteriormente.

Para superar o curso será indispensable ter aprobado as tres avaliacións cunha nota mínima numérica de 5.

As avaliacións con cualificación negativa terán unha proba de recuperación unha vez rematado o trimestre.

Aqueles alumnos/as que non tiveran superadas as avaliacións durante o curso, realizarán unha recuperación por avaliación. Se ó final de curso algún alumno/a aínda tivese, logo de facer as recuperacións, unha avaliación suspensa, terá outra oportunidade de recuperala. Cando o resultado deste proceso sexa negativo o alumnado terá que presentarse á proba Extraordinaria de setembro.

Segundo o recollido no Regulamento de Réxime Interno do IES, a falta reiterada a clase pode provocar a imposibilidade de avaliar ao alumnado. A tal fin, establécese que o alumnado poderá perder o dereito a avaliación continua nunha materia cando o número de faltas non xustificadas por curso exceda do sinalado pola lei.

Asemade promocionarán en setembro todos aqueles que consigan unha nota mínima de 5 puntos na proba da convocatoria extraordinaria, atendendo aos criterios específicos que se detallan no apartado dedicado ao respecto

Ao alumnado a principios de curso se lle entregará o seguinte esquema-resumo do Plan de traballo do curso:

PLAN DE TRABAJO. HISTORIA.**1º ESO CURSO 2019-2020 IES POETA AÑÓN**

- 1) **Libro de texto:** Título: XEOGRAFÍA E HISTORIA. Serie Descubre. Proxecto SABER Autor: Varios Autores Editorial: Santillana OBRADOIRO
- 2) **Temporalización e distribución dos temas:**
  - 1ª Avaliación: Unidades: 1, 2 ,3 e 4 (Xeografía)
  - 2ª Avaliación: Unidades: 5,6,7 e 8.
  - 3ª Avaliación: Unidades: 9, 10, 11 e 12 (Historia).
- 3) **Número de exames:**
  - Dous exames por Avaliación. (materia de Xeografía e Historia)).

De cada avaliación suspensa haberá unha recuperación en datas posteriores á Avaliación e entrega de notas.

4) Tipo de exames:

* Os exames de materia poder ter:

- Definicións: principais termos históricos, xeográficos....
- Comentario de textos sinxelos
- Análise de obras de arte
- Prácticas de xeografía: mapas, climogramas, pirámides de poboación, datos de migraciónes.

Nos exames indicárase os puntos das preguntas.

5) Exercicios:

Califícaranse os exercicios feitos en clase. De non facelos terase un negativo, que descontará 0'25 puntos.

Hai que ter un caderno de clase que sexa de uso exclusivo para esta materia. Nel faranse os exercicios (anotando o número destes, páxina do libro no que están e copiando o enunciado principal) e os apuntes ou esquemas que se fagan na clase. Tamén pegarase na libreta o material fotocopiado que a profesora entregue. Os cadernos serán revisados unha vez por avaliación e aleatoriamente cada vez que lle corresponda corrixir na aula.

6) Cualificación/Criterios:

- A nota media dos **exames será o 70%** da nota da avaliación.
- A nota do **caderno e de traballo na aula e tarefas: 20%** da nota da avaliación.
- **A actitude será o 10%** da nota.

- Se o caderno de clase non é entregado nas datas previstas para a súa revisión en cada avaliación significará un 0 nese apartado.
- Cada negativo do control de traballo diario, falla de material, exercicios sen facer, falla de respecto á profesora e aos compañeiros/as descontará 0'25 puntos da nota do comportamento-terceiro criterio de cualificación-.

2.8. Proba extraordinaria de setembro

Ao alumnado que deba ir á proba extraordinaria de setembro deberá aprobar o exame co un 5 de nota

2.9. Temporalización

Por experiencia sabemos que algúns anos, dependendo dos grupos, das actividades extraescolares e complementarias e dos festivos, non podemos dar toda a materia. Se iso non fose posible será recollido nas Actas das reunións de Departamento e na memoria final e especificarase con máis obxetividade.

Temos que ter en conta un tempo para Avaliación Inicial e tamén posibles imprevistos como por exemplo posibles caídas da rede, isto face difícil programar os tempos con exactitude.

Fixemos un reparto dos temas por avaliación tendo sobre todo en conta un principio: intentar dar temas de Xeografía e temas de Historia todas as avaliacións. Hai avaliación que teñen máis temas de Historia outras que teñen máis temas de Xeografía por non romper a relación dalgúns temas que tratan un mesmo aspecto o aspectos interrelacionados.

1ª AVALIACIÓN	Xeografía: Temas 1,2,3,4. A terra e a súa representación. O relevo Terrestre. As augas.
2ª AVALIACIÓN	Tema 5,6,7, 8, O clima. As paisaxes da terra. Xeografía física dos continentes. Prehistoria.
3ª AVALIACIÓN	Tema 9,10,11 e 12 .Historia Antiga: a Civilización grega. A civilización romana. O territorio de España e de Galicia na Antigüidade.

2.10. Os contidos transversais e o seu tratamento na área das ciencias sociais .

O currículo, que debe dar resposta ó que e como ensinar, contén un conxunto de ensinados que, integrados no propio programa das áreas, o atravesan ou o impregnan. Reciben a denominación xenérica de ensinados transversais e abranguen os seguintes campos: **educación para a saúde e calidade de vida, educación ambiental, educación para a paz, educación para o consumidor, educación para a igualdade dos sexos, educación para o ocio e a educación vial**; a estes incorporamos tamén **a cultura galega**

Dun modo implícito, fixarémonos no tratamento dos temas transversais coma a igualdade do home e da muller, o respecto ó medio ambiente, a repulsa da xenofobia e o racismo, e a necesidade da tolerancia nas relacións interpersoais. De forma explícita, algunhas actividades e propostas de traballo terán como finalidade o estudo destes temas e a análise das súas causas e consecuencias. O desenvolvemento do

programa, en todos os seus aspectos, sería ideal que conducise á valoración do mundo actual como o tempo no que se instalan estes grandes problemas que nos afectan hoxe e que son o resultado de todo o proceso histórico.

Preténdese que a visión da historia que se ofrece ó alumno ou alumna sexa tal, que o pasado, o presente e o futuro, poidan ser aprendidos como un desenvolvemento único, froito da acción libre ou non dos homes e mulleres. A cubrir esta finalidade diríxense algunhas actividades; sobre todo as que se refiren ós antecedentes históricos, coas que se pretende que os alumnos e alumnas examinen os momentos históricos que, xeralmente admitidos, son antecedentes dos feitos que se estudan, e sen o coñecemento dos que a comprensión do proceso sería incompleta e, por outro lado, preténdese actualizar os coñecementos dos alumnos e alumnas sobre estes feitos. Quérese comezar cunha metódica actualización dos coñecementos necesarios para a comprensión da historia sen o coñecemento dos que a comprensión do proceso sería incompleta e, por outro lado, preténdese actualizar os coñecementos dos alumnos e alumnas sobre estes feitos. Quérese comezar cunha metódica actualización dos coñecementos necesarios para a comprensión da historia contemporánea propostos de xeito que o seu parecido co resto das unidades dáse no fondo e non na forma, e centrado nos aspectos fundamentais do proceso histórico, con actividades orientadas a fixar as ideas dos alumnos e alumnas.

Tendo en conta a proxección mundial ou global dos temas e os problemas que afectan a unha parte maioritaria da sociedade, suxerimos un acercamento a aspectos tan actuais como as ONGD (Organizacións non Governamentais para o desenvolvemento), os intentos de organizar o chamado Comercio Xusto, a débeda externa e a cooperación para o desenvolvemento.

Tamén interesa incidir, como xa se sinalou, na equidade entre mulleres e homes cara a evitar discriminacións inxustas e violencias por desgraza tan comúns, cara a concienciar da necesidade de cambiar certas actitudes e dar pasos adiante positivos que melloren a convivencia entre os seres humanos.

Non podemos esquecer tampouco un tema transversal tan importante como a Educación para a Paz, xurdan no currículo utilizarémolas para analizar –a través de textos históricos e/ou materiais audiovisuais- como os conflitos bélicos non resollen os problemas que os provocan senón que incluso axudan a que pervivan no tempo e provoquen novas guerras no futuro.

Estes contidos non conforman unha materia concreta senón que deben ser atinxidos no posible por todas as materias do currículo, e han impregnar o conxunto da nosa materia tanto no tocante ós contidos e explicacións coma no relativo ás técnicas de traballo e actividades. Os principais contidos transversais que se tiveron en conta na elaboración desta programación son os seguintes:

1. EDUCACIÓN CIVICA E CONSTITUCIONAL

- Recoñecemento dos dereitos e liberdades como un logro irrenunciable
- Rexeitamento ás desigualdades sociais e económicas dos pobos. Fomento de actitudes e valores solidarios
- Recoñecemento do diálogo como medio para resolver as discrepancias así como os diversos tipos de conflitos.
- Desenvolvemento de hábitos de conduta cívicos para participar de maneira activa na convivencia dentro dun proxecto social solidario e igualitario.
- Defensa da paz entendida como o oposto á violencia, en tódalas súas formas

2. COMPRENSIÓN LECTORA:

- A lectura como un método básico de coñecemento.
- elaboración de redaccións sobre algún dos aspectos tratados no tema.
- A lectura dos textos será individual, pero tamén en grupo. Ao remate da mesma proporase a realización de debates coa finalidade de avaliar a comprensión do texto.

3. EXPRESIÓN ORAL E ESCRITA:

- Elaboración de composicións sobre os temas tratados.
- Realización de comentarios de textos, gráficos, arte...- presentación de material elaborado por eles
- Exposición do seu propio material a la clase.

4. COMUNICACIÓN AUDIOVISUAL

- Utilización das tic do centro no sentido amplo da expresión. Os alumnos de primeiro utilizan o internet como ferramenta de traballo habitual. Ademais o necesitan para búsqueda de datos, presentacións e exposicións.
- Complementase co visionado de películas, documentais e todo material de apoio dos temas tratados.

5. TRATAMENTO DAS TIC:

- Desde o punto de vista metodolóxico supoñen unha ferramenta moi importante, non só para a procura de información ou para a adquisición de materiais audiovisuais existente na Rede, senón tamén para a elaboración de traballos, presentación, gráficos mediante o uso das novas tecnoloxías. Así permitirase ao alumnado o coñecemento de programas informáticos útiles para traballar cos materiais de xeografía e historia.

6. EMPRENDEMENTO:

- O alumno debe entender a utilidade non só do vocabulario do emprendedor, sino tamén da utilidade deste coñecemento para a súa vida futura. Relaciona a xeografía coa a súa propia vida e pode chegar a elaborar as súas propias formas de emprendemento.

Nesta programación incidirase particularmente na cooperación cunha serie de materias, que se consideran especialmente adecuadas para o traballo conxunto, pero sen desbotar a posibilidade de establecer vínculos con outras:

- **Lingua e Literatura.** A lingua ten unha importante dimensión histórica, xa que expresa as representacións mentais dunha sociedade e, ademais, constitúe un dos instrumentos esenciais do traballo histórico. A literatura forma parte do patrimonio cultural e histórico dunha sociedade, sendo o reflexo e a memoria dunha época e, por tanto, unha inestimable fonte de información histórica. As profesoras que imparten as materias de lingua castela, lingua galega e historia de 1º e 4º eso traballan xuntas os libros recomendados e as obras pictóricas máis importantes para analizar unha época concreta (romanticismo,realismo e naturalismo....)
- **Ciencias da Terra e o Medio.** Ó estudar os sistemas terrestres e as súas interaccións cos humanos, permite comprender dun modo global e sistemático a realidade que nos rodea, facilitando o coñecemento da Historia, xa que a evolución humana vese sempre condicionada polo medio natural no que ten lugar.
- **Matemáticas.** Na análise das diferentes realidades do pasado teñen grande importancia as ferramentas gráficas que proporcionan as matemáticas. Non podemos esquecer, tampouco, a utilidade do seu método de razoamento, aplicando á análise e á valoración da información, nin a do seu método de traballo e rigor científico.
- **Educación Plástica.** O Departamento traballa o aspecto artístico xunto con Debuxo e ademais realizan traballos por tarefas unificando os coñecementos de historia e arte. É unha colaboración frutífera para as dous materias e moi útil para os alumnos.
- **Cultura Clásica.** É moi útil que este imparta esta optativa pois podemos traballar conxuntamente analizando, comparando, clasificando e describindo a Antiga Grecia e Roma.
- **Economía.** Moi útil para os alumnos pois complementan información da clases de historia ademais de iniciarse nun contorna de vida cotía (empresas, facturas da luz e auga, presuposto familia....),inicianse no mundo dos grandes economistas:Adam Smith, Malthus, Ricardo.... No ano 2017-18 os alumnos de economía presentaran traballos de economía aos alumnos de sociais.

2.11. Actividades complementarias

As actividades planificadas para este curso, sempre que sexa posible a súa realización neste nivel educativo na materia de Xeografía e Historia son as seguintes:

- 1 Participación en actividades da semana cultural relacionadas co arte e a historia. Neste curso todolo departamento traballa moi activamente no tema central: OUTES POR UN FUTURO SOSTIBLE onde analízanse lecturas con un exe comun: medio ambiente, clima, cambio climático.....
- 2 -Colaboración coa Biblioteca nas exposicións permanentes e temporais que fanse realizar coa temática de ARTE
- 3 Todo o departamento traballa activamente nos clubs de lectura do IES. Asistendo as reunións, facendo fichas de contido, analizando as películas e por suposto lendo os libros a comentar.

2.12. Mecanismos de revisión, avaliación e modificación da PDA

Ao igual que nas restantes materias que son responsabilidade deste departamento o seguimento, avaliación e, se é o caso, modificación desta programación, farase nas reunións conxuntas de tódolos membros do departamento. Estas reunións teñen unha periodicidade mensual, polo que fundamentalmente nas que se celebren a comezos de trimestre, ademais de valorar os resultados académicos do alumnado, observarase o cumprimento dos contidos e demais aspectos programados, para se fose necesario proceder as modificacións requiridas.

Xa que logo, a revisión da programación didáctica é un proceso de seguimento continuo, co fin de permitir calquera modificación sen ter que esperar ao final de curso. Está claro que calquera modificación será logo comunicada ao alumnado para que teñan coñecemento dela.

Con todo, ao remate do curso o departamento fará unha avaliación final da programación que pasará a estar recollida na memoria final.

RÚBRICA DE AUTOREVISIÓN

	1	2	3	4
1.Adecuación das unidades ao currículo				
2.Adecuación da temporalización dos temas.				
3.Mantívose a temporalización prevista.				
4.Adecuación dos estándares para os temas.				
5.Fixación dunha estratexia metodolóxica común ao departamento.				
6.Adecuación da secuencia de traballo na aula.				
7.Adecuación dos materiais didácticos utilizados.				
8. Adecuación do libro de texto.				
9.Adecuación das probas de avaliación.				

10.Adecuación das pautas xerais para a avaliación continua.				
11.Adecuación dos criterios para a recuperación dun exames.				
12.Adecuación dos exames				
13.Adecuación dos programas de apoio, recuperación..				
14.Actividades complementarias.				
15.Adecuación da información aos alumnos e pais dos criterios de avaliación,.....				

3. SEGUNDO CURSO DA E.S.O.

3.1. Obxectivos. Contidos. Criterios de avaliación. Estándares de aprendizaxe . Competencias e temporalización.

3.2. Obxectivos.

- Adquirir e utilizar o vocabulario específico da área con precisión e rigor.
- Estudar, comparar e contrastar a información obtida a través de diferentes fontes de información directa e indirecta.
- Manexar e interpretar correctamente diferentes instrumentos de traballo xeográfico e histórico como as gráficas, os mapas, as series estatísticas etc.
- Elaborar bosquexos, gráficos sinxelos, organigramas e mapas conceptuais para representar os fenómenos históricos e xeográficos traballados.
- Realizar pequenas investigacións de carácter descritivo, organizando os datos e as ideas; e resolver diversos problemas mediante a aplicación de técnicas e procedementos sinxelos de procura e tratamento da información.
- Clasificar os distintos tipos de cidades existentes segundo os sistemas de produción e as actividades económicas que se practican nelas.
- Identificar a distribución da poboación no planeta, España e Galicia especificando os factores que condicionan a distribución. Diferenciar entre poboamento rural e urbano.
- Coñecer as distintas fases da evolución da poboación mundial. Comparar diferentes réximes demográficos. Explicar as consecuencias do avellentamento da poboación e outros problemas demográficos.
- Analizar as características da poboación de Galicia e de España: índices de natalidade e fecundidade, taxa de mortalidade, crecemento vexetativo, esperanza de vida, pirámides de idade, distribución no territorio etc.
- Comprender as causas e as consecuencias que xeran os movementos migratorios. Clasificar os distintos tipos de migracións. Identificar os fluxos migratorios na actualidade e analizar a evolución dos movementos migratorios en España e Galicia.

- Definir a poboación activa e establecer a súa distribución por sectores económicos. Valorar a incorporación da muller ao mundo laboral.
- Comprender os diversos indicadores do desenvolvemento económico e social; e establecer as principais diferenzas entre as grandes áreas desenvolvidas da Terra e os países do Terceiro Mundo.
- Recoñecer a importancia da evolución dos medios de transporte e as novas tecnoloxías da información e a comunicación na mundialización da economía
- Ordenar os acontecementos históricos en eixes cronolóxicos e localizalos no espazo co fin de adquirir unha perspectiva global da evolución histórica da Humanidade que teña en conta os procesos de cambio e de permanencia.
- Coñecer as orixes do Islam e identificar os seus preceptos básicos.
- Saber como se produciu a conquista árabe da Península Ibérica, indicando as batallas, as datas e os personaxes máis representativos deste período histórico.
- Coñecer a evolución política, económica social e cultural de Al-Andalus.
- Analizar as causas e a evolución da Reconquista, así como o proceso de repoboamento dos territorios ocupados.
- Coñecer a arte e a cultura das distintas comunidades que conviviron na Península: xudeus, mozárabes, mudéxares etc. Recoñecer os edificios e monumentos máis emblemáticos de Al-Andalus.
- Coñecer as innovacións técnicas que os árabes introduciron na Península. Enumerar as grandes achegas da cultura musulmá ao mundo occidental.
- Analizar os elementos que propiciaron o nacemento do feudalismo.
- Explicar a composición e os trazos distintivos dos distintos estamentos da sociedade medieval: modo de vida, nivel de riqueza, actividades económicas etc.
- Describir distintos edificios característicos do mundo rural da Idade Media: o castelo, o mosteiro, as vivendas dos campesiños etc.
- Saber como estaba organizada a Igrexa na Idade Media, cales eran as súas principais ordes relixiosas; e valorar a importancia desta institución na Europa cristiá.
- Coñecer as orixes da cidade medieval, identificar os seus principais edificios e recoñecer as actividades económicas que se desenvolvían no seu interior, dedicando unha especial atención ao funcionamento dos gremios.

- Identificar e localizar no mapa as principais rutas comerciais e centros mercantís da Idade Media.
- Coñecer a composición e as formas de vida dos distintos grupos sociais que habitaban a cidade medieval, facendo especial fincapé na nova clase social: a burguesía.
- Analizar as causas do renacer cultural das cidades no século XIII e valorar a función cultural e ideolóxica das universidades a partir deste momento.
- Explicar os trazos distintivos da arte románica e da gótica en Europa, España e Galicia na súas diversas manifestacións: arquitectura, escultura e pintura.
- Coñecer as causas da crise da Baixa Idade Media (séculos XIV e XV).
- Identificar as características e a evolución dos reinos cristiáns desde o século XII ata finais da Idade Media.
- Comprender os principios do Humanismo e o Renacemento. Explicar a renovación espiritual que representou a Reforma luterana e a Contrarreforma católica.
- Identificar as características do Estado moderno en Europa e a evolución social, política e económica da Península Ibérica na época moderna. A monarquía hispánica e a colonización de América.
- Establecer as características estéticas do Renacemento así como observar e analizar obras características deste estilo artístico.
- Desenvolver a política interior e exterior da Monarquía dos Austria, prestando atención ao descubrimento do Novo Mundo.
- Analizar as características e a estética do Barroco.
- Entender a relación entre os acontecementos máis significativos da historia de Galicia, a historia de España e a Historia Universal, co fin de valorar a pertenza a varias identidades colectivas.
- Valorar a diversidade lingüística e cultural no mundo e no territorio español; e ser respectuosos e tolerantes coas actitudes, crenzas e xeitos de vida de persoas ou grupos que pertencen a sociedades ou culturas diferentes á propia.

U.D.	OBXECTIVOS	CONTIDOS	CRITERIOS DE AVALIACION	ESTANDARES APRENDIZAXE DE	COMPET.	TEMPOR.
U- 1.Inicio da Idade Media	▪ a,	▪ B3.7. Caída do Imperio Romano en Occidente: división política e invasións xermánicas. Imperio Bizantino e reinos xermánicos.	▪ B3.7. Describir a nova situación económica, social e política dos reinos xermánicos	▪ XHB3.7.1. Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos	▪ CSC	
	▪ c				▪ CAA	
	▪ d					
	▪ g					
	▪ l					
U-2.A Europa feudal	▪ a	▪ B3.6. Idade Media: concepto e as subetapas (alta, plena e baixa Idade Media).	▪ B3.6. Caracterizar a alta Idade Media en Europa e recoñecer a dificultade da falta de fontes históricas neste período.	▪ XHB3.6.1. Utiliza as fontes históricas e entende os límites do que se pode escribir sobre o pasado.	▪ CSC	▪ 1ª aval. 7 sesións
	▪ c				▪ CAA	
	▪ e					
	▪ g					
	▪ l					
	▪ a	▪ B3.7. Caída do Imperio Romano en Occidente: división política e invasións xermánicas. Imperio Bizantino e reinos xermánicos.	B3.7. Describir a nova situación económica, social e política dos reinos xermánicos.	▪ XHB3.7.1. Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos	▪ CSC	
	▪ c				▪ CAA	
	▪ c					
	▪ g					
	▪ l					
	▪	▪ B3.8. Feudalismo.	▪ B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias.	▪ XHB3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.		
	▪ a	▪ B3.9. Islam. Península Ibérica: invasión musulmá. Evolución de Al- Andalus e dos reinos cristiáns.	▪ B3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais.	▪ XHB3.9.1. Comprende as orixes do Islam e o seu alcance posterior. ▪ XHB3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.	▪ CSC	
	▪ c				▪ CCEC	
	▪ d				▪ CSC	
	▪ f				▪ CCEC	
▪ h	▪ CMCCT					
▪ l	▪ CCL					
▪ n						
▪ g	▪ B3.10. Reconquista e repoboación.	▪ B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus.	▪ XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e	▪ CSC	▪ 2ª aval	
▪ h				▪ CAA		
▪ l						

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ n ▪ ñ 			<p>repopoación cristiás na Península Ibérica.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB3.10.2. Explica a importancia do Camiño de Santiago. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CCEC ▪ CCL 	▪ 2ª ava.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Unidade ▪ 3. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ l ▪ h 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.11. Expansión comercial europea e recuperación das cidades. Crise da baixa Idade Media: a 'Peste Negra' e as súas consecuencias. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.11. Entender o concepto de crise e as súas consecuencias económicas e sociais. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB3.11.1. Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ☐ ☐ 	▪
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Unidade ▪ 4. ▪ A cultura ▪ E arte. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ l ▪ h ▪ n ▪ ñ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.12. Arte románica, gótica e islámica. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.12. Comprender as características e as funcións da arte na Idade Media. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB3.12.1. Describe características da arte románica, gótica e islámica. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CCEC ▪ CCL 	▪ 2ª ava.
<p>Unid. 7 O estudo físico España/Galicia</p>	<ul style="list-style-type: none"> b e f g h 	<ul style="list-style-type: none"> B1.2. Características xerais do medio físico de España e de Galicia. 	<ul style="list-style-type: none"> B1.2. Ter unha visión global do medio físico de España e de Galicia, e das súas características xerais. 	<ul style="list-style-type: none"> XHB1.2.1. Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CAA ▪ CMCCT ▪ CD ▪ .CCL 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2ª avali.7/10 sesións
<ul style="list-style-type: none"> ▪ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ b ▪ e ▪ f ▪ g 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B1.3. Medio físico de España: relevo e hidrografía. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B1.3. Situar no mapa de España as unidades e os elementos principais do relevo peninsular, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB1.3.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español. ▪ XHB1.3.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CAA ▪ CMCCT ▪ CD ..CAA CMCCT CD 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

					CCL	☐
▪	▪ b	▪ B1.4. Medio físico de Galicia: relevo e hidrografía.	▪ B1.4. Situar no mapa de Galicia as unidades e os elementos principais do relevo, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.	▪ XHB1.4.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego.	▪ CAA	▪
	▪ e				▪ CMCCT	☐
	▪ f				▪ CD	☐
	▪ g				▪ CCL	☐
	▪ h				▪ CAA	☐
					▪ CMCCT	☐
	▪ CD	☐				
	▪ CCL	☐				
▪	▪ b	▪ B1.5. Clima: elementos e factores. Diversidade climática da Península Ibérica e de Galicia.	▪ B1.5. Coñecer e describir os grandes conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico español e galego.	▪ XHB1.5.1. Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España.	▪ CAA	▪ 2ª avali.
	▪ e				▪ CMCCT	7 sesións
	▪ f				▪ CD	
	▪ g				▪ CCL	
	▪ h					
				▪ XHB1.5.2. Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes.	▪ CAA	▪
					▪ CMCCT	☐
					▪ CD	☐
				▪ XHB1.5.3. Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia.	▪ CAA	▪
					▪ CMCCT	☐
					▪ CD	☐
▪	▪ b	▪ B1.6. Diversidade de paisaxes. Zonas bioclimáticas da Península Ibérica e de Galicia.	▪ B1.6. Coñecer os principais espazos naturais de España e de Galicia.	▪ XHB1.6.1. Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia.	▪ CAA	▪ 2ª aval.
	▪ e				▪ CMCCT	☐
	▪ f				▪ CD	☐
	▪ g					☐
	▪ m					☐
▪	▪ b		▪ B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o	▪ XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e	▪ CAA	▪

	▪ e	▪ B1.7. Medio natural e problemas ambientais en España.	ambiente español e galego, e as súas consecuencias.	dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	▪CMCCT	☐
	▪ f				▪ CD	☐
	▪ g				▪ CCL	☐
▪ Unidade 8	▪ b	▪ B2.1. Poboación mundial: modelos demográficos e movementos migratorios.	▪ B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións.	▪ XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.	▪ CAA	▪ 3ª Aval.
▪ A poboación do mundo.	▪ c				▪CMCCT	5/6 sesións
	▪ e				▪ CSC	
	▪ f				▪ CD	
	▪ g					
				▪ XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.	▪ CAA	▪
					▪CMCCT	☐
					▪ CSC	☐
					▪ CD	☐
▪	▪ b	▪ B2.2. Poboación europea: distribución e evolución.	▪ B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación.	▪ XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.	▪ CAA	▪
	▪ c				▪ CCL	☐
	▪ f				▪ CSC	☐
	▪ e				▪ CD	☐
	▪ g					☐
	▪ h					☐
				▪ XHB2.2.2. Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.	▪ CAA	▪
					▪CMCCT	☐
					▪ CSC	☐
					▪ CD	☐
					▪ CCL	☐
▪	▪ b	▪ B2.3. Poboación española: evolución, distribución e dinámica. Movementos migratorios.	▪ B2.3. Analizar as características da poboación española, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios.	▪ XHB2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.	▪ CAA	▪
	▪ c				▪CMCCT	☐
	▪ e				▪ CSC	☐
	▪ f				▪ CD	☐

	▪ g				▪ CCL	☐
	▪ h					☐
				▪ XHB2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.	▪ CAA	▪
					▪ CMCCT	☐
					▪ CSC	☐
					▪ CD	☐
					▪ C CD	☐
					▪ CCL	☐
					▪ CL	☐
	▪ b	▪ B2.4. Poboación de Galicia: evolución, distribución e dinámica. Movementos migratorios.	▪ B2.4. Analiza as características da poboación de Galicia, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios	▪ XHB2.4.1. Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais.	▪ CAA	▪
	▪ c				▪ CMCCT	☐
	▪ e				▪ CSC	☐
	▪ f				▪ CD	☐
	▪ g				▪ CCL	☐
	▪ h					☐
▪ Unidade 9	▪ b	▪ B2.5. Proceso de urbanización no planeta.	▪ B2.5. Sinalar nun mapamundi as grandes áreas urbanas, e identificar e comentar o papel das cidades mundiais como dinamizadoras da economía das súas rexións.	▪ XHB2.5.1. Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.	▪ CAA	▪ 3ª avali.
As cidades	▪ c				▪ CMCCT	☐
	▪ e				▪ CSC	☐
	▪ f				▪ CD	☐
	▪ g				▪ CCL	☐
	▪ h					☐
				▪ XHB2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.	▪ CAA	▪
					▪ CMCCT	☐
					▪ CSC	☐
					▪ CD	☐
					▪ CCL	☐
Unidade 10	▪ b	▪ B2.6. A cidade e o proceso de urbanización europeo.	▪ B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa.	▪ XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.	▪ CAA	3ª avali
	▪ c				▪ CMCCT	
Contiente eu.	▪ e				▪ CSC	

Poboación e cidades .	▪ f					▪ CD	
	▪ g					▪ CCL	
	▪ h						
					▪ XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.	▪ CAA	▪
						▪ CMCCT	☐
						▪ CSC	☐
						▪ CD	☐
						▪ CCL	☐
Unidade 11	▪ b					▪ CAA	3ª avali.
España e Galicia.	▪ c					▪ CMCCT	
Poboación e cidades	▪ e	▪ B2.7. A cidade e o proceso de urbanización en España e en Galicia.	▪ B2.7. Recoñecer as características das cidades españolas e galegas, e as formas de ocupación do espazo urbano.	▪ XHB2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.		▪ CSC	
	▪ f					▪ CD	
	▪ g					▪ CCL	
	▪ h						
	▪ ñ						
					▪ XHB2.8.2. Elabora gráficos de distinto tipo (lineais, de barra e de sectores) en soportes virtuais ou analóxicos, que reflectan información económica e demográfica de países ou áreas xeográficas a partir dos datos elixidos.	▪ CAA	▪
						▪ CMCCT	☐
						▪ CCL	☐
						▪ CD	☐
▪	▪ b	▪ B2.8. Diversidade de medios naturais en España e en Galicia.	▪ B2.8. Coñecer os principais espazos naturais protexidos a nivel peninsular e insular.	▪ XHB2.8.1. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.		▪ CAA	▪
▪	▪ c					▪ CMCCT	☐
	▪ e					▪ CSC	☐
	▪ f					▪ CD	☐
	▪ g					▪ CCL	☐
	▪ h						☐

	▪ m									
	▪ ñ									
						▪ XHB2.8.2. Elabora gráficos de distinto tipo (lineais, de barra e de sectores) en soportes virtuais ou analóxicos, que reflectan información económica e demográfica de países ou áreas xeográficas a partir dos datos elixidos.	▪ CAA	▪		
							▪CMCCT			
							▪ CCL			
							▪ CD			
▪	▪ b	▪ B2.9. Paisaxes no territorio español e galego.	▪ B2.9. Identificar as principais paisaxes humanizadas españolas e galegas, e identificalas por comunidades autónomas.	▪ XHB2.9.1. Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.	▪ CAA	▪ 3ª avali				
▪	▪ c				▪CMCCT	▪				
	▪ e				▪ CSC					
	▪ f				▪ CD	7 sesións.				
	▪ g				▪ CCL					
	▪ h									
	▪ m									
	▪ ñ									
▪	▪ b				▪ B2.10. Principais retos e problemas ambientais en España.	▪ B2.10. Coñecer e analizar os problemas e os retos ambientais que afronta España, a súa orixe e as posibles vías para afrontar estes problemas.	▪ XHB2.10.1. Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.	▪ CAA		
▪	▪ c	▪CMCCT								
	▪ e	▪ CSC								
	▪ f	▪ CD								
	▪ g	▪ CCL								
	▪ h									
	▪ m									
	▪ ñ									

3.3.Avaliación dos estándares e procedementos e instrumentos de avaliación

CRITERIOS DE AVALIACIÓN	ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE	Procedementos e instrumentos de avaliación
B1.1. Localizar espazos xeográficos e lugares nun mapa ou nunha imaxe de satélite.	XHB1.1.1 Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa de España e de Galicia. Coordenadas xeográficas	Observación de traballo: caderno docente e análise de produccions.
B1.2. Ter unha visión global do medio físico de España e de Galicia, e das súas características xerais	XHB1.2.1..Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego.	Completar e comentar mapas mudos. Elaborar cadros de síntese. Comentar imaxes e mapas temáticas Exámes escritos.
B1.3. Situar no mapa de España as unidades e os elementos principais do relevo peninsular, e os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.	XHB1.3.1 Situa nun mapa físico as principais unidades do relevo. XHB1.3.2.Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físic de España.	Observación de traballo na aula:caderno docente . Elaborar e comentar climogramas. Elaborar cadros de síntese e comparativos. Comentar imaxes e mapas temáticas. Analizar novas de prensa referidas ó clima. Exames escritos.
B1.4. Situar no mapa de Galicia as unidades e os elementos principais do relevo, e grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.	XHB1.4.1 Situar nun mapa físico as principais unidades do relevo galego. XHB1.4.2. Describe as unidades de relevo de Galicia, co mapa	
B1.5 Coñecer e describir os grandes conxuntos bioclimáticos do espazo español e galego.	XHB1.5.1.Localiza nun mapa os grandes conxuntos de España XHB1.5.2 Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando g´raficos e imaxes. XHB1.5.3 Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia.	
B1.6 Coñecer os principais espazos naturais de España e Galicia	XHB1.6.1 Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e Galicia	

B1.7 Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente e as súas consecuencias	XHB 1.7.1 Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	
B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracions.	XHB 2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis poboadas. XHB 2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento. XHB 2.2.1 Explica as características da poboación europea.	Observación na aula: caderno docente. Calcular e definir taxas. Elaborar cadros de síntese. Comentar imaxes e mapas temáticas. Elaborar e analizar pirámides de poboación. Lectura, comentario e debate de novas de prensa. Exames escritos.
B2.2 Analizar a poboación europes no relativo á súa distribución, evolución e dinámica e ás súas migracions e políticas de poboación.	XHB 2.2.2 Compara entre países a poboación XHB 2.2.3. Analiza o problema dos refuxiados	
B2.3. Analizar as características da poboación española, distribución.	XHB2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España. XHB 2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas décadas en España.	Observación de traballo na aula: caderno Completar e comentar mapas de fluxos. Elaborar cadros de síntese. Comentar imaxes e mapas. .exames escrito
B2.4. Analiza as características da poboación en Galicia e os movementos migratorios	XHB 2.4.1 Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais	Analizar e comentar o fenómeno migratorio en imaxes. Traballo individual: emigración en Galicia. Exames escritos
B2.5. Sinalar nun mapamundi as grandes áreas urbanas e identificar o papel das cidades como dinamizadoras da economía.	XHB2.5.1. Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación XHB 2.5.2. Situa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, dí a que país pertencen e a súa situación económica.	“

B2.6 Comprender o proceso de urbanización en Eu.	XHB2.5.1 Resume elementos do rural e urbano en Europa XHB2.6.2 Distingue os tipos de cidades do noso contiente.	
B2.7. Recoñecer as características das cidades españolas e galegas e as formas de ocupación do espazo urbano.	XHB2.7.1 Interpreta textos que expliquen as características das cidades españolas, con axuda de internet.	
B2.8 Coñecer os principais espazos naturais protexidos a nivel peninsular e insular.	XHB 2.8.1 Sitúa os parques naturais españois nun mapa e explica a situación actual dalgúns deles. XHB2.8.2 Elabora gráficos de distintos tipo en diferentes soportes que reflicten información económica e demográfica de países ou áreas xeográficas	Observación de traballo na aula. Elaborar esquemas Comentar imaxes. Facer unha investigación en equipo : parques naturais en Galicia e España.
B2.9 Identificar por comunidades autónomas as paisaxes humanizadas.	XHB2.9.1 Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.	
B2.10.Recoñecer e analizar os problemas e os retos ambientais que afronta Espña, a súa orixe e as posibles vías de solución.	XHB2.10.1 Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.	
B3.1 Recoñecer que o pasado non está “morto e enterrado” senón que determina o presente e inflúe neles.	XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.	Observación de traballo na aula. Elaborar eixes cronolóxicos. Esquemas. Analizar fontes históricas e clasificalas. Exames escritos.
B3.2 Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, interpretación de fontes diversas.	XHB3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexen estas restos materiais ou textuais.	
B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que	XHB3.3.1 Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros salientables, utilizando para iso as	Observación de traballo na aula Elaborar eixes cronolóxicos

determinaron feitos salientables e cambios fundamentais no rumbo da historia, deferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.	nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade. XHB3.3.2 Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	Analizar películas. Realizar comentarios de textos. Comparar imaxes da arte. Definir vocabulario. Lectura e exposición dun libro elexido por eles. Exames escritos
B3.4 Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).	XHB3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	
B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado	XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	
B3.6. Caracterizar a alta Idade Media en Europa e recoñecer a dificultade de falta de fontes históricas neste período.	XHB3.6.1. Utilizar as fontes históricas e entende os límites do que pode escribir sobre o pasado.	
B3.7. Describir a nova situación económica, social e política dos reinos xermánicos	XHB3.7.1 Compara as formas de vida do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos.	Analizar obras de arte visigodas, e bizantinas: Mosaico de Xustiniano, Santa Sofía....
B3.8 Explicar a organización feudal e as súas consecuencias.	XHY3.8.1 Caracteriza a sociedade feudal e as relacións vasalláticas.	Lectura artística do friso de Bayeux.
B3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais.	XHB3.9.1 Comprende as orixes do Islam e o seu alcance. XHB3.9.2 Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media. Avances culturais.	Síntese de lecturas sobre o Islam. Analizar e comentar imaxes da arte andalusi Lectura e comentario dun texto: Maimonides. Exposicións.
B3.10 Entender o proceso de conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus	XHB 3.10.1 Interpreta mapas que describan os procesos de conquista e repoboación XHB3.10.2 Explica a importancia do Camiño de Santiago.	Observación na aula. Lectura e síntese sobre O camiño de Santiago. Debuxo. Murales de Xornadas. Lectura e síntese dunha Carta de Poboamento. Lectura e comentarios sinxelos de textos/arte. Exames escritos

B3.11 Entender o concepto de crise e as súas consecuencias económicas e sociais.	XHB3.11.1 Comprende o impacto dunha crise demográfica ,económica nas sociedades medievales	Observación na aula Lectura sobre a baixa idade media. Lectura dun libro e exposición na clase. Puntualo en relación coa materia. Traballo individual: A Peste. Exames escritos.
B3.12 Comprender as características e as funcións da arte na Idade Media.	XHB3.12.1 Describe as características da arte románica, gótica e islámica.	Analizar imaxes,.

3.4. Grao mínimo de consecución dos estándares. Mínimos esixibles

Os seguintes estándares de aprendizaxe son considerados os básicos polo que é necesario que os alumnos acaden un grao de consecución do 100% para superar a materia:

XHB 3.1.1	Identifica elementos materiais do pasado.
XHB3.2.2	Comprender que as fontes son básicas para a historia.
XHB 3.3.1	Ordenar temporalmente feitos históricos.
XHB.3.5.1	Utilizar vocabulario histórico e artístico propio da época.
XHB3.7.1	Identifica elementos sociais, económicos e políticos dos pobos xermánicos.
XHB3.8.1	Comenta as características mais importantes da sociedade feudal e identifica as relacións vasalláticas.
XHB3.9.1	Identifica a orixe do Islam.
XHB3.10.1	Recoñecer a diferenza entre reconquista e repoboación.
XHB3.10.2	Explicar o camiño de Santiago.
XHB3.12.1	Describe e diferenza a arte románica, gótica e o islam.
XHB1.1.1	Localizar espazos xeográficos e lugares nun mapa de España e Galicia, utilizando coordenadas xeográficas.
XHB1.3.1	Sitúa nun mapa físicos as principais unidades do relevo español.
XHB1.4.1	Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego.
XHB1.5.1	Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España.
XHB1.6.1	Distingue e localiza as paisaxes de España e Galicia.
XHB2.1.1	Localiza os continentes e as áreas máis densamente poboadas.
XHB2.2.1	Comenta mapas de emigración e inmigración.
XHB2.3.1	Fai e explica as pirámides de poboación.
XHB2.6.1	Resume os elementos urbanos e rurais en Europa.
XHB2.9.1	Clasifica as principais paisaxes españolas (en imaxes)

Os criterios de avaliación serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado. Describe o que se quere valorar e que o alumnado debe lograr rematado o curso. Establecemos a porcentaxe que debe alcanzar para cada un dos estándares, son os que seguen:

Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	C Clave	Grado mínimo de consecución (%)
.Bloque 1. O medio físico			
B1.1 Localizar espazos xeográficos e lugares nun mapa ou nunha imaxe de satélite, utilizando datos de coordenadas xeográficas	B1.1.1 Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa de España e de Galicia, utilizando datos de coordenadas xeográficas	CAA CMCCT CD	100%
B1.3er unha visión global do medio físico de España e de Galicia, e das súas características xerais	B1.2.1 Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego.	CAA CMCCT CD CCL	100%
B1.3. Situar no mapa de España as unidades e os elementos principais do relevo peninsular, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.	B1.3.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español.	CAA CMCCT CD	100%
	B1.3.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España.	CAA CMCCT CD CCL	90%
B1.4. Situar no mapa de Galicia as unidades e os elementos principais do relevo, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.	B1.4.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego.	CAA CMCCT CD	100%
	B1.4.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia.	CAA CMCCT CD CCL	90%
B1.5. Coñecer e describir os grandes conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico español e galego.	B1.5.1. Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España.	CAA CMCCT CD CCL	80%
	B1.5.2. Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes.	CAA CMCCT CD	80%
	B1.5.3. Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia.	CAA CMCCT CD	90%
B1.6. Coñecer os principais espazos naturais de España e de Galicia.	B1.6.1. Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia.	CAA CMCCT CD	80%
B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas	B1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza	CAA CMCCT CD CCL	70%

consecuencias.	páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.		
Bloque 2. O espazo humano			
B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións.	B2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.	CAA/CSC CMCCT CD	90%
	B2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.	CAA CMCCT CSC CD	90%
B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación.	B2.2.1. Explica as características da poboación europea.	CAA CCL CSC CD	70%
	B2.2.2. Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.	CAA CMCCT CSC CD CCL	70%
B2.3. Analizar as características da poboación española, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios.	B2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.	CAA CMCCT CSC CD CCL	80%
	B2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.	CAA CMCCT CSC CD CCL	80%
B2.4. Analiza as características da poboación de Galicia, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios	B2.4.1. Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais.	CAA CMCCT CSC CD CCL	100%
B2.5. Sinalar nun mapamundi as grandes áreas urbanas, e identificar e comentar o papel das cidades mundiais como dinamizadoras da economía das súas rexións.	B2.5.1. Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.	CAA CMCCT CSC CD CCL	70%
	B2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.	CAA CMCCT CSC CD CCL	70%
B2.6. Comprender o proceso de	B2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.	CAA CMCCT CSC CD	70%

urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa.		CCL	
	B2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.	CAA CMCCT CSC CD CCL	80%
B2.7. Recoñecer as características das cidades españolas e galegas, e as formas de ocupación do espazo urbano.	B2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.	CAA CMCCT CSC CD CCL	70%
B2.8. Coñecer os principais espazos naturais protexidos a nivel peninsular e insular.	B2.8.1. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.	CAA CMCCT CSC CD CCL	90%
	B2.8.2. Elabora gráficos de distinto tipo en soportes virtuais ou analóxicos, que reflectan información económica e demográfica de países ou áreas xeográficas a partir de datos.	CAA CMCCT CCL CD	80%
B2.9. Identificar as principais paisaxes humanizadas españolas e galegas, e identificalas por comunidades autónomas.	B2.9.1. Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.	CAA CMCCT CSC CD CCL	80%
B2.10. Coñecer e analizar os problemas e os retos ambientais que afronta España, a súa orixe e as posibles vías para afrontar estes problemas.	B2.10.1. Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.	CAA CMCCT CSC CD CCL	80%
BLOQUE 3 A HISTORIA			
B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.	B3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.	CSC CCEC	90%
B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.	B3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	CSC CAA	90%
	B3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	CSC CAA	90%
B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa	B3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	CSC CMCCT	100%
	B3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes	CSC CMCCT	100%

interpretación.	cronolóxicos e mapas históricos.		
B3.4. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo.	B3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	CSC CMCCT	90%
B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.	B3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	CSC CCL	70%
B3.6. Caracterizar a alta Idade Media en Europa e recoñecer a dificultade da falta de fontes históricas neste período.	B3.6.1. Utiliza as fontes históricas e entende os límites do que se pode escribir sobre o pasado.	CSC CAA	80%
B3.7. Describir a nova situación económica, social e política dos reinos xermánicos.	B3.7.1. Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos	CSC CAA	90%
B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias.	B3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.	CSC	100%
B3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais.	B3.9.1. Comprende as orixes do Islam e o seu alcance posterior.	CSC CCEC	100%
	B3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.	CSC CCEC CMCCT CCL	90%
B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus.	B3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiáns na Península Ibérica.	CSC CAA	100%
	B3.10.2. Explica a importancia do Camiño de Santiago.	CSC CCEC CCL	100%
B3.11. Entender o concepto de crise e as súas consecuencias económicas e sociais.	B3.11.1. Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas.	CSC	80%
B3.12. Comprender as características e as funcións da arte na Idade Media.	B3.12.1. Describe características da arte románica, gótica e islámica.	CSC CCEC CCL	70%

3.5. Contidos e indicadores de logro por unidade didáctica.

a) Bloque 1. Contidos comúns.

- Localización no tempo e no espazo de períodos e acontecementos históricos. Nocións de simultaneidade e evolución. Representación gráfica de secuencias temporais.

- Recoñecemento de causas e consecuencias nos feitos e procesos históricos distinguindo a súa natureza. Identificación da multiplicidade causal nos feitos sociais. Valoración do papel dos homes e as mulleres como suxeitos da historia.
- Busca, obtención e selección de información do contorno, de fontes escritas, iconográficas, gráficas, audiovisuais e proporcionadas polas tecnoloxías da información. Elaboración escrita da información obtida. Transformación de información estatística en gráficos.
- Recoñecemento de elementos básicos que caracterizan os estilos artísticos e interpretación de obras significativas considerando o seu contexto. Valoración da herdanza cultural e do patrimonio artístico como riqueza que hai que preservar e colaborar na súa conservación.

b) Bloque 2: contidos específicos por unidade didáctica.

Tema 1: O inicio da Idade Media.

- A fragmentación do imperio romano.
- Os reinos xermano.
- O imperio visigodo
- Imperio bizantino.
- A sociedade e a cultura bizantina.
- A orixe do islam
- A expansión do islam
- A sociedade e a cultura islámicas.

INDICADORES DE LOGRO

- Interpretación e comparación de liñas do tempo.
- Comparación dun mapa histórico cun actual.
- Manexo da internet para obter información.
- Obtención de información histórica de fontes iconográficas.
- Elaboración dun cadro comparativo.
- Interpretar e analizar os mosaicos de San Vital de Rávena.
- Comentar e criticar de forma oral, textos biográficos.

Tema 2: A Europa feudal.

- Do reino dos francos ao imperio carolinxio
- Unha época de inseguridade.
- As invasións dos viquingos, maxiars e sarracenos.
- A debilidade dos reis.
- O feudalismo.
- A sociedade estamental. A nobreza
- Os campesiños

- O poder da Igrexa.

INDICADORES DE LOGRO:

- Análise de mapas histórico.
- Acercamento ao comentario de textos históricos.
- Exposición dun tema a partir de información sacada de internet.
- Realización de esquemas para representar o sistema feudal.
- Análise e descrición de imaxes relacionadas co feudalismo.
- Obtención de información a través de internet.
- Análise de textos e películas históricas

TEMA 3: O DESENVOLVEMENTO DAS CIDADES NA IDADE MEDIA.

- Unha época de prosperidade.
- O auxe das cidades.
- Os artesáns e os gremios.
- A renovación da cultura.
- A consolidación das monarquías.
- A crise do século XIV

INDICADORES DE LOGRO:

- Interpretar mas de rutas comerciais,identificando as principais cidades e feiras.
- Analizar unha cidade medieval, por exemplo Bruxas (identificando os principais edificios (foro/concello..), busqueda de informacion en Internet.
- Analizar a cidade de Noia (e a sua relación cos oficios medievais). Busqueda de fotos e eles facen debuxos.
- Canalhistoria: La peste negra. Busqueda de información . Exposición na clase.

TEMA 4: A CULTURA E A ARTE NA IDADE MEDIA.

- A arte medieval, unha arte internacional e relixiosa.
- A arquitectura románica.
- A escultura románica.
- A pintura románica.
- A arquitectura gótica.
- A escultura gótica.
- A pintura gótica

INDICADORES DE LOGRO:

- Obtención de información de esculturas.

- Análise de debuxos e fotografías de obras de arte para obter información.
- Comparar e identificar imaxes de diferentes estilos.
- Analizar pinturas góticas/románica
- Interpretación da planta dun edificio.

TEMA 5. Al-Ándalus.

- Da conquista de Al-Ándalus ao califato.
- Da fragmentación do califato ao reino nazarí.
- A vida en al-Ándalus.
- A cultura e a arte andalusís.

INDICADORES DE LOGRO

- Obtención de información dun documento histórico.
- Interpretación dunha liña do tempo coas etapas da historia de al-ándalus.
- Interpretación de mapas históricos dos territorios musulmans e cristiáns
- Identificación do legado andalusí e facer un mural público
- Análise do plano dunha vivenda.
- Investigación das pegadas de topónimos musulmáns.
- Descrición e análise dunha obra de arte. Alhambra/Mezquita.

TEMA 6 OS REINOS CRISTIÁNS HISPÁNICOS

- O nacemento dos reinos cristiáns hispanicos.
- Do reino de León á Coroa de Castela.
- A evolución dos núcleos pirenaicos.
- Reconquista e repoboación.
- A Coroa de Castela.
- A Coroa de Aragón.
- O final da Idade Media nos reinos hispánicos.
- O legado prerrománico e románico.
- O legado gótico e mudéjar.
- Galicia na Idade Media.

INDICADORES DE LOGRO:

- Facer un mural público do Camiño de Santiago cos principais edificios do Románico.
- Debuxar mapas cos reinos cristiáns identificando a Marca hispánica.
- Interpretar miniaturas medievales e identificar atributos dos reis leoneses.
- Buscar imaxes dos principais castelos da época (Loarre).

- Facer un comentario de texto dunha CARTA DE POBOAMENTO.
- Buscar información Internet sobre as ORDES MILITARES.
- Escribir un conto breve: protagonista: un mudéxar/ lugar: Toledo, a Escola de Tradutores.

TEMA 7. O ESTUDO FÍSICO DE ESPAÑA E DE GALICIA

- A Meseta.
- Os bordos da meseta.
- As unidades exteriores á meseta.
- O relevo insular.
- As costas.
- Os ríos.A vertente cantábrica.
- As vertentes mediterránea e atlántica.
- Medios naturais oceánico e mediterráneo
- Medios naturais subtropical e de montaña.
- A sustentabilidade ambiental en España.
- O relevo e a costa de Galicia.
- Os ríos, os climas e as paisaxes de Galicia.

INDICADORES DE LOGRO:

- Utilizar Google Maps ou Earth
- Facer rutas turísticas por distintas comunidades de España.
- Localizar nos mapas formas de relevo estudadas.
- Interpretar mapas e debuxos de sistemas montañosos.
- Identificar a variación de caudal dun río.
- Facer murales con esquemas de cada un dos medios naturais de España
- Identificar e buscar imaxes de diferentes paisaxes.
- Buscar en Internet espazos protexidos de Galicia e expoñerlos.
- informe sobre un espacio natural Elaborar un protexido (elixen eles).

TEMA 8. A POBOACIÓN DO MUNDO.

- A dinámica da poboación. A natalidade.
- A mortalidade e a esperanza de vida.
- Os movementos migratorios.
- A evolución demográfica dos países desenvolvidos.
- A evolución demográfica dos países en desenvolvemento.
- A distribución da poboación mundial.

INDICADORES DE LOGRO :

- Interpretación de pirámides de poboación.
- Cálculo de taxas demográficas.
- Obtención de estatísticas de organismos oficiais a través de páxinas web.
- Interpretación de mapas de distintos tipos: de coropletas, de superficies e de fluxos.
- Elaboración de gráficos lineais e de barras.
- Análise de táboas e cadros estatísticos. Elaboración e interpretación de gráficos sectoriais.
- Realización dunha enquisa.
- Investigación de conflitos sociais no cine.
- Resumo da información do tema mediante cadros e esquemas.
- Obtención de información sobre a poboación a través de distintos mapas temáticos, gráficos e fotografías.

TEMA 9. AS CIDADES

- O espazo rural e o espazo urbano.
- As funcións e a estrutura das cidades.
- A cidade modifica o espazo.
- As cidades en países desenvolvidos e en países en desenvolvemento.
- A área de influencia urbana.
- A xerarquia das cidades.
- Os problemas das cidades.

INDICADORES DE LOGRO:

- Análise do plano urbano.
- Interpretación dun mapa de símbolos proporcionais.
- Análise de mapas e gráficos para obter información xeográfica.
- Elaboración dun cadro sinóptico.
- Investigación con Google Maps.
- Obtención de información de esquemas e fotografías

TEMA 10. O CONTINENTE EUROPEO. POBOACIÓN E CIDADES.

- O territorio de Europa.
- A dinámica natural da poboación de Europa.
- Os movementos migratorios de Europa.
- A evolución da poboación europea e o crecemento real.
- A repartición da poboación europea.

- A estrutura demográfica de Europa.
- A poboación urbana europea.
- As cidades europeas.

INDICADORES DE LOGRO:

- Resumo da información nun cadro sinóptico en un mapa conceptual.
- Descrición da evolución das cidades europeas a través de documentos gráficos.
- Análise dun plano urbano.
- Interpretación de mapas, fotografías, e gráficos para extraer información xeográfica.
- Investigación na Internet sobre as cidades europeas Patrimonio da Humanidade
- Analizar o crecemento dunha cidade
- Análise comparativo de tres cidades europeas (eles elixen). Utilizan Urban observatory e completan fichas de observación

TEMA 11. ESPAÑA E GALICIA: TERRITORIO, POBOACIÓN E CIDADES.

- A organización territorial de España.
- As institucións españolas.
- A dinámica natural da poboación española.
- Os movementos migratorios en España.
- A distribución da poboación española.
- As cidades españolas.
- A poboación de Galicia.
- As cidades de Galicia.

INDICADORES DE LOGRO.

- Descrición da evolución das cidades españolas a través de documentos gráficos.
- Análise dun plano urbano.
- Interpretación de mapas, fotografías, e gráficos para extraer información xeográfica.
- Investigación na Internet sobre as cidades españolas Patrimonio da Humanidade

3.6. Instrumentos de avaliación. Procedementos e criterios de cualificación.

Realizarase unha avaliación inicial do alumnado co obxecto de poder adaptar a programación ás características do mesmo

Algúns dos procedementos e instrumentos que se poden empregar para avaliar o proceso de aprendizaxe:

- **Observación sistemática**
- Observación directa do traballo na aula..

- Observación directa sobre a participación e interese e a súa actitude favorable
  - **Analizar as producións dos alumno**
  - Caderno de clase.
  - Resumos.
  - Actividades en clase (problemas, exercicios, respostas a preguntas eta.).
  - Traballos monográficos.
  - Traballos de investigación.
  - **Avaliar as exposicións orais dos alumno.**
  - Presentacións en Powe-point. Prezi. Stop motions....
  - Debates
  - Postas en común..
  - **Realizar probas específicas**
  - Obxectivas.
- Exposición dun tema, en grupo ou individualmente

- *Instrumentos de avaliación para cada estándar de aprendizaxe*

Os criterios de avaliación serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado. Describe o que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, para iso, empregaremos distintos instrumentos e estes faran referencia a:

- Instrumentos de Observación (O): baseados na recollida de información no caderno do profesor, sobre o traballo desenvolvido polo alumno/a, a súa participación nas tarefas, tanto individuais como colectivas, e nestas valoraremos a súa participación tanto voluntaria como demandada polo profesor.
- Instrumentos de produción (P): referidas a expresión nun caderno de clase de actividades realizadas e corrixidas polo alumno/a, dándolle especial importancia a aquelas que requiran unha preparación previa, os traballos individuais realizados así como os colectivos.
- Probas Oraís (PO) neste aspecto valórase a atención prestada a temáticas traballadas con anterioridade, a súa participación positiva, as postas en común, dado que destas probas non queda evidencia integranse conxuntamente no caderno de profesor, como parte de observación.
- Probas escritas (PE) son probas específicas que se realizaran mediante fichas, que previamente realizaran unas fichas de actividades, algunhas serán corrixidas polo profesor e outras a viva voz, sendo o alumnado o que deba realizar unha autocorrección. Coa elaboración destas fichas valoraremos a adquisición dos contidos da materia, así coma o dominio das competencias clave, e a porcentaxe acadada para cada un dos criterios de

avaliación tratados, de modo que poderemos establecer se se chegou ao grado de consecución demandado en cada criterio. Dentro destas probas incluiremos o modelo examen que será avaliable.

Bloque	Estándar de aprendizaxe	Instrumento de avaliación
Bloque 1. O Medio Físico	B1.1.1. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa de España e de Galicia, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	Utiliza internet e un mapa, localiza e sitúa distintos espazos xeográficos a través das coordenadas xeográficas. (PE)
	B1.2.1. Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego.	Identifica, rexistra e explica as características do medio físico de España e Galicia. utilizando mapas. (PE)
	B1.3.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español.	Sitúa ,localiza e identifica as principais unidades de relevo de España. A partir de mapas e de imaxes de satélite. (PE)
	B1.3.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España.	Describe as unidades de relevo de España coa axuda dun mapa físico e de imaxes. (PE)
	B1.4.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego.	Sitúa, localiza e identifica as principais unidades de relevo de Galicia a partir de imaxes de satélite e de mapas. (PE)
	B1.4.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia.	Explica e describe onde se sitúan os sistemas montañosos de Galicia. a partir de mapas e de imaxes de satélite. (PE)
	B1.5.1. Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España.	Identifica nun mapa por onde se estende o medio natural oceánico e mediterráneo. (PE)
	B1.5.2. Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes.	Identifica na imaxe o medio natural co que se corresponde. (PO)
	B1.5.3. Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia.	Utiliza internet e sitúa os distintos espazos climáticos de Galicia. (PO)
	B1.6.1. Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia.	Identifica a través de internet os distintos paisaxes de España e Galicia. (PO)
B1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	Explica a desertización e analiza o mapa de risco de desertización en España. Procura máis información na páxina web da Organización Meteorolóxica Mundial. (Traballo en equipo)	
	B2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.	Analiza un mapa de densidade de poboación do mundo localizando as grandes áreas de poboación e

Bloque 2. O espazo humano		os baleiros demográficos dos 5 continentes. (PE)
	B2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.	Estuda as consecuencias das migracións no mundo nas zonas emisoras e de recepción. Realiza un informe sobre a relación entre o crecemento demográfico e a pobreza utilizando as TIC.(Traballo en equipo)
	B2.2.1. Explica as características da poboación europea.	Describe a través de textos, imaxes..., as características da poboación europea e a súa evolución dende 1800 ata a actualidade. (Observación na aula)
	B2.2.2. Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.	Analiza a partir de gráficos o crecemento da poboación dos países de Europa e compara o ritmo de crecemento en cada unha das rexións europeas. (Observación na aula)
	B2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.	Elabora pirámides de poboación de España e de Galicia na actualidade e outra dos anos 50 e interprétaas. (PE)
	B2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.	Utiliza imaxes de prensa e internet, textos e outras fontes para analizar os movementos migratorios en España dende fins do século XX ata a actualidade.- (Traballo individual)
	B2.4.1. Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais.	Realizar un mapa e pintar as zonas do mundo que recibiron cuotas importantes de galegos emigrantes. (Traballo individual)
	B2.5.1. Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.	Realiza e interpreta pirámides de poboación e gráficos de distintos tipos que reflicten a evolución da poboación nos países desenvolvidos e en vías de desenvolvemento. (PO)
	B2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.	Utiliza internet e localiza as cidades do mundo máis poboadas e indica a situación económica das cidades que máis crecen: países subdesenvolvidos, desenvolvidos... (PO)
	B2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.	Identifica os elementos que definen e diferencian o espazo rural e o espazo urbano a partir de imaxes. (PO).
	B2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.	Recoñece a través de imaxes distintos tipos de cidades que existen no continente europeo. (PO)
	B2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.	Recoñece as características dalgunhas cidades españolas estudando o plano e as imaxes de satélite de Google Maps. (PO)
	B2.8.1. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.	Analiza o impacto humano nas paisaxes naturais españolas observando fotografías e as imaxes de

		satélite de Google Maps.(Traballo individual)
	B2.8.2. Elabora gráficos de distinto tipo (lineais, de barra e de sectores) en soportes virtuais ou analóxicos, que reflectan información económica e demográfica de países ou áreas xeográficas a partir dos datos elixidos.	Elabora un gráfico demográfico a partir duns datos dados. (PO)
	B2.9.1. Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.	Identifica, analiza e explica as principais paisaxes humanizadas de España a través de fotografías e de imaxes de satélite. (PO)
	B2.10.1. Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.	Analiza o impacto humano nas paisaxes naturais de España a partir de sus actividades económicas observando fotografías e imaxes de satélite. (PO)
Bloque 3. A Historia	B3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.	Utiliza internet e outras fontes para obter información sobre o legado dos pobos xermanos e musulmáns. (PO)
	B3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	Utiliza distintas fontes históricas e aprende a clasificalas. (PE)
	B3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	Traballo cooperativo sobre a importancia das distintas fontes históricas para comprender o noso pasado. (Traballo en equipo)
	B3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	Sitúa no tempo e recoñece nun mapa histórico os distintos reinos en que se fragmentou o Imperio Romano de Occidente.(PE)
	B3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	Ordena acontecementos cronolóxicamente e sitúaos nunha liña do tempo. (PE)
	B3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	Utiliza internet para obter información sobre estas distintas culturas. (PO)
	B3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	Cofece o significado de termos históricos e artísticos e emprégalos axeitadamente.(PO)
	B3.6.1. Utiliza as fontes históricas e entende os límites do que se pode escribir sobre o pasado.	Utiliza distintas fontes para obter información sobre os elementos que caracterizan a Alta Idade Media en Europa(Traballo individual)
	B3.7.1. Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos	Comprende e explica a vida cotiá nunha aldea xermana e compáraa cunha cidade romana a partir de imaxes. Comprende e explica a organización territorial e política dos reinos xermanos a través de mapas, imaxes...(PO)
	B3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.	Cofece a organización social e económica, a cultura do reino visigodo. Cofece a organización social e económica, e a cultura do Imperio Bizantino. Analiza a sociedade da época feudal a través de

		miniaturas da época.. (PE)
B3.9.1. Comprende as orixes do Islam e o seu alcance posterior.		Comprende e explica a orixe do Islam, os fundamentos da relixión islámica e a expansión do islam ao longo da Idade Media. A partir de mapas e textos. (PE)
B3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.		Analiza a organización política, a sociedade, a cultura e a vida cotiá do Imperio islámico durante a Alta Idade Media. A través de textos. (PE)
HB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiás na Península Ibérica.		Interpreta mapas e liñas do tempo que describen a expansión do islam na Idade Media. (PE)
B3.10.2. Explica a importancia do Camiño de Santiago.		Traballo cooperativo sobre un percorrido virtual sobre o Camiño de Santiago e a súa importancia. (Traballo en equipo)
B3.11.1. Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas.		Comprende a situación de crise que empezou a sufrir o Imperio Romano no século III que favoreceu as invasións xermanas. A partir de gráficos, textos...(PE)
B3.12.1. Describe características da arte románica, gótica e islámica.		Utiliza internet para ver obras artísticas de estilo románico, gótico e islámico e comprender as súas características. (PO)

3.7. Criterios de cualificación

As cualificacións serán o resultado dos seguintes aspectos::

1. As probas: 70 % da nota da avaliación.

En cada avaliación o alumnado realizará un mínimo **de dúas probas** orais ou escritas, globalizadoras dos contidos que nese momento deberán de estar asimilados polo alumnado, correspondente a materia traballada.

A valoración respecto as probas farase atendendo os seguintes criterios :

- Se está ben estruturada desde o punto de vista dos conceptos estudados.
- Se os alumnos empregan correctamente os conceptos traballados.
- Se a expresión escrita demostra que o alumno sabe o que quere dicir.
- Se o vocabulario e a ortografía están empregados correctamente.
- Se a presentación é correcta.

A nota correspondente ós exames calcularase facendo a media entre os exames realizados en cada avaliación. Non se realizará media se algún dos exames ten unha cualificación inferior a 4, figurando nesa avaliación un suspenso independentemente da nota do outro exame.

A nota mínima de media nas probas en cada avaliación, para poder acadar o aprobado (un 5 sobre 10) será un 5.

2.- Traballo diario: na aula e na casa, as tarefas para casa e o caderno será 20% da nota

O caderno da clase contendo os apuntes e as actividades diarias Terase en conta :

- Se o alumno realiza diariamente as tarefas asinadas.
- Se reflexa una comprensión da materia estudada.
- Se está debidamente presentado en tempo e forma.
- **Os traballos:** Inclúen a presentación de sínteses parciais, traballos, comentarios, resúmenes etc.. tanto de maneira individual como en grupos. Na valoración dos traballos seguiranse os mesmos criterios que nas probas.

3.- A nota da actitudes será o 10%

- O respecto aos compañeiros, profesor e a toda a comunidade educativa.
  - O respecto o material tanto individual como común.
  - Portar diariamente o material necesario.E sobre todo, cando a profesora pide que ao día seguinte o material e indispensable para facer actividades, tarefas etc
  - A puntualidade tanto na entrada de clase como como nos termos fixados na elaboración das tarefas.
- A nota será a media dos item mais arriba indicados.

Para superar o curso será indispensable ter aprobado as tres avaliacións cunha nota mínima numérica de 5.

As avaliacións con cualificación negativa terán unha proba de recuperación unha vez rematado o trimestre.

Aqueles alumnos/as que non tiveran superadas as avaliacións durante o curso, realizarán una proba final obxectiva no més de Xuño, de non superala examinaranse na convocatoria extraordinaria de Setembro. Se ó final de curso algún alumno aínda tivese, logo de facer as recuperacións, unha avaliación suspensa terá outra oportunidade de recuperala.

Segundo o recollido no Regulamento de Réxime Interno do IES, a falta reiterada a clase pode provocar a imposibilidade de avaliar ao alumnado. A tal fin, establécese que o alumnado poderá perder o dereito a avaliación continua nunha materia cando o número de faltas non xustificadas por curso exceda do sinalado pola lei

O alumnado que perda o dereito a avaliación continua deberá realizar os traballos encomendados polo profesorado e presentarse a unha proba final no mes de xuño. .

2º ESO CURSO 2019-2020 IES POETA AÑÓN

1) Libro de texto: Título: *Xeografía e Historia. Serie Descubre. Proxecto: Saber Facer* Autor: *Varios Autores* Editorial: *Santillan. Obradoiro*

2) Temporalización e distribución dos temas:

1ª Avaliación: Xeografía . temas 1,2,3 e 4.

2ª Avaliación: Xeografía e historia. Temas: 5,6,7 e 8.

3ª Avaliación: Historia: temas 9,10,11 e 12.

3) Número de exames:

Dous exames de materia por Avaliación(dous temas por exame). De cada avaliación suspensa haberá unha recuperación despois da Avaliación e entrega de notas.

4) Tipo de exames:

Os exames poder ter:

- Definicións: principais termos históricos.
- Comentarios de textos sinxelos.
- Análise de obra de arte.
- Prácticas de xeografía: mapas, climogramas, pirámides de poboación, datos de migracións, etc

Nos exames indicárase os puntos das preguntas.

5) Exercicios:

Califícarase os exercicios feitos en clase. De non facelos terase un negativo, que descontará 0'25 puntos.

Hai que ter un caderno de clase que sexa de uso exclusivo para esta materia. Nel faránse os exercicios (anotando a páxina do libro no que están e copiando o enunciado) e os apuntes ou esquemas que se fagan na clase. Pegando tamén as fotocopias que entregue a profesora. Os cadernos serán revisados unha vez por avaliación e cada vez que ao alumno/a se lle solicite para corrixir exercicios na clase.

5) Cualificación:

- A nota media dos dous exames será o **70%** da nota da avaliación.
- A nota do caderno traballo na clase e tarefas, será o **20%** da nota de avaliación.
- A actitude será de **10%**
- Cada negativo do control de traballo diario descontará 0'25 puntos do punto anterior así como calquera falta negativa de comportamento.
- Se o caderno de clase non é entregado nas datas previstas para a súa revisión significará un 0 nese apartado.
- O alumnado poderá facer lecturas de tipo voluntario e se valorarán positivamente.

a) Rúbricas**Rúbrica para a observación na aula**

Indicadores	Mellorable	Moi ben	Excelente	Puntuación
Valores	0 puntos	1 puntos	2 puntos	
Asistencia e puntualidade	Nunca ou case nunca	Algunha vez	Sempre	
Realiza tarefas na casa/aula				
Atención nas explicacións.				
Caderno completo e boa presentación.				
Entrega traballos no prazo fixado.				
Ten bo comportamento				
Utiliza fontes de información.				

Rúbrica para traballo en grupo

NIVEIS DE ADQUISICIÓN			CUALIFICACIONES
Indicadores	Si	No	
Ten unha actitude positiva e colaboradora cara o traballo			
Estivo receptivo/a as críticas e suxerencias do grupo			
Sempre entrega a tempo o que lle corresponde e o equipo non ten que traballar nas súas responsabilidades			
Faise responsable do seu traballo e o entrega coa máxima calidade.			
Respeto os demais membros do grupo.			
Apoia os seus compañeiros axudando e aconsellando se é necesario.			

3.8. Temporalización

<u>1º Trimestre</u>	Temas: 1 ,2 ,3,4.
<u>2º Trimestre</u>	Temas: 5,6,7,8.
<u>3º Trimestre</u>	Temas: 9,10,11,12.

3.9. Materiais curriculares e recursos.

Un complemento útil é o **caderno de traballo** do alumno/a, de grande importancia coma instrumento para a avaliación. Nel iranse recollendo ó longo do curso todas aquelas ideas previas, actividades, esquemas, resumos, memorias, etc., que conformarán o traballo na aula e nos poderá indicar en todo momento o nivel que vai acadando o alumno ou a alumna. Tanto o caderno como o material elaborado polo alumno ao longo das avaliacións (papel/archivos Internet) serán entendidos como **PORTAFOLIOS**

Tratarase de insistir no seu coidado e boa presentación, porque desta maneira o alumno ou alumna irá aplicando un método de traballo útil para calquera outra materia. O caderno permitirá recoller follas soltas para a súa corrección e que se poidan engadir con orde cantos documentos, fotocopias, ilustracións, recortes, etc. sexan precisos.

A corrección do caderno ten dous obxectivos: extraer datos para a corrección e asegurármolos de que non hai erros de contido nel, posto que mesmo será un instrumento de estudio do alumno ou alumna.

Por estas razóns, revísase periodicamente. Con esta metodoloxía preténdese que o alumno ou a alumna vaia elaborando o seu propio método de traballo e aprendizaxe e se decate dos seus erros e acertos.

Empregaranse como **libros de texto** os seguintes:

2º. Xeografía e Historia. Serie Descubre. Proxecto Saber Facer. Edit. Santillana. Obradoiro.

Os cursos do Primeiro e Segundo de ESO contarán así mesmo con **materiais auxiliares** en función da necesidade de afianzar ou reforzar coñecementos como os Cadernos de Competencias Básicas ou o Caderno para a Diversidade da editorial Obradoiro-Santillana e Vicens Vives así como os cadernos de láminas Fisterra 1 e Fisterra 2 e outros deseñados e elaborados polo profesorado.

Nos cursos de Terceiro e Cuarto utilizaranse os materiais de reforzo e ampliación proporcionados polas editoriais dos libros de texto, Obradoiro Santillana en 3º e 4º

así como as actividades deseñadas e elaboradas polo profesorado e outros seleccionados entre os materiais proporcionados por diversas editoriais (Vicens Vives...).

A profesora de segundo utilizará tamén material elaborado por ela sobre movementos artísticos, autores e estilos. Tamén material sobre literatura e xeografía e textos literarios para identificar climas, cuestionarios para o taller de historia, itinerarios de viaxes (cadenos de viaxes), e cadernos de poboación para analizar as pirámides e os factores que explican a poboación.

Poderase utilizar o blog da profesora para observar la marcha do curso e materiais que colgarase xunto coa páxina web do centro

Os **recursos didácticos** a utilizar nas clases son os habituais:

- Libro de texto.
- Atlas xeográfico (de diversas editoriais).
- Atlas histórico (de diversas editoriais).
- Esfera.
- Planisferio físico e político.
- Mapas murais físicos e políticos dos diversos continentes, de España e de Galicia.
- Mapa Topográfico Nacional (escalas 1:25.000 e 1:50.000).
- Fotografía aérea.
- Mapas temáticos
- Anuarios.
- Diapositivas (Coleccións de Ed. La Muralla, elaboración propias).
- Buxola.
- Vídeos e DVD.
- Enciclopedias.
- Internet. Documentais de youtube, con asesoría científica de xeografía e historia. **Canal historia**
- Filmoteca. Os alumnos verán unha serie de films cuya temática sea la que estemos estudando nese momento.*Procurarase tamén potenciar entre o alumnado o gusto pola lectura e polo sétimo arte recomendándolle libros de lectura e películas relacionadas coa materia e a súa idade*

3.10. Proba extraordinaria de setembro

Ao alumnado que deba ir á proba extraordinaria de setembro deberá obter unha nota de 5 para aprobar.

O alumnado será informado a comezos de curso deste plan de recuperación para setembro e se lle recordará por escrito en xuño aos que teñan a materia suspensa.

3.11. Mecanismos de revisión, avaliación e modificación da pda

Ao igual que nas restantes materias que son responsabilidade deste departamento o seguimento, avaliación e, se é o caso, modificación desta programación, farase nas reunións conxuntas de tódolos membros do departamento. Estas reunións teñen unha periodicidade mensual, polo que fundamentalmente nas que se celebren a comezos de trimestre, ademais de valorar os resultados

académicos do alumnado, observarase o cumprimento dos contidos e demais aspectos programados, para se fose necesario proceder as modificacións requiridas.

Xa que logo, a revisión da programación didáctica é un proceso de seguimento continuo, co fin de permitir calquera modificación sen ter que esperar ao final de curso. Está claro que calquera modificación será logo comunicada ao alumnado para que teñan coñecemento dela.

Con todo, ao remate do curso o departamento fará unha avaliación final da programación que pasará a estar recollida na memoria final.

b) RÚBRICA DE AUTOREVISIÓN

	1	2	3	4
1.Adecuación das unidades ao currículo				
2.Adecuación da temporalización dos temas.				
3.Mantívose a temporalización prevista.				
4.Adecuación dos estándares para os temas.				
5.Fixación dunha estratexia metodolóxica común ao departamento.				
6.Adecuación da secuencia de traballo na aula.				
7.Adecuación dos materiais didácticos utilizados.				
8. Adecuación do libro de texto.				
9.Adecuación das probas de avaliación.				
10.Adecuación das pautas xerais para a avaliación continua.				
11.Adecuación dos criterios para a recuperación dun exames.				
12.Adecuación dos exames				
13.Adecuación dos programas de apoio, recuperación..				
14.Actividades complementarias.				
15.Adecuación da información aos alumnos e pais dos criterios de avaliación,.....				

3.12. Medidas de atención a diversidade

Nesta programación do Departamento de Xeografía e historia temos en conta:

- a) O tipo de necesidades, en xeral, que presenta o noso alumnado en Outes. Son pautas xerais para a resposta educativa tendo en conta as directrices da Xunta e organizacións específicas. Planeamos as medidas para os catro cursos en común posto que lo importante é a súa necesidade mais ca curso no que está.

NEAE (necesidade específica de apoio educativo)	Resposta educativa
<p>TDAH:</p> <p>1 alumno diagnosticado y posiblemente mais, nos diferentes niveis educativos.</p> <p>Debe confirmarse na avaliacion inicial</p>	<p>-Terase en conta o establecido sobre Prevención e intervención dentro da aula do “Protocolo de consenso sobre TDAH na infancia e na adolescencia nos ámbitos educativo e sanitario”</p> <p>http://www.edu.xunta.es/portal/node/13546</p> <p>-Orientacións da Asociación:</p> <p>http://www.acnhsantiago.org/</p> <ul style="list-style-type: none"> • Supervisar frecuentemente a realización das actividades, para reforzar positivamente ou para reconducir a execución ou as distraccións. • Antes de empezar unha actividade, hai que explicala de xeito claro e sinxelo, e asegurarse de que a entendeu todo o alumnado. • Conseguir a colaboración dun compañeiro ou dunha compañeira “responsable”, para que lle axude a comprender e a realizar as tarefas. • Utilizar reforzos positivos para motivar (eloxios privados e públicos). • Complementar os exames escritos de forma oral, cando se observa que están incompletos • axenda escolar

<p>a)Desfase curricular por proceder do estranxeiro: 3 alumnos/as na ESO</p> <p>b)Desfase curricular por outros motivos: 6 alumnos/as na ESO</p>	<ul style="list-style-type: none"> • -Apoios dentro/fóra da aula co PT • -Apoios fóra da aula profesor/a • -RE na aula co propio profesor/a. • Adaptacións curriculares, se procede. Con materiais de reforzo adecuado ao necesidades • -Grupos de adaptación da competencia curricular • -Plan individualizado de seguimento de pendentes. • -Plan de acollida do IES. • Para o desfase curricular utilízanse materiais elaborados pola profesora adaptados e de reforzo • Seguimento individualizado na clase e fora.
<p>Problemas de comunicación (alumnado estranxeiro): 1 alumnos/as na ESO</p>	<p>http://www.edu.xunta.gal/portal/diversidadeorientacion/141/145/146</p> <p>-Apoios fóra e dentro da aula co PT e/ou co profesor/a de aula</p> <p>-Grupos de adquisición de linguas e de adaptación da competencia curricular.</p>
<p>Alumnado con problemas de lecto – escritura: 6 alumnos/as na ESO</p>	<p>http://www.edu.xunta.gal/portal/diversidadeorientacion/141/145/409</p> <p>-“Orientacións e respostas educativas: Alumnado con trastornos da aprendizaxe”: http://www.edu.xunta.es/portal/node/3656</p> <p>-Orientacións da Asociación: http://www.agadix.es/</p> <p>-Traballar na medida do posible:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Exactitude lectora e ortografía básica co material de historia. • Comprensión lectora e composición escrita, ...facer composicións sobre temas históricos(Incas, diarios de navegantes..... • Apoio RE do PT e/ou profesor/a da aula
<p>T. Asperger: Posible.</p>	<p>Temos que confirmar a presenza este ano de un alumno con T.Asperger (outros anos timos a un alumnos, de primeiro a cuarto da ESO). De confirmarse plantexaremos as orientacións que o Departamento de orientación do centro impartironse xunto coas normas da xunta.</p> <p>“Orientacións e respostas educativas: Alumnado con trastornos xeneralizados do desenvolvemento” http://www.edu.xunta.es/portal/node/3655</p> <p>-“Trastornos xeneralizados do desenvolvemento” http://www.edu.xunta.es/portal/node/3703</p> <p>-Orientacións de ASPERGA: http://www.asperga.org/</p>

b) Outros protocolos da Xunta a ter en conta: <http://www.edu.xunta.gal/portal/Educonvives.gal>

- Plan de actuacións para a Igualdade nos centros educativos de Galicia 2016-2020.
- Protocolo de identidade de xénero.
- Protocolo de Protección de datos.
- Protocolo para a prevención e o control do absentismo escolar en Galicia.
- Protocolo de consenso sobre TDAH na infancia e na adolescencia nos ámbitos educativo e sanitario.
- Protocolo de Atención educativa domiciliaria. / Protocolo de Urgencias Sanitarias.

4. TERCEIRO CURSO DA ESO.

4.1. Introducción e contextualización

Segundo o decreto 86/2015 do 25 de xuño que establece o currículo da eso e bacharelato en Galicia, conforme á lei 8/2013 para a mellora da calidade educativa, a materia de xeografía e historia de 3º curso de Educación Secundaria Obrigatoria ten como finalidade o coñecemento da sociedade, a súa organización e o seu funcionamento ao longo do tempo, e resulta esencial para poder entender o mundo actual. Coñecer o espazo onde se desenvolven as sociedades, os recursos naturais e o uso que se lles deu, achéganos datos sobre o pasado.

Polo tanto as disciplinas da Xeografía e a Historia son dous importantes eixes vertebradores para o coñecemento da sociedade, xa que contemplan a realidade humana e social desde unha perspectiva global e integradora e ofrecen unha maior capacidade para a estruturación dos feitos sociais. Malia isto, a sociedade actual, cada vez máis complexa, require da intervención doutras disciplinas como a Economía, a Socioloxía, a Ecoloxía ou a Historia da arte, que achegan análises diferentes e complementarias para a mellor comprensión da realidade social.

Xa que logo, esta disciplina pretende afondar e favorecer a comprensión dos acontecementos, os procesos e os fenómenos sociais no contexto en que se producen, analizar os procesos que dan lugar aos cambios históricos e seguir adquirindo as competencias necesarias para comprender a realidade do mundo en que viven, as experiencias colectivas pasadas e presentes, a súa orientación no futuro, así como o espazo en que se desenvolve a vida en sociedade.

No contexto espacial e socioeconómico no que vive o alumnado do IES Poeta Añón é moi importante para a súa formación como persoas entender todos os procesos que se dan ao redor dos distintos sectores produtivos, xa que aquí son importantes o sector primario (a pesca artesanal de baixura, marisqueo a pe e a flote..... a gandaría –existen explotacións gandeiras nas parroquias interiores e unha agricultura complementaria), o secundario en menor medida (pequenos talleres familiares: aluminio, estaleiros,) e o terciario (o sector servizos ao redor do turismo); pero tamén o coñecemento da realidade histórica e cultural, posto que a Serra de Outes desempeñou un papel importante na cultura galega desde tempos prehistóricos ata a actualidade.

4.2. Contribución ao desenvolvemento das competencias clave

En liña coa Recomendación 2006/962/EC, do Parlamento Europeo e do Consello, de 18 de decembro de 2006, sobre as competencias clave para a aprendizaxe permanente, esta programación baséase na potenciación da aprendizaxe por competencias, integradas nos elementos curriculares para propiciar

unha renovación na práctica docente e no proceso de ensino e aprendizaxe. Propóñense novos enfoques na aprendizaxe e avaliación, que supoñerán un importante cambio nas tarefas que han de resolver os alumnos e formulacións metodolóxicas innovadores. A competencia supón unha combinación de habilidades prácticas, coñecementos, motivación, valores éticos, actitudes, emocións, e outros compoñentes sociais e de comportamento que se mobilizan conxuntamente para lograr unha acción eficaz. Contémplanse, pois, como coñecemento na práctica, un coñecemento adquirido a través da participación activa en prácticas sociais que, como tales, pódense desenvolver tanto no contexto educativo formal, a través do currículo, como nos contextos educativos non formais e informais. Adóptase a denominación das competencias clave definidas pola Unión Europea. Considérase que “as competencias clave son aquelas que todas as persoas precisan para a súa realización e desenvolvemento persoal, así como para a cidadanía activa, a inclusión social e o emprego”. Identifícanse sete competencias clave esenciais para o benestar das sociedades europeas, o crecemento económico e a innovación, e descríbense os coñecementos, as capacidades e as actitudes esenciais vinculadas a cada unha de elas.

As competencias clave do currículo son as seguintes:

- Comunicación lingüística (CCL).
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía (CMCCT).
- Competencia dixital (CD).
- Aprender a aprender (CAA).
- Competencias sociais e cívicas (CSC).
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor (CSIEE).
- Conciencia e expresións culturais (CCEC).

Na área de Xeografía e Historia incidiremos no adestramento de todas as competencias de xeito sistemático facendo fincapé nos descritores máis afíns a ela.

Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía

Esta área, como parte integrante das ciencias sociais, utiliza ferramentas que serven para describir, interpretar e predicir distintos fenómenos no seu contexto. Polo tanto, estas competencias desenvolveranse co uso de nocións estatísticas básicas, escalas numéricas e gráficas, operacións matemáticas sinxelas, representacións gráficas, selección de fontes de información, contraste de datos... En definitiva, o alumnado farase consciente de que os coñecementos matemáticos, científicos e tecnolóxicos teñen unha aplicabilidade real e funcional en moitos aspectos da súa propia realidade, capacitándoo para afrontar e resolver problemas da súa vida cotiá.

Os descritores que traballaremos fundamentalmente serán:

- Tomar conciencia dos cambios producidos polo ser humano no ámbito natural e as repercusións para a vida futura.
- Aplicar métodos científicos rigorosos para mellorar a comprensión da realidade circundante.
- Manexar a linguaxe matemática con precisión en calquera contexto.
- Aplicar as estratexias de resolución de problemas a calquera situación problemática.

Comunicación lingüística

A materia de Xeografía e Historia intervén no desenvolvemento da competencia lingüística en varios aspectos: en primeiro lugar, a través do coñecemento e o uso correcto do vocabulario específico da materia, para construír un discurso preciso e expresalo de xeito oral ou escrito; en segundo lugar, ao utilizar diferentes variantes do discurso, asociado aos contidos, en especial, a descrición, a narración e a argumentación; en terceiro lugar, grazas á lectura comprensiva e a interpretación de textos ou o comentario de imaxes para potenciar o uso da linguaxe icónica. Por outra parte, esta materia está intrinsecamente relacionada coa busca de información, tanto en fontes orais como escritas, e a propia construción do coñecemento a través dun proceso que vai desde a información ata as interpretacións explicativas. É importante que o correcto uso do vocabulario da materia, adquirido e precisado durante a etapa de Secundaria, se afiance e se incorpore á linguaxe habitual do alumnado.

Os descritores aos que lles daremos prioridade serán:

- Comprender o sentido dos textos escritos.
- Expresar oralmente de xeito ordenado e claro calquera tipo de información.
- Entender o contexto sociocultural da lingua, así como a súa historia para un mellor uso desta.
- Utilizar os coñecementos sobre a lingua para buscar información e ler textos en calquera situación.
- Producir textos escritos de diversas complexidades para o seu uso en situacións cotiás ou de materias diversas.

No noso caso como centro *bilingüe* na materia de Xeografía e Historia deste curso, aínda que logo faremos un apartado especial nesta programación para a materia en bilingüe, cómpre sinalar agora o seguinte referido a esta competencia en concreto:

- Manter conversacións noutras linguas sobre temas cotiáns en distintos contextos.
- Utilizar os coñecementos sobre a lingua para buscar información e ler textos en calquera situación.

Competencia dixital

A competencia dixital é fundamental para que o alumnado comprenda os fenómenos xeográficos, sociais e culturais e que saiba traballar coa información (obtención, selección, tratamento, análise...), procedente de moi diversas fontes, tanto tradicionais, coma audiovisuais, e dixitais, e non todas co mesmo grao de fiabilidade e obxectividade. Por iso, a información obtida debe ser analizada desde parámetros esixentes, a comparación exhaustiva e crítica das fontes. A obtención e tratamento dixital

da información require, ademais, unha serie de coñecementos e habilidades que son necesarios para que o alumnado se desenvolva e sexa competente nun ámbito dixital. Do mesmo modo, preténdese que o alumnado cree contidos dixitais en distintos formatos, á vez que desenvolve unha actitude responsable respecto ás limitacións e a seguridade do uso das novas tecnoloxías da información.

Para iso, neste área, traballaremos os seguintes descritores da competencia:

- Seleccionar o uso das distintas fontes segundo a súa fiabilidade.
- Elaborar información propia derivada de información obtida a través de medios tecnolóxicos.
- Utilizar as distintas canles de comunicación audiovisual para transmitir informacións diversas.
- Manexar ferramentas dixitais para a construción de coñecemento.
- Aplicar criterios éticos no uso da tecnoloxía.

Conciencia e expresións culturais

A relevancia dos feitos culturais e artísticos nos contidos desta materia é o que pon de manifesto a importancia desta competencia. O alumnado poderá coñecer e comprender as obras artísticas e culturais máis significativas na historia da humanidade. Obxectivo fundamental é que, a través da observación minuciosa da obra artística, valore e se sensibilice cara a todo o artístico e cultural. O interese, aprecio e respecto polo patrimonio cultural e artístico convértese no elemento fundamental do desenvolvemento desta competencia que permite desenvolver un espírito crítico e facilítalle ao escolar comprender a relación entre as manifestacións artísticas, os feitos históricos e as sociedades que as crean.

A área de Xeografía e Historia favorece que se poida traballar desde aí sempre e cando se adestren os seguintes descritores:

- Mostrar respecto cara ás obras máis importantes do patrimonio cultural a nivel mundial.
- Expresar sentimentos e emocións desde códigos artísticos.
- Valorar a interculturalidade como unha fonte de riqueza persoal e cultural.
- Apreciar a beleza das expresións artísticas e no cotián.

Competencias sociais e cívicas

A competencia social e cívica é primordial para abordar a materia de Xeografía e Historia, xa que comprender a ardua e cambiante realidade social é un dos aspectos principais dos seus contidos. O coñecemento de diferentes realidades sociais ao longo do tempo fai que sexa ineludible a súa comparación coa realidade actual e favorece que o alumnado comprenda que esas realidades se van forxando ao longo do tempo, e que por iso mesmo poden cambiar, polo que debe ser tolerante coas que se producen no seu ámbito e noutros ámbitos diferentes ao seu. O alumno asimila que vive nunha sociedade cada vez máis plural, e globalizada, no que convive con culturas diferentes.

Esta competencia permite que o alumno poña en práctica os coñecementos aprendidos aplicándoos ao seu ámbito social converténdoo nun cidadán activo capaz de dar resposta aos problemas e fenómenos da súa realidade social interactuando con outras persoas e grupos favorecendo a tolerancia e o respecto a todos á vez que desenvolve o talante democrático.

Os descritores que adestraremos son os seguintes:

- Coñecer e aplicar dereitos e deberes da convivencia cidadá no contexto da escola
- Identificar as implicacións que ten vivir nun Estado social e democrático de dereito referendado por unha norma chamada Constitución Española.
- Desenvolver capacidade de diálogo cos demais en situacións de convivencia e traballo e para a resolución de conflitos.
- Recoñecer riqueza na diversidade de opinións e ideas.
- Involucrarse ou promover accións cun fin social.

Sentido de iniciativa e espírito emprendedor

A participación activa do alumno nos procesos de toma de decisións que afecten á súa aprendizaxe, favorecen a toma de conciencia deste no que se refire ao seu protagonismo no seu proceso de ensinanza-aprendizaxe.

Trátase de potenciar a súa capacidade de transformar as súas ideas en accións, actuando con criterio e determinación, tomando decisións e asumindo os riscos e consecuencias futuras desas decisións.

O alumnado deberá adestrar a capacidade de liderar con responsabilidade procesos e traballos cooperativos, actuando con responsabilidade nos seus hábitos cotiáns e o seu ámbito familiar e escolar.

Os descritores que adestraremos son:

- Asumir as responsabilidades encomendadas e dar conta delas.
- Ser constante no traballo superando as dificultades.
- Xestionar o traballo do grupo coordinando tarefas e tempos.
- Xerar novas e diverxentes posibilidades desde coñecementos previos do tema.
- Mostrar iniciativa persoal para comezar ou promover accións novas.
- Asumir riscos no desenvolvemento das tarefas ou proxectos.

Aprender a aprender

A competencia en aprender a aprender permite que o alumnado dispoña de habilidades ou de estratexias que lle faciliten a aprendizaxe ao longo da súa vida (busca, organización e recuperación da información...) e que desenvolva a súa curiosidade por adquirir novos coñecementos, capacidades e actitudes que lle permitan desenvolverse e crecer como persoa. Neste sentido, esta materia debe fomentar no alumno seu ámbito e analizar e interpretar os fenómenos xeográficos, históricos e culturais para darlles respostas ás formulacións do home, á vez que desenvolve a súa capacidade de aprender a aprender de xeito autónomo e permanente. Presupón tamén que poida adaptarse crítica e reflexivamente aos cambios que poidan producirse na súa vida, é dicir, que lles aplique similares instrumentos aos que empregou na análise da realidade social (histórica e xeográfica) ao longo desta etapa de Educación Secundaria Obrigatoria.

Neste sentido, desenvolveranse os seguintes descritores:

- Xestionar os recursos e motivacións persoais a favor da aprendizaxe.

- Desenvolver estratexias que favorezan a comprensión rigorosa dos contidos.
- Seguir os pasos establecidos e tomar decisións sobre os pasos seguintes en función dos resultados intermedios.
- Avaliar a consecución de obxectivos de aprendizaxe.

4.3. Obxectivos mínimos.

- Diferenciar os diversos sectores económicos europeos.
- Coñecer as características dos diversos tipos de sistemas económicos.
- Comprender a idea de desenvolvemento sostibles e as súas implicacións.
- Localizar e identificar os recursos agrarios e naturais no mapa mundial.
- Identificar a distribución desigual das rexións industrializadas no mundo.
- Comparar os datos do peso do sector terciario dun país fronte aos do sector primario e secundario e extraer conclusións.
- Identificar o papel de grandes cidades mundiais como dinamizadoras da economía das súas rexións.
- Analizar gráficos onde se represente o comercio desigual e a débeda externa entre países en desenvolvemento e os desenvolvidos.
- Relacionar áreas de conflito bélico no mundo con factores económicos e políticos.
- Recoñecer os principais accidentes xeográficos de cada continente.
- Coñecer os países do mundo, as súas capitais e a súa localización no mapa.
- Tomar conciencia do problema da perda de biodiversidade terrestre e das causas e consecuencias do cambio climático.
- Entender o concepto de globalización.
- Tomar sensibilidade perante os efectos da globalización.
- Entender os retos aos que se enfrontan os países desenvolvidos.
- Tomar sensibilidade perante os efectos da globalización.
- Entender os retos aos que se enfrontan os países desenvolvidos.

- Tomar conciencia dos problemas que ocasiona o subdesenvolvemento.
- Recoñecer as solucións aos problemas dos países subdesenvolvidos.
- Comprender o significado histórico da etapa do Renacemento en Europa.
- Relacionar a concepción do humanismo e o legado dos artistas e científicos do Renacemento con etapas anteriores e posteriores.
- Identifica os máximos representantes do Renacimiento artístico en arquitectura, pintura e escultura.
- Diferenciar o estilo renacentista nos diferentes países.
- Recoñecer e identificar obras e artistas mais importantes dos estilos estudados.
- Identificar o reinado dos Reis Católicos como unha etapa de transición entre a Idade Media e a Idade Moderna.
- Coñecer os procesos de conquista e colonización, e as súas consecuencias.
- Comprender a diferenza entre os reinos medievais e as monarquías modernas.
- Coñecer as características das políticas internas e as relacións exteriores dos séculos XVI e XVII en Europa.
- Coñecer a vida e obra dalgúns autores da Idade Moderna.
- Apreciar a importancia da arte barroca en Europa e en América.
- Utilizar o vocabulario histórico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado

4.4. Obxectivos. Contidos. Criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe e temporalización.

U.D.	OBX.	CONTIDOS	CRITERIOS AVALIACION	DE	ESTÁNDARES APRENDIZAXE	COMPETENC.	Temporal
Unidade 0 Introducción História	<ul style="list-style-type: none"> ▪ f ▪ l ▪ ñ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.1. Relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da historia 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles. 		<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCEC 	1ª avali. 9 sesións
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ h ▪ l ▪ ñ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.2. Fontes históricas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. 		<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA 	1ª avali
					<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA 	1ª avali
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ l ▪ ñ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.3. Cambio e continuidade. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación. 		<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CMCCT 	
					<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CMCCT 	▪

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ f ▪ l ▪ ñ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.4. Tempo histórico. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.4. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CMCCT 	<ul style="list-style-type: none"> ▪
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ h ▪ l ▪ ñ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.5. Vocabulario histórico e artístico. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CCL 	<ul style="list-style-type: none"> ▪
Unidade 1 A organización Política do mundo.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ e ▪ f ▪ g ▪ l ▪ h 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.1. Organización política e territorial de España. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.1. Coñecer a organización administrativa e territorial de España. 		<ul style="list-style-type: none"> ▪ CCL ▪ CMCCT ▪ CD ▪ CAA ▪ CSC 	2ª avaliacion. 4 sesións
Unidade 2 O mundo unha economía globalizada	<ul style="list-style-type: none"> ▪ b ▪ e ▪ c ▪ f ▪ g ▪ h 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.2. Sectores de actividade económica. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.2. Analizar os datos do peso do sector terciario dun país fronte aos do sector primario e secundario, e extraer conclusións. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB2.2.1. Compara a poboación activa de cada sector en diversos países e analiza o grao de desenvolvemento que amosan estes datos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CCL ▪ CMCCT ▪ CD ▪ CAA ▪ CSC 	2ª avali. 6 sesións
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ b ▪ c ▪ e ▪ f ▪ g ▪ h 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.3. Sectores económicos en Europa, en España e en Galicia. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.3. Recoñecer as actividades económicas que se realizan en Europa nos tres sectores, identificando distintas políticas económicas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB2.3.1. Diferencia os sectores económicos europeos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CCL ▪ CMCCT ▪ CAA ▪ CSC 	<ul style="list-style-type: none"> ▪
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ b 				<ul style="list-style-type: none"> ▪ CCL 	<ul style="list-style-type: none"> ▪

▪	▪ e ▪ f ▪ g ▪ h	▪ B2.4. Sistemas económicos do mundo.	▪ B2.4. Coñecer as características de diversos tipos de sistemas económicos	▪ XHB2.4.1. Diferencia aspectos concretos e a súa interrelación dentro dun sistema económico.	▪ CSIEE ▪ CCL ▪ CAA ▪ CSC	
▪ ▪	▪ b ▪ c ▪ e ▪ f ▪ g ▪ h ▪ l ▪ m ▪ ñ	▪ B2.5. Aproveitamento e futuro dos recursos naturais. Desenvolvemento sustentable.	▪ B2.5. Entender a idea de desenvolvemento sustentable e as súas implicacións.	▪ XHB2.5.1. Define o desenvolvemento sustentable e describe conceptos clave relacionados con el.	▪ CCL ▪ CMCCT ▪ CD ▪ CAA ▪ CSC	▪
Unidade 3. O sector primario.	▪ b e f g h	▪ B2.6. Recursos naturais e actividades agrarias.	▪ B2.6. Localizar os recursos agrarios e naturais no mapa mundial.	▪ XHB2.6.1. Sitúa no mapa as principais zonas cerealistas, como exemplo de recurso agrario no mundo, e as máis importantes masas forestais do mundo.	▪ CAA ▪ CD ▪ CMCCT	▪ 2ª avali. 4 sesión
Unidade 4. Minería, enerxía e industria	b e c f g h			▪ XHB2.6.2. Localiza e identifica nun mapa as principais zonas produtoras de minerais no mundo.	▪ CAA ▪ CSIEE ▪ CD ▪ CMCCT	3ª aval 6/8 s
				▪ XHB2.6.3. Localiza e identifica nun mapa as principais zonas produtoras e consumidoras de enerxía no mundo.	▪ CD ▪ CAA ▪ CSIEE ▪ CMCCT	▪

				<ul style="list-style-type: none"> XHB2.6.4. Identifica e nomea algunhas enerxías alternativas. 	<ul style="list-style-type: none"> CCL CAA CSIEE CMCCT 	▪
▪	<ul style="list-style-type: none"> b c e f g h m 	<ul style="list-style-type: none"> B2.7. Pesca: tipos e problemática. 	<ul style="list-style-type: none"> B2.7. Explica e localiza os tipos de pesca e os seus problemas. 	<ul style="list-style-type: none"> XHB2.7.1. Procura información sobre a sobreexplotación dos caladoiros de pesca, usando recursos impresos e dixitais. 	<ul style="list-style-type: none"> CCL CMCCT CD CAA CSC CSIEE 	▪
▪	<ul style="list-style-type: none"> b e f g h 	<ul style="list-style-type: none"> B2.8. Sector industrial. Rexións industrializadas do mundo. 	<ul style="list-style-type: none"> B2.8. Explicar a distribución desigual das rexións industrializadas no mundo. 	<ul style="list-style-type: none"> XHB2.8.1. Localiza nun mapa os países máis industrializados do mundo, a través de lendas e símbolos adecuados. 	<ul style="list-style-type: none"> CCL CAA CSIEE 	▪
▪ Unidade 5 Os servizos	<ul style="list-style-type: none"> b e f g h 	<ul style="list-style-type: none"> B2.9. Actividades terciarias: transporte. 	<ul style="list-style-type: none"> B2.9. Analizar o impacto dos medios de transporte no seu contorno. 	<ul style="list-style-type: none"> XHB2.9.1. Traza sobre un mapamundi o itinerario que segue un produto agrario e outro gandeiro desde a súa colleita ata o seu consumo en zonas afastadas, e extrae conclusións. 	<ul style="list-style-type: none"> CD CAA CSC CSIEE 	3ª av. 8 ses
▪	<ul style="list-style-type: none"> b e f g h 	<ul style="list-style-type: none"> B2.10. Actividades terciarias: comercio. 	<ul style="list-style-type: none"> B2.10. Entender os fluxos e os bloques comerciais. 	<ul style="list-style-type: none"> XHB2.10.1. Define os indicadores que miden os intercambios económicos dun país. 	<ul style="list-style-type: none"> CAA CD CCL CMCCT CSIEE 	▪
				<ul style="list-style-type: none"> XHB2.10.2. Describe as características do comercio internacional na actualidade. 	<ul style="list-style-type: none"> CAA CCL CSC 	▪

					<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSIEE 	
				<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB2.10.3. Enumera as características dos bloques comerciais e as razóns polas que se constitúen. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CAA ▪ CCL ▪ CSC ▪ CSIEE 	<ul style="list-style-type: none"> ▪
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ b ▪ e ▪ f ▪ g ▪ h 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.11. Turismo. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.11. Analizar o desenvolvemento do turismo e a súa importancia económica. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB2.11.1. Identifica os tipos de turismo e os seus efectos 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CAA ▪ CCL ▪ CCEC ▪ CSIEE ▪ CD 	<ul style="list-style-type: none"> ▪
				<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB2.11.2. Valora a importancia do turismo na economía española e galega. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CAA ▪ CCL ▪ CCEC ▪ CSIEE ▪ CD 	<ul style="list-style-type: none"> ▪
Unidade 6		B2.12. As cidades.	B2.12. Analizar	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB.12.1 Comparar redes urbanas. ▪ Identificar zonas urbanas 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CAA ▪ CCL ▪ CCEC 	3ª avl 4 ses
Un mundo de cidades.		Función e estrutura. Urbanización. A rede urbana mundial.	O espazo urbano. Localización das cidades			
Unidade 7	<ul style="list-style-type: none"> ▪ b ▪ c ▪ e ▪ f ▪ g ▪ h ▪ m 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.12. Causas do desenvolvemento desigual no mundo. Débeda externa. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.12. Analizar gráficos de barras por países e textos onde se reflectan os niveis de consumo, o comercio desigual e a débeda externa entre países en desenvolvemento e os desenvolvidos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB2.12.1. Comparar as características do consumo interior de países como Brasil e Francia. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CAA ▪ CCL ▪ CSC ▪ CSIEE ▪ CD 	3ª av 6 ses.
Unidade 8	b				<ul style="list-style-type: none"> ▪ CAA 	<ul style="list-style-type: none"> ▪

A sustentabilidade medioambiental	c e f g h			<ul style="list-style-type: none"> XHB2.12.2. Crea mapas conceptuais, usando recursos impresos e dixitais, para explicar o funcionamento do comercio, e sinala os organismos que agrupan as zonas comerciais. 	<ul style="list-style-type: none"> CCL CSIEE CD 	
				<ul style="list-style-type: none"> XHB2.12.3. Describe o funcionamento dos intercambios a nivel internacional, utilizando mapas temáticos e gráficos nos que se reflectan as liñas de intercambio. 	<ul style="list-style-type: none"> CAA CMCCT CSIEE CD CCL 	▪
	<ul style="list-style-type: none"> b c d f g h 	<ul style="list-style-type: none"> B2.13. Tensións mundiais e subdesenvolvemento. Solucións ao problema. 	<ul style="list-style-type: none"> B2.13. Relacionar áreas de conflito bélico no mundo con factores económicos. 	<ul style="list-style-type: none"> XHB2.13.1. Realiza un informe sobre as medidas para tratar de superar as situacións de pobreza. 	<ul style="list-style-type: none"> CAA CSC CSIEE CCL 	▪
				<ul style="list-style-type: none"> XHB2.13.2. Sinala áreas de conflito bélico no mapamundi e relacións con factores económicos. 	<ul style="list-style-type: none"> CCL CAA CSC CSIEE 	▪
Unidade 9. A Idade Moderna. Unha nova	<ul style="list-style-type: none"> g l 	<ul style="list-style-type: none"> B3.6. Idade Moderna: concepto e datación. 	<ul style="list-style-type: none"> B3.6. Comprender a significación histórica da etapa do Renacemento en Europa. 	<ul style="list-style-type: none"> XHB3.6.1. Distingue modos de periodización histórica (Idade Moderna, Renacemento, Barroco, Absolutismo, etc.). 	<ul style="list-style-type: none"> CSC CAA 	1ª avali. 5 sesións

Era.						
Unidade 10 Novas formas De pensar: Renacemento E Reforma	<ul style="list-style-type: none"> ▪ f ▪ g ▪ h ▪ l ▪ n 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.7. Renacemento e Humanismo: alcance posterior. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.7. Relacionar o alcance da nova ollada dos humanistas, artistas e científicos do Renacemento con etapas anteriores e posteriores. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB3.7.1. Identifica trazos do Renacemento e do Humanismo na historia europea, a partir de fontes históricas de diversos tipos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CCEC ▪ CAA ▪ CCL 	1ª avalia. 6/8 sesions
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ l ▪ n ▪ ñ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.8. Arte renacentista e barroca. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.8. Coñecer a importancia da arte renacentista e barroca en Europa e en América. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB3.8.1. Coñece obras e legado de artistas, humanistas e científicos da época. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CCEC ▪ CMCCT ▪ CCL 	▪
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ g ▪ l ▪ h ▪ n ▪ ñ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.9. Principais manifestacións da cultura dos séculos XVI e XVII. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.9. Coñecer a importancia dalgúns autores e obras destes séculos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB3.9.1. Analiza obras, ou fragmentos delas, dalgúns autores desta época no seu contexto. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CCEC ▪ CAA ▪ CCL 	▪
Unidade 11. A formación do Imperio español	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ c ▪ d ▪ g ▪ l 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.10. Estado moderno: monarquías autoritarias, parlamentarias e absolutas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.10. Comprender a diferenza entre os reinos medievais e as monarquías modernas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB3.10.1. Distingue as características de réximes monárquicos autoritarios, parlamentarios e absolutos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA 	1ª avali. 5/sesions
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ c ▪ d ▪ g 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.11. Monarquías modernas: unión dinástica de Castela e Aragón. Posición de Galicia. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.11. Analizar o reinado dos Reis Católicos como unha etapa de transición entre a Idade Media e a Idade Moderna. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB3.11.1. Comprende os conceptos de cambio e continuidade en relación co reinado dos Reis Católicos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA 	▪

	▪ l					
	▪ f ▪ g ▪ h ▪ l ▪ m	▪ B3.12. Descubertas xeográficas: Castela e Portugal. Conquista e colonización de América.	▪ B3.12. Entender os procesos de conquista e colonización, e as súas consecuencias.	▪ XHB3.12.1. Explica as causas que conduciron á descuberta de América para Europa, a súa conquista e a súa colonización.	▪ CSC ▪ CMCCT ▪ CAA ▪ CCL	▪
			▪	▪ XHB3.12.2. Coñece os principais feitos da expansión de Aragón e de Castela polo mundo.	▪ CSC	▪
				▪ XHB3.12.3. Sopesa interpretacións conflitivas sobre a conquista e a colonización de América.	▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL	▪
l	▪ g ▪ l	▪ B3.13. Os conflitos europeos nos séculos XVI e XVII a través das políticas dos Austrias: reforma, contrarreforma e guerras de relixión; loita pola hexemonía e guerra dos Trinta Anos.	▪ B3.13. Coñecer trazos das políticas internas e as relacións exteriores dos séculos XVI e XVII en Europa.	▪ XHB3.13.1. Analiza as relacións entre os reinos europeos que conducen a guerras como a dos "Trinta Anos".	▪ CSC ▪ CAA	▪
Unidade 12. A Europa do Barroco	a c l ñ	B3.14.Francia,In Glaterra. Provin Cias Unidad. O Barroco	B3.8. Identificar a arte renacentista e barroca	XHB3.8.1. Coñece obras e legado de artistas e humanistas da época.	CSC, CAA	2ª avalia. 8 sesións

4.5. Criterios, procedementos e instrumentos de avaliación en relación aos estándares

CRITERIOS DE AVALIACIÓN	ESTÁNDARES DE APRENDIZASE	PROCEDEMENTOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN		
		OB	APA	PE
B3.1 recoñecer que o pasado non esta “morto e enterrado” senón que determina o presente.	XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais e ideolóxicos que son herdanza do pasado	X	X	
	XHB3.2.2 Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes.	X	X	
B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas .	XHB2.1.Nomea e identifica catro clases de fontes históricas	X	X	
B3.3 Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia.	XHB3.3.1 Ordena temporalmente feitos históricos e salientables.	X	X	
	XHB3.3.2 Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos	X	X	
B.3.4 Entender que os acontecementos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo(diacroía e sincronía)	XHB 3.4.1 Entender que varias culturas convivan á vez en diferentes enclaves xeográficos.	X	X	
B.3.5 Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión no contexto adecuado.	XHB.3.5.1. Utilizar o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	X	X	X
B3.6 Comprender a significación histórica da etapa do Renacemento en Europa.	XHB 3.6.1. Distingue modos de periodización histórica (Idade Moderna, Renacemento, Barroco...)	X	X	X
B3.7. Relacionar o alcance da nova ollada dos humanistas, artistas e científicos do Renacemento con etapas anteriores o posteriores.	XHB 3.7.1. CIdentifica trazos do Renacemento e do Humanismo na historia europea, a partir de fontes históricas diversas.	X	X	X
B 3.8 Coñecer a importancia dalgúns autores e obras destes séculos.	XHB3.3.8.1.Analiza obras, ou fragmentos delas, dalgúns autores desta época no seu contexto	X	X	X
B3.9 Coñecer a importancia da arte renacentista e barroca en Europa e en América.	XHB3.9.1.Coñece obras e legado de artistas,humanistas e científicos da época	X		X
B3.10Comprender a diferenza entre os reinos medievais e as monarquias modernas	XHB3.10.1.Distingue as características de réximes monárquicos autoritarios, parlamentarios e absolutos.	X	X	X
B3.11.Analizar o reinado dos Reis Católicos como unha etapa de transición entre a Idade Media e a Idade Moderna	XHB3.11.1 Comprende os conceptos de cambio e continuidade en relación co reinado dos Reis Católicos.	X	X	X
B3.12. Entender os procesos de conquista, colonización e as súas consecuencias.	XHB3.12.1 Explica as causas que conduciron á descuberta de América para Europa, a súa conquista e a súa colonización.	X	X	X
	XHB3.12.2 Coñece os principais feitos da expansión de Aragón e de Castela polo mundo.	X	X	X
	XHB3.12.3 Sopesa interpretacións conflictivas sobre a conquista e a colonización de América.	X	X	X
B3.13. Coñecer trazos das políticas internas e as relacións exteriores dos séculos XV e XVII en Europa	XHB3.13.1. Analiza as relacións entre os reinos europeos que conducen a guerras como a dos “trinta Anos”.	X	X	X
B1.1 Localizar e interpretar espazos xeográficos e lugares nun mapa ou imaxe satélite.	XHB.1.1.1. Clasifica e distingue tipos de mapas e imaxes satélite	X	X	X
	XHB1.1.2 Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa utilizando datos de coordenadas xeográficas.			
	XHB1.1.2 Coñece e interpreta mapas temáticos	X	X	X
B.2.1. Coñecer a organización administrativa e territorial de España.	XHB2.1.1 Distingue nun mapa político a distribución territorial de España:comunidades autónomas, capitales, provincias e illas.	X	X	X

B2.3 Recoñecer as actividades económicas que se realizan en Europa nos tres sectores, identificando distintas políticas económicas.	XHB2.3.1 Diferencia os sectores económicos europeos	X	X	X
B2.4. Coñecer as características de diversos tipos de sistemas económicos.	XHB2.4.1 Diferencia os elementos básicos dos sistemas económicos e comparaos.	X	X	X
B2.5. Entender a idea de desenvolvementos sustentable.	XHB 2.5.1. Define o desenvolvemento sustentable e describe conceptos claves relacionados.	X	X	X
	XHB 2.6.1.Situa no mapa as principais zonas cerealistas no mundo e as máis importantes masas forestais do mundo			
B2.6 Localizar recursos agrarios e naturais nun mapa.	XHB2.6.2 Localiza e identifica nun mapa as principais produtoras de minerais no mundo..	X	X	X
	XHB2.6.3 Localiza e identifica nun mapa as principais zonas produtoras e consumidoras de enerxía no mundo.			
	XHB2.6.4. Identifica e nomea algunhas enerxías alternativas.	X	X	X
B2.7 Explica e localiza os tipos de pesca e os seus problemas.	XHB2.7.1 Procura información sobre a sobreexplotación dos caladoiros de pesca	X	X	X
B2.8.Explicar a distribución desigual das rexions industrializadas no mundo.	XHB1.8.1 Localiza nun mapa os países máis industrializados do mundo.	X	X	X
B2.9. Analizar o impacto dos medios de transporte no seu contorno.	XHB2.9.1 Traza sobre un mapamundi o itinerario que segue un produto agrario e outro gandeiro desde a súa colleita ata o seu consumo en zonas afastadas e extrae conclusións	X	X	
B2.10 Entender os fluxos e os bloques comerciais.	XHB2.10.1 Define os indicadores que miden os intercambios económicos dun país.	X	X	X
	XHB2.10.2 Describe as características do comercio internacional na actualidade.			
	XHB2.10.3. Enumera as características dos bloques comerciais e as razóns polas que se constitúen.	X	X	X
B2.11. Analizar o desenvolvemento do turismo e a súa importancia económica.	XHB2.11.1 Identifica os tipos de turismo e os seus efectos.	X	X	X
	XHB2.11.2 Valora a importancia do turismo na economía española e galega.	X	X	X
B2.12 Analizar gráficos de barras por países e textos onde se reflicten os niveis de consumo e comercio desigual e a débeda externa entre países en desenvolvemento e os desenvolvidos.	XHB2.12.1. Comparar as características do consumo interior de diferentes países.	X	X	
	XHB2.12.2 Crea mapas conceptuais, usando recursos impresos e dixitais para explicar o funcionamento do comercio e sinala os organismos que agrupan as zonas comerciais			
	XHB2.12.3 Describe o funcionamento dos intercambios a nivel internacional, utilizando mapas temáticos e gráficos nos que se reflicten as liñas de intercambio..	X	X	
B2.13. Relacionar áreas de conflito bélico no mundo con factores económicos.	XHB2.13.1 Realiza un informe sobre as medidas para tratar de superar as situacións de pobreza.	X	X	
	XHB2.13.2. Sinala áreas de conflito bélico no mapamundi e relaciónaaas con factores económicos.			

4.6. Grao mínimo de consecución dos estándares. Mínimos esixibles

Os seguintes estándares de aprendizaxe son considerados os básicos polo que é necesario que os alumnos acaden un grao de consecución do 100% para superar a materia.

XHB1.1.2.	Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa utilizando datos de coordenadas xeográficas.
XHB1.13.	Coñece e interpreta os tipos de mapas temáticos.
XHB2.1.1.	Distingue nun mapa político a distribución territorial de España: comunidades autónomas, capitais, provincias e illas
XHB2.2.1	Compara a poboación activa de cada sector en diversos países e analiza o grao de desenvolvemento que amosan estes datos.
XHB2.3.1	Diferencia os sectores económicos europeos.
XHB2.4.1.	Diferencia aspectos concretos e a súa interrelación dentro dun sistema económico.
XHB2.5.1	Define o desenvolvemento sustentable e describe conceptos claves relacionados con el.
XHB2.6.1.	Situa no mapa as principais zonas cerealistas, como exemplo de recurso agrario no mundo, e as máis importantes masas forestais do mundo.
XHB2.6.2	Localiza e identifica nun mapa as principais zonas produtoras de minerais no mundo.
XHB2.6.3.	Localiza e identifica nun mapa as principais zonas produtoras e consumidoras de enerxía no mundo.
XHB2.6.4.	Identifica e nomea algunhas enerxías alternativas.
XHB2.8.1	Localiza nun mapa os países máis industrializados do mundo.
XHB2.10.2	Describe as características do comercio internacional na actualidade.
XHB2.11.1	Identifica os tipos de turismo e os seus efectos.
XHB2.11.2	Valora a importancia do turismo na economía española e galega.
XHB2.12.2	Crea mapas conceptuais, usando recursos impresos e dixitais, para explicar o funcionamento do comercio e sinala os organismos que agrupan as zonas comerciais.
XHB2.12.3	Describe o funcionamento dos intercambios a nivel internacional.

XHB2.113.2	Sinala áreas de conflito bélico no mapamundi e relacionaas con factores económicos.
XHB3.1.1	Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxico que son herdanza do pasado.
XHB3.2.1	Nomea e identifica catro clses de fontes históricas.
XHB3.3.1	Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocions básicas de sucesión, duración e simultaneidade.
XHB3.3.2	Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.
XHB3.5.1	Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.
XHB3.6.1	Distingue modos de periodización histórica (Idade Moderna, Renacimiento, Barroco, Absolutismo..).
XHB3.7.1	Identifica trazos do Renacimiento e do Humanismo na historia europea, a partir de fontes históricas de diversos tipso.
XHB3.8.1	Coñece obras e legado de artistas, humanistas e científicos da época.
XHB3.9.1	Analiza obras ou fragmentos delas, dalgúns autores desta época no seu contexto.
XHB3.10.1	Distingue as características de réximes monárquicos autoritarios, parlamentarios e absolutos.
XHB3.11.1	Comprende os conceptos de cambio e continuidade en relación co reinado dos Reis Católicos.
XHB3.12.1	Explica as causas que condiciron á descuberta de América para Europa, a súa conquista e a súa colonización.
XHB3.12.2	Coñece os principais feitos da expansión de Aragón e de Castela polo mundo.
XHB3.13.1.	Analiza as relacións entre os reinos europeos que conducen a guerras como a dos" Trinta anos".

Os criterios de avaliación serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado. Describe o que se quere valorar e que o alumnado debe lograr rematado o curso. Establecemos a porcentaxe que debe alcanzar para cada un dos estándares, son os que seguen:

Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	C Clave	Grado mínimo de consecución
Bloque 1. O medio físico			
B1.1. Localizar e interpretar espazos xeográficos e lugares nun mapa ou imaxe satélite	B1.1.1. Clasifica e distingue tipos de mapas e imaxes satélite.	CAA CMCCT CCL CD	100%
	B1.1.2. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa utilizando datos de coordenadas xeográficas.	CAA CMCCT CD	100%
	B1.1.3. Coñece e interpreta os tipos mapas temáticos	CAA CMCCT CCL CD	80%
Bloque 2. O espazo humano			
B2.1. Coñecer a organización administrativa e territorial de España.	B2.1.1. Distingue nun mapa político a distribución territorial de España: comunidades autónomas, capitais, provincias e illas.	CCL CMCCT CD CAA CSC	100%
B2.2. Analizar os datos do peso do sector terciario dun país fronte aos do sector primario e secundario, e extraer conclusións.	B2.2.1. Compara a poboación activa de cada sector en diversos países e analiza o grao de desenvolvemento que amosan estes datos.	CCL CMCCT CD CAA CSC	100%
B2.3. Recoñecer as actividades económicas que se realizan en Europa nos tres sectores, identificando distintas políticas económicas.	B2.3.1. Diferencia os sectores económicos europeos.	CCL CMCCT CAA CSC	80%
B2.4. Coñecer as características de	B2.4.1. Diferencia aspectos concretos e a súa	CCL	100%

diversos tipos de sistemas económicos	interrelación dentro dun sistema económico.	CSIEE CCL CAA CSC	
B2.5. Entender a idea de desenvolvemento sustentable e as súas implicacións.	B2.5.1. Define o desenvolvemento sustentable e describe conceptos clave relacionados con el.	CCL CMCCT CD CAA CSC	100%
B2.6. Localizar os recursos agrarios e naturais no mapa mundial.	B2.6.1. Sitúa no mapa as principais zonas cerealistas, como exemplo de recurso agrario no mundo, e as máis importantes masas forestais do mundo.	CAA CD CMCCT	70%
	B2.6.2. Localiza e identifica nun mapa as principais zonas produtoras de minerais no mundo.	CAA CSIEE CD CMCCT	70%
	B2.6.3. Localiza e identifica nun mapa as principais zonas produtoras e consumidoras de enerxía no mundo.	CD CAA CSIEE CMCCT	80%
	B2.6.4. Identifica e nomea algunhas enerxías alternativas.	CCL CAA CSIEE CMCCT	100%
B2.7. Explica e localiza os tipos de pesca e os seus problemas.	B2.7.1. Procura información sobre a sobreexplotación dos caladoiros de pesca, usando recursos impresos e dixitais.	CCL CMCCT CD CAA CSC CSIEE	100%
B2.8. Explicar a distribución desigual das rexións industrializadas no mundo.	B2.8.1. Localiza nun mapa os países máis industrializados do mundo, a través de lendas e símbolos adecuados.	CCL CAA CSIEE	100%
B2.9. Analizar o impacto dos medios de transporte no seu contorno.	B2.9.1. Traza sobre un mapamundi o itinerario que segue un produto agrario e outro gandeiro desde a súa colleita ata o seu consumo en zonas afastadas, e extrae conclusións.	CD CAA CSC CSIEE	70%
B2.10. Entender os fluxos e os bloques comerciais.	B2.10.1. Define os indicadores que miden os intercambios económicos dun país.	CAA CD CCL CMCCT CSIEE	100%
	B2.10.2. Describe as características do comercio internacional na actualidade.	CAA CCL CSC CSIEE	100%
	B2.10.3. Enumera as características dos	CAA CCL	80%

	bloques comerciais e as razóns polas que se constitúen.	CSC CSIEE	
B2.11. Analizar o desenvolvemento do turismo e a súa importancia económica.	B2.11.1. Identifica os tipos de turismo e os seus efectos	CAA CCL CCEC CSIEE CD	100%
	B2.11.2. Valora a importancia do turismo na economía española e galega.	CAA CCL CCEC CSIEE CD	100%
B2.12. Analizar gráficos de barras por países e textos onde se reflectan os niveis de consumo, o comercio desigual e a débeda externa entre países en desenvolvemento e os desenvolvidos.	B2.12.1. Comparar as características do consumo interior de países como Brasil e Francia.	CAA CCL CSC CSIEE CD	100%
	B2.12.2. Crea mapas conceptuais, usando recursos impresos e dixitais, para explicar o funcionamento do comercio, e sinala os organismos que agrupan as zonas comerciais.	CAA CCL CSIEE CD	80%
	B2.12.3. Describe o funcionamento dos intercambios a nivel internacional, utilizando mapas temáticos e gráficos nos que se reflectan as liñas de intercambio.	CAA CMCCT CSIEE CD CCL	100%
B2.13. Relacionar áreas de conflito bélico no mundo con factores económicos.	B2.13.1. Realiza un informe sobre as medidas para tratar de superar as situacións de pobreza.	CAA CSC CSIEE CCL	100%
	B2.13.2. Sinala áreas de conflito bélico no mapamundi e relacióna as con factores económicos.	CCL CAA CSC CSIEE	100%
Bloque 3. A Historia			
B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.	B3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado	CSC CAA CCEC	100%
B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.	B3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	CSC CAA	70%
	B3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	CSC CAA	80%
B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos	B3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando	CSC CMCCT	100%

acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.	para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.		
	B3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	CSC CMCCT	100%
B3.4. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía)	B3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	CSC CMCCT	100%
B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.	B3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	CSC CCL	80%
B3.6. Comprender a significación histórica da etapa do Renacemento en Europa.	B3.6.1. Distingue modos de periodización histórica (Idade Moderna, Renacemento, Barroco, Absolutismo, etc.).	CSC CAA	100%
B3.7. Relacionar o alcance da nova ollada dos humanistas, artistas e científicos do Renacemento con etapas anteriores e posteriores.	B3.7.1. Identifica trazos do Renacemento e do Humanismo na historia europea, a partir de fontes históricas de diversos tipos.	CSC CCEC CAA CCL	100%
B3.8. Coñecer a importancia da arte renacentista e barroca en Europa e en América.	B3.8.1. Coñece obras e legado de artistas, humanistas e científicos da época.	CSC CCEC CMCCT CCL	100%
B3.9. Coñecer a importancia dalgúns autores e obras destes séculos.	B3.9.1. Analiza obras, ou fragmentos delas, dalgúns autores desta época no seu contexto.	CSC CCEC CAA CCL	80%
B3.10. Comprender a diferenza entre os reinos medievais e as monarquías modernas.	B3.10.1. Distingue as características de réximes monárquicos autoritarios, parlamentarios e absolutos.	CSC CAA	100%
B3.11. Analizar o reinado dos Reis Católicos como unha etapa de transición entre a Idade Media e a Idade Moderna.	B3.11.1. Comprende os conceptos de cambio e continuidade en relación co reinado dos Reis Católicos.	CSC CAA	80%
B3.12. Entender os procesos de conquista e colonización, e as súas consecuencias.	B3.12.1. Explica as causas que conduciron á descuberta de América para Europa, a súa conquista e a súa colonización.	CSC CMCCT CAA CCL	100%
	B3.12.2. Coñece os principais feitos da expansión de Aragón e de Castela polo mundo.	CSC	100%
	B3.12.3. Sopesa interpretacións conflitivas sobre a conquista e a colonización de América.	CSC CAA CCL	90%
B3.13. Coñecer trazos das políticas internas e as relacións exteriores dos	B3.13.1. Analiza as relacións entre os reinos europeos que conducen a guerras como a dos	CSC CAA	100%

---

séculos XVI e XVII en Europa.	"Trinta Anos".		
-------------------------------	----------------	--	--

4.7. Instrumentos de avaliación

Os instrumentos de avaliación que se empregarán para avaliar o progreso dos alumnos no proceso de aprendizaxe son os seguintes:

- Probas escritas (PE) ou orais, elaboradas en base aos contidos, obxectivos e criterios de avaliación .
- Observación sistemática e diario do alumnado (OB) na aula: traballo e participación do alumnado nas tarefas de clase.
- Análise da producións do alumnado (PA) recollida no caderno de clase das actividades realizadas e corrixiadas polo alumno, elaboración de resumos, informes.etc.

Entre os instrumentos de avaliación destacamos:

- A avaliación inicial dos coñecementos previos.
- Caderna da profesora na que se rexistraran o traballo do alumnado na clase e a súa participación nas actividades orais ou escritas.
- Caderno de aula do alumnado que amosa o seu método de traballo, a realización de tarefas..
- Traballos individuais realizados na clase ou en casa.
- Traballos en grupo levados a cabo na clase.
- Intervencións do alumnado na clase, ben voluntariamente ou ben á chamada da profesora.
- Resolución de exercicios e prácticas realizadas na clase.
- Elaboración dun esquema-resumo e dun glosario ao final de cada unidade didáctica.
- Lecturas relacionadas coa materia.
- Realización de probas escritas dos contidos traballados previamente nas aula, podendo ser preguntas cortas, tipo test, a desenvolver, prácticos de xeografía, arte o historia.
- Probas orais.

- *Instrumentos de avaliación para cada estándar de aprendizaxe*

Os criterios de avaliación serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado. Describe o que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, para iso, empregaremos distintos instrumentos e estes faran referencia a:

- Instrumentos de Observación (O): baseados na recollida de información no caderno do profesor, sobre o traballo desenvolvido polo alumno/a, a súa participación nas tarefas, tanto

individuais como colectivas, e nestas valoraremos a súa participación tanto voluntaria como demandada polo profesor.

- Instrumentos de produción (P): referidas a expresión nun caderno de clase de actividades realizadas e corrixidas polo alumno/a, dándolle especial importancia a aquelas que requiran unha preparación previa, os traballos individuais realizados así como os colectivos.
- Probas Oraís (PO) neste aspecto valórase a atención prestada a temáticas traballadas con anterioridade, a súa participación positiva, as postas en común, dado que destas probas non queda evidencia integranse conxuntamente no caderno de profesor, como parte de observación.
- Probas escritas (PE) son probas específicas que se realizaran mediante fichas, que previamente realizaran unas fichas de actividades, algunhas serán corrixidas polo profesor e outras a viva voz, sendo o alumnado o que deba realizar unha autocorrección. Coa elaboración destas fichas valoraremos a adquisición dos contidos da materia, así coma o dominio das competencias clave, e a porcentaxe acadada para cada un dos criterios de avaliación tratados, de modo que poderemos establecer se se chegou ao grado de consecución demandado en cada criterio. Dentro destas probas incluiremos o modelo examen que será avaliable.

Bloque	Estándares de aprendizaxe	de Instrumento de avaliación
Bloque 1. O medio físico	B1.1.1. Clasifica e distingue tipos de mapas e imaxes satélite.	Identifica distintas fontes xeográficas (PE)
	B1.1.2. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa utilizando datos de coordenadas xeográficas.	Sitúa distintas cidades do mundo empregando as coordenadas de latitude o lonxitude (PE)
	B1.1.3. Coñece e interpreta os tipos mapas temáticos	Diferencia distintos tipos de mapas e a súa temática (PO)
Bloque 2.	B2.1.1. Distingue nun mapa político a distribución territorial de España: comunidades autónomas, capitais, provincias e illas.	Sitúa nun mapa de España as distintas provincias, e indicando a comunidade autónoma que pertence (PE)
	B2.2.1. Compara a poboación activa de cada sector en diversos países e analiza o grao de desenvolvemento que amosan estes datos.	Aprecia e interpreta gráficos nos que se reflexan as distintas taxas de actividade da poboación de países desenvolvidos e en vías de desenvolvemento (PE)
	B2.3.1. Diferencia os sectores económicos europeos.	Avaliado no apartado anterior.
	B2.4.1. Diferencia aspectos concretos e a súa interrelación	Comprende os elementos definitorios dos

O espazo humano	dentro dun sistema económico.	sistemas económicos (PE)
	B2.5.1. Define o desenvolvemento sustentable e describe conceptos clave relacionados con el.	Explica con coherencia que é un desenvolvemento sostible (PO)
	B2.6.1. Sitúa no mapa as principais zonas cerealistas, como exemplo de recurso agrario no mundo, e as máis importantes masas forestais do mundo.	Nun mapa localiza a produción de distintos cultivos e comentar de modo dirixido as producións observadas, facendo especial fincaxe nos espazos cerealísticos e espazos boscosos, valorando como se están perdendo a favor de outros cultivos (PE)
	B2.6.2. Localiza e identifica nun mapa as principais zonas produtoras de minerais no mundo.	Cita visualizando un mapa as principais zonas produtoras de mineral (PO)
	B2.6.3. Localiza e identifica nun mapa as principais zonas produtoras e consumidoras de enerxía no mundo.	Avaliado no apartado 2.8.1
	B2.6.4. Identifica e nomea algunhas enerxías alternativas.	Elabora un mapa conceptual sobre os tipos de enerxía (PE)
	B2.7.1. Procura información sobre a sobreexplotación dos caladoiros de pesca, usando recursos impresos e dixitais.	Informarse sobre os espazos sobreexplotados da pesca e elaborar un informe sobre isto e posibles solucións.
	HB2.8.1. Localiza nun mapa os países máis industrializados do mundo, a través de lendas e símbolos adecuados.	Nun mapamundi, identifica as principais zonas industriais do mundo, así como as súas producións, relacionando industria con produción e consumo de enerxía
	B2.9.1. Traza sobre un mapamundi o itinerario que segue un produto agrario e outro gandeiro desde a súa colleita ata o seu consumo en zonas afastadas, e extrae conclusións.	Procura de información sobre o percorrido dun produto agrario tropical. (PE)
	B2.10.1. Define os indicadores que miden os intercambios económicos dun país.	Nunha batería de afirmacións identifica os indicadores de intercambio do comercio mundial (PE)
	B2.10.2. Describe as características do comercio internacional na actualidade.	Avaliado no instrumento anterior.
	B2.10.3. Enumera as características dos bloques comerciais e as razóns polas que se constitúen.	Explica porque se constitúen bloques comerciais (PO)
	B2.11.1. Identifica os tipos de turismo e os seus efectos	Nunha batería de prácticas turísticas, identifica os distintos tipos de turismo (PE)
	HB2.11.2. Valora a importancia do turismo na economía española e galega.	Aprecia a importancia do turismo na economía española, extrapolando a súa comarca (PO, PE)
	B2.12.1. Comparar as características do consumo interior de países como Brasil e Francia.	Analiza a través dun mapa, no que se mostren os fluxos comerciais e os principais produtos intercambiados, estes intercambios e comparando o comportamento de distintos espazos relevantes na economía mundial (PE)
	B2.12.2. Crea mapas conceptuais, usando recursos	Cita as pautas que rixen o comercio mundial (PO)

	impresos e dixitais, para explicar o funcionamento do comercio, e sinala os organismos que agrupan as zonas comerciais.	
	B2.12.3. Describe o funcionamento dos intercambios a nivel internacional, utilizando mapas temáticos e gráficos nos que se reflectan as liñas de intercambio.	Avaliado no apartado 2.12.1
	B2.13.1. Realiza un informe sobre as medidas para tratar de superar as situacións de pobreza.	Cita medidas que sexan indicativas de querer superar a pobreza (PO)
	B2.13.2. Sinala áreas de conflito bélico no mapamundi e relacións con factores económicos.	Comprende que os conflitos bélicos moitas das veces responden a criterios económicos (O)
Bloque 3. A Historia	B3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado	Avaliados no resto de instrumentos ao longo de todas as sesións do bloque.(O)
	B3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	Avaliados no resto de instrumentos ao longo de todas as sesións do bloque.(O)
	B3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estes restos materiais ou textuais.	Avaliados no resto de instrumentos das sesións do bloque.(O)
	B3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	É capaz a elaborar eixos cronolóxicos de distintos feitos e épocas históricas (O). A elaboración destes será unha constante nas actividades do bloque 3
	B3.3.2. Realiza diversos tipos de eixos cronolóxicos e mapas históricos.	Apartado anterior
	B3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	Nun eixo cronolóxico situar feitos e culturas que conviven no tempo (PE)
	B3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	Avaliados no resto de instrumentos das sesións do bloque.(O)
	B3.6.1. Distingue modos de periodización histórica (Idade Moderna, Renacemento, Barroco, Absolutismo, etc.).	Sitúa nun eixo distintos feitos acontecidos ao longo a Idade Moderna (PE)
	B3.7.1. Identifica trazos do Renacemento e do Humanismo na historia europea, a partir de fontes históricas de diversos tipos.	Extrae de distintos textos elementos definitorios do Renacemento e do Humanismo (PE)
	B3.8.1. Coñece obras e legado de artistas, humanistas e científicos da época.	Sitúa na época da Idade Moderna unha serie de inventos (O)
	B3.9.1. Analiza obras, ou fragmentos delas, dalgúns autores desta época no seu contexto.	Comenta, de modo dirixido, unha obra de arte do Renacemento (PE)
	B3.10.1. Distingue as características de réximes monárquicos autoritarios, parlamentarios e absolutos.	Elabora un mapa conceptual dos rasgos que definen os rexímenes políticos da Idade Moderna (PE)
	B3.11.1. Comprende os conceptos de cambio e continuidade en relación co reinado dos Reis Católicos.	É capaz de comprender os cambios introducidos no reinado dos Reis Católicos (PO)
	B3.12.1. Explica as causas que conduciron á descuberta de América para Europa, a súa conquista e a súa colonización.	Elabora un informe sobre as causas das exploracións a inicios da Idade Moderna, citando

		espazos que se ven afectados por estas exploracións (PE)
	B3.12.2. Coñece os principais feitos da expansión de Aragón e de Castela polo mundo.	Apartado anterior.
	B3.12.3. Sopesa interpretacións conflitivas sobre a conquista e a colonización de América.	Coa lectura de distintos textos e capaz de apreciar as controversias e distintas explicacións sobre a conquista de América (PO)
	B3.13.1. Analiza as relacións entre os reinos europeos que conducen a guerras como a dos "Trinta Anos".	Explica coherentemente a política exterior dos Austrias Menores e as súas consecuencias (PE)

4.8. Criterios de avaliación, cualificación e promoción.

Tendo en conta os criterios de avaliación xerais indicados ao comezo desta programación, ademais daqueles outros que se foron concretando ao longo de cada unha das unidades didácticas que forman parte desta materia, cómpre agora salientar cal é o proceso de cualificación.

Realizarase unha avaliación inicial do alumnado co obxecto de poder adaptar a programación ás características do mesmo..

Algúns dos procedementos e instrumentos que se poden empregar para avaliar o proceso de aprendizaxe:

- **Observación sistemática**
- Observación directa do traballo na aula..
- Observación directa sobre a participación e interese e a súa actitude favorable
- **Analizar as producións dos alumno**
- Caderno de clase.
- Resumos.
- Actividades en clase (problemas, exercicios, respostas a preguntas etc.).
- Traballos monográficos.
- Traballos de investigación.
- **Avaliar as exposicións orais dos alumnos**
- Debates
- Postas en común..
- **Realizar probas específicas**
- Obxectivas.

- Exposición dun tema, en grupo ou individualmente.

CRITERIOS DE CUALIFICACIÓN.

As cualificacións serán o resultado dos seguintes aspectos::

➤ **As probas:** A nota media dos dous exames será o 70% da nota da avaliación.

A nota da proba sobre o libro de lectura será o 10%.

A nota do caderno será o 10%.

O traballo na aula e as tarefas para casa e o comportamento será o 10%.

➤ **Exercicios:**

Calificaranse os exercicios feitos na clase. De non facelos terase un negativo, que descontará 0'25 puntos.

Hai que ter un caderno de clase que sexa de uso exclusivo para esta materia. Nel faranse os exercicios (anotando a páxina do libro na que están e copiando o enunciado) e os apuntes ou esquemas que se fagan na clase. Os cadernos serán revisados unha vez por avaliación e aleatoriamente cada vez que lle corresponda corrixir na aula ao alumno/a.

➤ **Libros de lectura:**

- Haberá que ler un libro por avaliación do que logo se fará unha entrevista coa profesora
- La esclava de márfil. Almudena de Arteaga.
- Venganza en Sevilla. Matilde Asensi.
- El secreto de Maribarbola. Mª Teresa Alvarez.
- Contra el viento. Angeles Caso.
- Sete caveiras. Elena Gallego Abad.
- Memoria do silencio. Eva Mejuto

Ao longo do curso entregarase aos alumnos máis títulos.

➤ **Cualificación:**

- A nota media dos dous exames será o 70% da nota da avaliación.
- A nota da proba sobre o libro de lectura será o 10%.
- A nota do caderno será o 10%.
- traballo na aula e as tarefas para casa e o comportamento será o 10%.

En cada avaliación o alumnado realizará un mínimo de dúas probas orais ou escritas, globalizadoras dos contidos que nese momento deberán de estar asimilados polo alumnado, correspondente a materia traballada.

A valoración respecto as probas farase atendendo os seguintes criterios :

- Se está ben estruturada desde o punto de vista dos conceptos estudados.
- Se os alumnos empregan correctamente os conceptos traballados.
- Se a expresión escrita demostra que o alumno sabe o que quere dicir.

- Se o vocabulario e a ortografía están empregados correctamente.
- Se a presentación é correcta.

A nota correspondente aos exames calcularase facendo a media entre os exames realizados en cada avaliación

A nota mínima de media nas probas en cada avaliación, para poder acadar o aprobado (un 5 sobre 10) será un 5.

- **O caderno da clase 10%** contendo os apuntes e as actividades diarias . Terase en conta :
  - Se o alumno realiza diariamente as tarefas sinaladas
  - Se reflexa una comprensión da materia estudada.
  - Se está debidamente presentado en tempo e forma.

Os traballos: Inclúen a presentación de sínteses parciais, traballos, comentarios, resúmenes etc.. tanto de maneira individual como en grupos. Na valoración dos traballos seguiranse os mesmos criterios que nas probas.

- **10%. A actitude do alumno na clase: a nota será a medio dos item sinalados mais adiante**

Neste apartado terase en conta a participación no seu proceso de aprendizaxe, e o comportamento na aula . Por tanto avaliarase:

- A actitude participativa, responsable e de cooperación.
- O interese e predisposición de cara a realización do traballo..
- O interese e predisposición de cara a realización do traballo..
- O respecto aos compañeiros, profesor e a toda a comunidade educativa.
- O respecto polo material tanto individual como común.
- Portar diariamente o material necesario.
- A puntualidade tanto na entrada de clase como como nos termos fixados na elaboración das tarefas.

Para superar o curso será indispensable ter aprobado as tres avaliacións cunha nota mínima numérica de 5.

As avaliacións con cualificación negativa terán unha proba de recuperación unha vez rematado o trimestre.

Aqueles alumnos/as que non tiveran superadas as avaliacións durante o curso, realizarán unha recuperación por avaliación. Se ó final de curso algún alumno/a aínda tivese, logo de facer as recuperacións, unha avaliación suspensa, terá outra oportunidade de recuperala. Cando o resultado deste proceso sexa negativo o alumnado terá que presentarse á proba Extraordinaria de setembro.

Segundo o recollido no Regulamento de Réxime Interno do IES, a falta reiterada a clase pode provocar a imposibilidade de avaliar ao alumnado. A tal fin, establécese que o alumnado poderá perder o dereito a avaliación continua nunha materia cando o número de faltas non xustificadas por curso exceda do sinalado pola lei

O alumnado que perda o dereito a avaliación continua deberá realizar os traballos encomendados polo profesorado e presentarse a unha proba final no mes de xuño.

Asemade promocionarán en setembro todos aqueles que consigan unha nota mínima de 5 puntos na proba da convocatoria extraordinaria, atendendo aos criterios específicos que se detallan no apartado dedicado ao respecto

PLAN DE TRABAJO. XEOGRAFÍA E HISTORIA.

3º ESO CURSO 2019-2020 IES POETA AÑÓN

1) **Libro de texto:** Título: *Xeografía e Historia 3º ESO. Serie Descubre. Proxecto Saber facer* Autor: *Varios Autores* Editorial: *Santillana. Obradoiro.*

2) **Temporalización e distribución dos temas:**

<u>1ª Avaliación:</u>	Historia. Temas 9 ao 12.
<u>2ª Avaliación:</u>	Xeografía urbana e económica. Temas 1 ao 5.
<u>3ª Avaliación:</u>	Historia moderna. Temas 5 ao 9.

3) **Número de exames:**

Dous por avaliación. De cada avaliación suspensa haberá unha recuperación.

4) **Tipo de exames:**

- Definición de conceptos. Principais termos históricos e xeográficos.
- Comentarios de textos históricos
- Análise de obras de arte.
- Prácticas de xeografía: mapas, poboación, migracións.
- Resolución de dúas cuestión teóricas e/ou prácticas. 4 puntos (2 cada unha).

Nos exames indicárase os puntos das preguntas.

5) **Exercicios:**

Calificarase os exercicios feitos en clase. De non facelos terase un negativo, que descontará 0'25 puntos.

Hai que ter un caderno de clase que sexa de uso exclusivo para esta materia. Nel faranse os exercicios (anotando o número de estes e maila páxina do libro no que están) e os apuntes ou esquemas que se fagan na clase. Os cadernos serán revisados unha vez por avaliación.

6. **Libros de lectura:**

- La esclava de márfil. Almudena de Arteaga.
- Venganza en Sevilla. Matilde Asensi.
- El secreto de Maribarbola. Mª Teresa Alvarez.
- Contra el viento. Angeles Caso.

- Sete caveiras. Elena Gallego Abad.
- Memoria do silencio. Eva Mejuto

7.Cualificación:

- A nota media dos dous exames será o **70% da nota da avaliación.**
- A nota da proba sobre o **libro de lectura será o 10%.**
- A nota do **caderno será o 10%.**
- **actitude na clase (actitude, traballo, etc.) será o 10%.**
- Cada negativo do control de traballo diario descontará 0'25 puntos da nota do comportamento.

4.9.Contidos e indicadores de logro por unidade didáctica

TEMA 1. A ORGANIZACIÓN POLÍTICA DO MUNDO:

- Os estados actuais.
- Os estados segundo a súa organización política.
- Os estados segundo a súa organización territorial.
- A cooperación entre os Estados.
- Os conflitos entre estados.
- Un exemplo de cooperación: A UE
- A Unión Europea hoxe e os seus retos de futuro.
- O estado español.
- As Comunidades Autónomas: contrastes territoriais.

INDICADORES DE LOGRO:

- Analiza datos estatísticos sobre España.
- Interpreta mapas políticos do mundo.
- Identifica características básicas do **estado de benestar.**
- Enumera países democráticos e dictaduras actuais.
- Interpreta en mapas de España os contrastes entre as Comunidades Autónomas.

- Interpreta un gráfico da estrutura territorial do Estado.
- Clasifica o Estado español segundo a súa organización territorial.
- Distingue nun mapa político a distribución territorial de España e das diferentes Comunidades Autónomas.
- Elabora un mapa político de España.
- Interpreta un mapa sobre o impacto do terrorismo no mundo.
- Busca información e completa fichas de países utilizando **World Factbook**

TEMA 2. O MUNDO, UNHA ECONOMÍA GLOBALIZADA.

- A actividade económica
- Axentes económicos e factores productivos.
- A economía actual: a globalización
- Que factores favorecen a globalización.
- Os efectos da globalización.
- O auxe das economías emerxentes.
- A deterioración das potencias tradicionais.
- Os retos do traballo no mundo global.

INDICADORES DE LOGRO:

- Recoñece os trazos que definen a actividade económica, as súas fases e os sectores económicos.
- Analiza noticias de prensa política e económica.
- Interpreta nun gráfico como evolucionou o comercio internacional.
- Diferencia aspectos concretos e a súa interrelación dentro da economía globalizada.
- Explica os contrastes entre os países desenvolvidos e os emerxentes.
- Analiza o risco de pobreza no traballo na Unión Europea

TEMA 3. O SECTOR PRIMARIO

- O sector primario nos nosos días.
- A paisaxe agraria.
- Os elementos humanos da paisaxe agraria.
- A agricultura das rexións desenvolvidas.
- A agricultura das rexións en desenvolvemento.
- A gandaría.
- A pesaca.
- O sector primario na Unión Europea.
- O sector primario en España e en Galicia.
- As paisaxes agrarias españolas.
- O sector primario en Galicia.

INDICADORES DE LOGRO:

- Analiza como evolucionou a poboación ocupada no sector primario na Unión Europea.
- Busca información, identifica, e explica as diferenzas entre os diferentes sistemas económicos, tendo en conta a lei da oferta e a demanda.
- Interpreta textos, gráficos e imaxes que relacionan a economía coa agricultura, a gandaría e a pesca.
- Describe conceptos clave relacionados co desenvolvemento rural sustentable; analiza as tecnoloxías agrarias e a súa repercusión no medio ambiente, así como a produción para combater a fame no mundo.
- Describe os tipos de pesca e reflexiona sobre as consecuencias da sobreexplotación

TEMA 4. MINERÍA, ENERXÍA E INDUSTRIA.

- A explotación dos recursos naturais: a minaría.

- As fontes de enerxía.
- Enerxías no renovables.
- Enerxías renovables.
- Nacemento e desenvolvemento da industria.
- Os trazos do sistema industrial actual.
- Novos factores de localización industrial.
- O proceso de deslocalización.
- As patencias industriais.
- O sector secundario na UE.
- Minaría, enerxía e industria en España.
- Minaría, enerxía e industria en Galicia.

INDICADORES DE LOGRO:

- Identifica e sitúa nun mapa as principais zonas produtoras de minerais no mundo e as que posúen máis dunha determinada porcentaxe de reserva
- Interpreta táboas e gráficos sobre a produción e o consumo de cada tipo de enerxía
- Analiza un paisaxe industrial.
- Traballa en grupo nun suposto sobre a mellor localización dunha industria en Galicia.
- Localiza e identifica as zonas do mundo que máis producen e as que máis consomen.
- Interpreta gráficos sobre enerxías alternativas.
- Identifica e nomea as principais formas de enerxía renovable, indicando de cales se obtén un maior rendemento na actualidade.
- Interpreta táboas e gráficos que rexistran datos económicos sobre as principais potencias económicas, comparando as súas características de produción e consumo por sectores.

TEMA 5. OS SERVICIOS

- As actividades de servizos.
- O comercio: factores e tipos.
- Un comercio mundial polarizado.
- O transporte:funciones e redes.
- O transporte terrestre.
- O transporte naval.
- O transporte aereo.
- O turismo.
- Os fluxos turisticos internacionais.
- Outros servizos.
- O comercio e o transporte en España.
- O turismo e outros servizos en España.
- O sector servizos en Galicia.

INDICADORES DE LOGRO:

- Identifica e describe adecuadamente a evolución do comercio e os intercambios a nivel internacional, utilizando mapas temáticos e gráficos; extrae conclusións sobre as consecuencias positivas e negativas que ten a globalización.
- Comprensión lectora de artigos de prensa.
- Enumera os bloques comerciais e os seus países membros.
- Identifica os tipos de turismo.
- Analizar o impacto turístico nun lugar concreto: Benidorm.
- Valora o turismo sustentable.
- Identifica os fluxos turísticos internacionais.
- Facer en grupo unha guía de viaxe.Eles elixen o destino.
- Valora o impacto do turismo na poboación, na economía e no medio natural.

- Analiza como afecta a inestabilidade política ao turismo

TEMA 6. UN MUNDO DE CIDADES.

- A cidade función e estrutura.
- A organización do espazo urbano.
- O proceso de urbanización.
- A rede urbana mundial.
- Os grandes retos das cidades.
- As cidades de España.

INDICADORES DE LOGRO:

- Analiza o espazo urbano a partir dun plano.
- Completar unha táboa do espazo urbano.
- Facer un mural público con los problemas e medidas dos problemas nas cidades.
- Analizar unha megacidade: India....
- Interpretar imaxes de satélite.

TEMA 7. O RETO DO DESENVOLVEMENTO

- O países segundo o seu desenvolvemento.
- Causas do atraso económico.
- A pobreza extrema e a fame.
- As desigualdades de saúde e benestar.
- As desigualdades económicas.
- As desigualdades sociais.
- Como avanzar no desenvolvemento.

- Pobreza e desenvolvemento en España.

INDICADORES DE LOGRO.:

- Interpreta textos, gráficos e mapas, comparando as características de cada tipo de poboación en diversos países e analizando o grao de desenvolvemento que mostran estes datos
- Analiza gráficos para comparar o PIB e a débeda externa de diferentes países.
- Compara o desenvolvemento de dous países con diferentes indicadores.
- Recompila datos sobre as características e as causas do subdesenvolvemento e realiza un informe sobre as medidas para tratar de superar as situacións de pobreza e conseguir os obxectivos de desenvolvemento
- Compara o desenvolvemento de dous países (eles elixen)
- Analizar o documental: **Camino a Escola.(2013).**
- Completar un cuestionario sobre la película: **Estación central de Brasil.**

TEMA 8. A SUSTENTABILIDADE MEDIOAMBIENTAL.

- Deterioración ambiental e nacemento da conciencia verde.
- A contaminación atmosférica e o cambio climático.
- A auga. Escasez e contaminación.
- A deforestación.
- A perda de biodiversidade.
- A degradación do solo.

INDICADORES DE LOGRO.

- Identifica os espazos protexidos de Galicia.
- Interpreta imaxes e mapas sobre problemas ambientais actuais; realiza procuras en medios impresos e dixitais relacionados con eles e explica as súas conclusións.
- Valora a importancia dun consumo sustentable e propón medidas para logralo.

- Analizar los incendios forestales en España con prensa.

TEMA 9. IDADE MODERNA. UNHA NOVA ERA: *

- Un tempo de exploracións.
- As exploraciones portuguesas
- As exploracións castelás.
- América precolombina.
- As transformacións sociais e económicas.

INDICADORES DE LOGRO:

- Identifica o legado da era dos descubrimentos.
- Interpreta los datos históricos das lendas
- Identifica os pobos precolombianos que convivían nesta época.
- Elabora unha recreación histórica (**Tenochtitlan**)
- Identifica a Idade Moderna como unha nova era.
- Coñece e explica os acontecementos históricos máis significativos.
- Utilizar o vocabulario histórico e artístico da Idade Moderna con precisión.
- Coñece e explica os principais acontecementos, en relación co reinado dos Reis Católicos.
- Describe as transformacións sociais e económicas da época.

TEMA 10. NOVAS FORMAS DE PENSAR: RENACEMENTO E REFORMA

- O humanismo, unha nova forma de pensar.
- Unha concepción diferente da ciencia e da arte.
- O Quattrocento.
- O Quinquecento.
- A expansión do Renacemento.
- Os cambios relixiosos: a Reforma
- A contrarreforma

INDICADORES DE LOGRO:

- Busca información e expoñe as biografías de personaxes míticos do Humanismo: **Erasmus de Rotterdam/ Moro, Vives, Servet**
- Fai un mural cos principais acontecementos e perxonaxes do mundo da astronomía medicina y física.
- Realiza fichas biográficas dos principais artistas do Renacemento e Barroco
- Interpreta e analiza imaxes de arte: arquitectura, escultura e pintura.
- Fai comentario de textos: 95 teses de Lutero.
- Interpreta e comenta mapas
- Realiza unha visita virtual a unha **galería: Uffizi...**

TEMA 11. A FORMACION DO IMPERIO ESPAÑOL.

- A aparición do Estado Moderno.
- O reinado dos Reis Católicos.
- O imperio español: os problemas internos.
- A organización do imperio.
- Os problemas exteriores
- A conquista de América.
- A organización dos territorios americanos.

INDICADORES DE LOGRO

- Interpreta un mapa político, identificando monarquías autoritarias.
- Fai un árbore xenealoxía de Carlos V
- Comenta o mapa do imperio español.
- Investiga novelas da época e os grupos sociais e características políticas e económicas que aparecen.

- Busca información na web **do ESCORIAL**.
- Fai unha presentación en power-point e expoñe na clase sobre **O GRECO**.
- Busca cadros importantes da época e explica como coñecese a sociedade a través do vestido.

TEMA 12. A EUROPA DO BARROCO.

- Unha época de crise.
- O declive da Monarquía Hispánica.
- A fin da hexemonía española en Europa.
- Francia, primeira potencia europea.
- O éxito comercial das Provincias Unidas.
- O triunfo do parlamentarismo en Inglaterra.
- A revolución científica.
- Arte barroca. Arquitectura e urbanismo.
- A escultura barroca.
- O Século de Ouro español.
- Galicia na Idade Moderna.

INDICADORES DE LOGRO:

- Analiza táboas e gráficos de peste e poboación.
- Sabe explicar na clase o funcionamento **do Domestic System**
- Busca información e fai fichas dos principais personaxes da época: **Validos**.
- Comentario de texto: **Unión de Armas e Guerra de Sucesión**.
- Compara o sistema político frances e inglés.
- Fai mural público sobre os avances científicos e inventos do século XVII

- Fai comentarios da arte barroco: arquitectura, escultura e pintura.
- Analiza unha pintura (elixe): **Rubens, Caravaggio, Rembrandt**
- Completa unha táboa coas escolas do Barroco.
- Elixo un cadro de **Velazquez** e presenta na clase.
- A partir de documentos históricos, literarios e iconográficos fai un informe

4.10. Temporalización

1º Trimestre *	Temas: 1,2,3,4
2º Trimestre	Temas: 5,6,7,8
3º Trimestre	Temas: 9,10,11,12.

4.11. Concrecións metodolóxicas

Traballar de xeito competencias na aula supón un cambio metodolóxico importante; o docente pasa a ser un xestor de coñecemento do alumnado e o alumno ou a alumna adquire un maior grao de protagonismo.

En concreto, na área de Xeografía e Historia:

Necesitamos adestrar de xeito sistemático os procedementos que conforman a estrutura da materia. Se ben a finalidade da área é adquirir coñecementos esenciais que se inclúen no currículo básico. O alumnado deberá desenvolver actitudes conducentes á reflexión e análise sobre os grandes feitos históricos, as súas vantaxes e as implicacións éticas que en ocasións consideran. Para iso necesitamos certo grao de **adestramento individual e traballo reflexivo** de procedementos básicos da materia: a comprensión lectora, a expresión oral e escrita, a argumentación en público e a comunicación audiovisual.

Nalgúns aspectos da área, o **traballo en grupo colaborador** achega, ademais do adestramento de habilidades sociais básicas e enriquecemento persoal desde a diversidade, unha ferramenta perfecta para discutir e afondar en contidos dese aspecto.

Por outro lado, cada alumno parte dunhas potencialidades que definen as súas intelixencias predominantes, enriquecer as tarefas con actividades que se desenvolvan desde a **teoría das intelixencias múltiples** facilita que todos os escolares poidan chegar a comprender os contidos que pretendemos adquirir para o desenvolvemento dos obxectivos de aprendizaxe.

Na área de Xeografía e Historia é indispensable a **vinculación a contextos reais**, así como xerar posibilidades de aplicación dos contidos adquiridos. Para iso, as tarefas competenciais facilitan este aspecto, que se podería complementar con proxectos de aplicación dos contidos.

4.12. Materiais e recursos didácticos

Os materiais cos que profesorado e alumnado traballarán nesta materia son os seguintes:

- Libro de texto: Xeografía e Historia. Serie Descubre. Proxecto Saber Facer. Ed. Santillana.
- Mapas, textos, gráficas e fotografías de carácter histórico e xeográfico.
- Material audiovisual relacionado coa Xeografía e coa Historia.
- Na aula dispónse de ordenador e proxector, con conexión a internet.
- Internet e material dixital.
- Os mesmos recursos didácticos que os de niveis anteriores pero adaptados a suidade e materia.

4.13. Proba extraordinaria de setembro

A cualificación final da proba extraordinaria deberá ser un 5 para o aprobado.

4.14. Medidas de atención á diversidade

Terase en conta o tratamento da diversidade do alumnado con respecto ós diferentes ritmos de aprendizaxe, polo que orientarase a intervención en función desta variedade. Daquela, empregaranse recursos básicos para desenvolver distintas estratexias de ensino para facilitar as aprendizaxes do alumnado en función das súas necesidades concretas. Isto esixe un tratamento en diferentes niveis de profundidade dos contidos, tendo en conta que o texto expositivo e as actividades de síntese desenvolverán os contidos básicos da unidade.

Ademais elaboraranse actividades que terán distintos niveis de dificultade e incluíranse actividades de reforzo e de ampliación para cada un dos temas que conforman o libro de cada alumn@.

Aplicarase as medidas e as orientacións indicadas arriba.

4.15. Contidos transversais

1. **COMPRESIÓN LECTORA:**

Fundamentalmente proporase en cada unidade didáctica a lectura dun texto relacionado cos contidos a traballar. Asemade nalgúns casos pedirase a elaboración de redaccións sobre algún dos aspectos tratados no tema.

A lectura dos textos será individual, pero tamén en grupo. Ao remate da mesma proporase a realización de debates coa finalidade de avaliar a comprensión do texto.

2. **EXPRESIÓN ORAL E ESCRITA:**

En relación co aspecto anterior e complementándoo, proporase a redacción de textos e a exposición oral de traballos sobre eses textos ou outros distintos. En todo caso cada un deles relacionado coa materia explicada.

3. **COMUNICACIÓN AUDIOVISUAL:**

Xunto coas novas tecnoloxías e un aspecto moi importante no traballo na clase. Aproveitando os fondos audiovisuais cos que conta o centro, máis aqueles outros aos que se pode acceder por internet, as explicacións do libro de texto e do material escrito co que se traballa, complementarase co visionado de películas, documentais e/ou reportaxes sobre os temas obxecto de estudo.

4. **TRATAMENTO DAS TIC:**

Van ser un aspecto moi importante desde o punto de vista metodolóxico porque supoñen unha ferramenta moi importante, non só para a procura de información ou para a adquisición de materiais audiovisuais existente na Rede, senón tamén para a elaboración de traballos, presentación, gráficas mediante o uso das novas tecnoloxías. Así permitirase ao alumnado o coñecemento de programas informáticos útiles para traballar cos materiais de xeografía e historia.

5. **EMPRENDEMENTO:**

Con este tema transversal o que se busca é conseguir que o alumnado se mostre interesado por aquelas actividades que poñan de manifesto a súa capacidade creativa e innovadora á hora de levar a cabo proxectos emprendedores en relación non só coa xeografía senón tamén coa historia.

6. **EDUCACIÓN CÍVICA E CONSTITUCIONAL:**

O estudo da xeografía e da historia permite achegarse ao coñecemento doutras culturas distintas, xa no tempo, xa no espazo, polo que o alumnado aprende normas cívicas, de comportamento sobre todo o respecto pola cultura diferente da propia e polos dereitos dos demais. Así pois é un valor importante a transmitir a través do coñecemento xeográfico e histórico, que en ningún caso pode quedar de lado.

4.16. Mecanismos de revisión, avaliación e modificación da pda

Ao igual que nas restantes materias que son responsabilidades deste departamento o seguimento, avaliación e, se é o caso, modificación desta programación, farase nas reunións conxuntas de tódolos membros do departamento. Estas reunións teñen unha periodicidade mensual, polo que fundamentalmente nas que se celebren a comezos de trimestre, ademais de valorar os resultados académicos do alumnado, observarase o cumprimento dos contidos e demais aspectos programados, para se fose necesario proceder as modificacións requiridas.

Xa que logo, a revisión da programación didáctica é un proceso de seguimento continuo, co fin de permitir calquera modificación sen ter que esperar ao final de curso. Está claro que calquera modificación será logo comunicada ao alumnado para que teñan coñecemento dela.

Con todo, ao remate do curso o departamento fará unha avaliación final da programación que pasará a estar recollida na memoria final.

Ver RÚBRICA DE AUTOREVISIÓN

5. CUARTO CURSO DE ESO

5.1. Introducción e contextualización

O coñecemento da sociedade, a súa organización e funcionamento ao longo do tempo é esencial para poder entender o mundo actual. Coñecer o espazo onde se desenvolven as sociedades, os recursos naturais e o uso que se deu a estes achéganos datos sobre o pasado e permítenos albiscar algúns dos problemas do futuro. As disciplinas de Xeografía e Historia son dous importantes eixos vertebradores para o coñecemento da sociedade, xa que contemplan a realidade humana e social desde unha perspectiva global e integradora e ofrecen unha maior capacidade para a estruturación dos feitos sociais. Con todo a sociedade actual, cada vez máis complexa, require da intervención doutras disciplinas, como a Economía, a Socioloxía, a Ecoloxía ou a Historia da arte, que achegan análises diferentes e complementarias para a mellor comprensión da realidade social. Na ESO, a materia de Xeografía e Historia pretende profundar nos coñecementos adquiridos polos estudantes na Educación Primaria, favorecer a comprensión dos acontecementos, procesos e fenómenos sociais no contexto en que se producen, analizar os procesos que dan lugar aos cambios históricos e seguir adquirindo as competencias necesarias para comprender a realidade do mundo en que viven, as experiencias colectivas pasadas e presentes, a súa orientación no futuro, así como o espazo en que se desenvolve a vida en sociedade. A Xeografía organízase, no primeiro ciclo, nos bloques “O medio físico” e “O espazo humano”, e en cuarto curso céntrase na globalización. A Historia estuda as sociedades ao longo do tempo, seguindo un criterio cronolóxico ao longo dos dous ciclos da ESO.

No contexto espacial e socioeconómico no que vive o alumnado do IES Poeta Añón é moi importante para a súa formación como persoas entender tódolos procesos que se dan na bisbarra de Muros-Noia, e entendela como parte da historia de Galicia, de España e de Europa como ámbitos máis cercanos. Interesa que desa historia o alumnado sexa capaz de comprender os acontecementos contemporáneos, séculos XIX e XX, como aqueles que máis axudaron a formar a sociedade na vivimos actualmente. Xa que logo o currículo céntrase nos feitos históricos acaecidos no mundo e tamén en España e Galicia durante estes dous últimos séculos.

5.2. Contribución ao desenvolvemento das competencias clave

Na descrición do modelo competencial inclúese o marco de descritores competenciais, no que aparecen os contidos reconfigurados desde un enfoque de aplicación que facilita o adestramento das competencias; recordemos que estas non se estudan, nin se ensinan: adéstranse. Para iso, é necesaria

a xeración de tarefas de aprendizaxe que lle permita ao alumnado a aplicación do coñecemento mediante metodoloxías de aula activas

Abordar cada competencia de xeito global en cada unidade didáctica é imposible; debido a iso, cada unha destas divídese en indicadores de seguimento (entre dous e cinco por competencia), grandes piares que permiten describila dun xeito máis preciso; dado que o carácter destes é aínda moi xeral, o axuste do nivel de concreción esixe que os devanditos indicadores se dividan, á súa vez, no que se denominan descritores da competencia, que serán os que «describan» o grao competencial do alumnado. Por cada indicador de seguimento encontraremos entre dous e catro descritores, cos verbos en infinitivo.

En cada unidade didáctica cada un destes descritores concrétase en desempeños competenciais, redactados en terceira persoa do singular do presente de indicativo. O desempeño é o aspecto específico da competencia que se pode adestrar e avaliar de xeito explícito; é, polo tanto, concreto e obxectivable. Para o seu desenvolvemento, partimos dun marco de descritores competenciais definido para o proxecto e aplicable a todas as materias e cursos da etapa.

Respectando o tratamento específico nalgunhas áreas, os elementos transversais, tales como a comprensión lectora, a expresión oral e escrita, a comunicación audiovisual, as tecnoloxías da información e a comunicación, o emprendemento e a educación cívica e constitucional, traballaranse desde todas as áreas, posibilitando e fomentando que o proceso de ensinanza-aprendizaxe do alumnado sexa o máis completo posible.

Por outra parte, o desenvolvemento e a aprendizaxe dos valores, presentes en todas as áreas, axudarán a que os nosos alumnos e alumnas aprendan a desenvolverse nunha sociedade ben consolidada na que todos poidamos vivir, e en cuxa construción colaboren.

A diversidade dos nosos alumnos e alumnas, cos seus estilos de aprendizaxe diferentes, hanos de conducir a traballar desde as diferentes potencialidades de cada un deles, apoiándonos sempre nas súas fortalezas para poder dar resposta ás súas necesidades.

Na área de Xeografía e Historia, incidiremos no adestramento de todas as competencias de xeito sistemático, facendo fincapé nos descritores máis afíns á área.

Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía

Esta área, como parte integrante das ciencias sociais, utiliza ferramentas que serven para describir, interpretar e predicir distintos fenómenos no seu contexto. Polo tanto, estas competencias desenvolveranse co uso de nocións estatísticas básicas, escalas numéricas e gráficas, operacións matemáticas sinxelas, representacións gráficas, selección de fontes de información, contraste de datos... En definitiva, o alumno ou a alumna será consciente de que os coñecementos matemáticos, científicos e tecnolóxicos teñen unha aplicabilidade real e funcional en moitos aspectos da súa propia realidade, capacitándoo para afrontar e resolver problemas da súa vida cotiá.

Así pois, traballaremos os seguintes descritores competenciais:

- Tomar conciencia dos cambios producidos polo ser humano no medio natural e as repercusións para a vida futura.
- Desenvolver e promover hábitos de vida saudable en canto á alimentación e ao exercicio físico.
- Aplicar métodos científicos rigorosos para mellorar a comprensión da realidade circundante en distintos ámbitos (biolóxico, xeolóxico, físico, químico, tecnolóxico, xeográfico...).
- Manexar os coñecementos sobre ciencia e tecnoloxía para solucionar problemas, comprender o que acontece ao noso redor e responder preguntas.
- Comprender e interpretar a información presentada en formato gráfico.
- Expresarse con propiedade na linguaxe matemática.

Comunicación lingüística

A materia de Xeografía e Historia intervén no desenvolvemento da Competencia lingüística en varios aspectos: en primeiro lugar, a través do coñecemento e do uso correcto do vocabulario específico da materia, para construír un discurso preciso e expresalo de xeito oral ou escrito; en segundo lugar, ao utilizar diferentes variantes do discurso, asociadoaos contidos, en especial, a descrición, a narración e a argumentación; en terceiro lugar, grazas á lectura comprensiva e a interpretación de textos ou o comentario de imaxes, para potenciar o uso da linguaxe icónica. Por outra parte, esta materia está intrinsecamente relacionada coa busca de información, tanto en fontes orais como escritas, e a propia construción do coñecemento a través dun proceso que vai desde a información ata as interpretacións explicativas. É importante que o correcto uso do vocabulario da materia, adquirido e precisado durante a etapa de Secundaria, se afiance e se incorpore á linguaxe habitual do alumnado.

Polo tanto, destacaremos os descritores seguintes:

- Utilizar o vocabulario adecuado, as estruturas lingüísticas e as normas ortográficas e gramaticais para elaborar textos escritos e orais.
- Entender o contexto sociocultural da lingua, así como a súa historia para un mellor uso desta.
- Utilizar os coñecementos sobre a lingua para buscar información e ler textos en calquera situación.
- Producir textos escritos de diversa complexidade para o seu uso en situacións cotiás ou en materias diversas.

Competencia dixital

A Competencia dixital é fundamental para que o alumnado comprenda os fenómenos xeográficos, sociais e culturais, e que saiba traballar coa información (obtención, selección, tratamento, análise...),

procedente de moi diversas fontes, tanto tradicionais, coma audiovisuais e dixitais, e non todas co mesmo grao de fiabilidade e obxectividade. Por iso, a información obtida debe ser analizada desde parámetros esixentes, a comparación exhaustiva e crítica das fontes. A obtención e tratamento dixital da información require, ademais, unha serie de coñecementos e habilidades que son necesarios para que o alumnado se desenvolva e sexa competente nun ámbito dixital. Do mesmo modo, preténdese que o alumno ou a alumna cree contidos dixitais en distintos formatos, á vez que desenvolve unha actitude responsable respecto ás limitacións e a seguridade do uso das novas tecnoloxías da información.

Para iso, nesta área, traballaremos os seguintes descritores da competencia:

- Seleccionar o uso das distintas fontes segundo a súa fiabilidade.
- Elaborar e publicitar información propia derivada de información obtida a través de medios tecnolóxicos.
- Utilizar as distintas canles de comunicación audiovisual para transmitir informacións diversas.
- Actualizar o uso das novas tecnoloxías para mellorar o traballo e facilitar a vida diaria.
- Aplicar criterios éticos no uso das tecnoloxías.

Conciencia e expresións culturais

A relevancia dos feitos culturais e artísticos nos contidos desta materia é o que pon de manifesto a importancia desta competencia. O alumnado poderá coñecer e comprender

as obras artísticas e culturais máis significativas na historia da humanidade. Obxectivo fundamental é que, a través da observación minuciosa da obra artística, valore e se sensibilice cara a todo o artístico e cultural. O interese, aprecio e respecto polo patrimonio cultural e artístico convértese no elemento fundamental do desenvolvemento desta competencia que lle permite desenvolver un espírito crítico e lle facilita ao alumno ou a alumna a comprensión da relación entre as manifestacións artísticas, os feitos históricos e as sociedades que as crean.

Polo que nesta área, traballaremos os seguintes descritores:

- Mostrar respecto cara ao patrimonio cultural mundial nas súas distintas vertentes (artístico-literaria, etnográfica, científico-técnica...), e cara ás persoas que contribuíron ao seu desenvolvemento.
- Valorar a interculturalidade como unha fonte de riqueza persoal e cultural.
- Apreciar os valores culturais do patrimonio natural e da evolución do pensamento científico.
- *Elaborar traballos e presentacións con sentido estético.

Competencias sociais e cívicas

A Competencia social e cívica é primordial para abordar a materia de Xeografía e Historia, xa que comprender a ardua e cambiante realidade social é un dos aspectos principais dos seus contidos. O coñecemento de diferentes realidades sociais ao longo do tempo fai que sexa ineludible a súa comparación coa realidade actual, e favorece que o alumnado comprenda que estas realidades se van forxando ao longo do tempo, e que, por

iso mesmo, poden cambiar, polo que debe ser tolerante coas que se producen no seu ámbito e noutros ámbitos diferentes ao seu. O alumno ou a alumna asimila que vive nunha sociedade cada vez máis plural e globalizada, na que convive con culturas diferentes.

Esta competencia permite que o alumnado poña en práctica os coñecementos aprendidos, aplicándoos ao seu ámbito social e converténdoo nun cidadán ou unha cidadá activo ou activa capaz de dar resposta aos problemas e fenómenos da súa realidade social, interactuando con outras persoas e grupos, favorecendo a tolerancia e o respecto a todos á vez que desenvolve o talante democrático.

Para iso, adestraremos os seguintes descritores:

- Coñecer as actividades humanas, adquirir unha idea da realidade histórica a partir de distintas fontes, e identificar as implicacións que ten vivir nun Estado social e democrático de dereito referendado por unha constitución.
- Aplicar dereitos e deberes da convivencia cidadá no contexto da escola.
- Desenvolver a capacidade de diálogo cos demais en situacións de convivencia e traballo e para a resolución de conflitos.
- Recoñecer riqueza na diversidade de opinións e ideas.
- Concibir unha escala de valores propia e actuar conforme a ela.
- Involucrarse ou promover accións cun fin social.

Sentido de iniciativa e espírito emprendedor

A participación activa do alumno ou a alumna nos procesos de toma de decisións que afecten a súa aprendizaxe favorece a toma de conciencia deste no que se refire ao seu protagonismo no seu proceso de ensinanza-aprendizaxe. Trátase de potenciar a súa capacidade de transformar as súas ideas en accións, actuando con criterio e determinación, tomando decisións e asumindo os riscos e as consecuencias futuras destas decisións.

O alumnado deberá adestrar a capacidade de liderar con responsabilidade procesos e traballos cooperativos, actuando con responsabilidade nos seus hábitos cotiáns e no seu ámbito familiar e escolar.

Os descritores que adestraremos son:

- Optimizar recursos persoais apoiándose nas fortalezas propias.
- Xestionar o traballo do grupo coordinando tarefas e tempos.
- Contaxiar entusiasmo pola tarefa e ter confianza nas posibilidades de alcanzar obxectivos.
- Priorizar a consecución de obxectivos grupales sobre os intereses persoais.
- Configurar unha visión de futuro realista e ambiciosa.
- Encontrar posibilidades no ámbito que outros e outras non aprecian.
- Actuar con responsabilidade social e sentido ético no traballo.

Aprender a aprender

A Competencia en aprender a aprender permite que o alumnado dispoña de habilidades ou de estratexias que lle faciliten a aprendizaxe ao longo da súa vida (busca, organización e recuperación da información...), e que desenvolva a súa curiosidade por adquirir novos coñecementos, capacidades e actitudes que lle permitan desenvolverse e crecer como persoa. Neste sentido, esta materia debe fomentar no alumnado o desexo de indagar no pasado, no seu ámbito e analizar e interpretar os fenómenos xeográficos, históricos e culturais para dar respostas ás formulacións do ser humano, á vez que desenvolve a súa capacidade de aprender a aprender de xeito autónomo e permanente. Presupón tamén que poida adaptarse crítica e reflexivamente aos cambios que poidan producirse na súa vida, é dicir, que lles aplique similares instrumentos aos que empregou na análise da realidade social (histórica e xeográfica) ao longo desta etapa de Secundaria obrigatoria.

Traballaremos os seguintes descritores de xeito prioritario:

- Xestionar os recursos e as motivacións persoais en favor da aprendizaxe.
- Aplicar estratexias para a mellora do pensamento creativo, crítico, emocional, interdependente...
- Planificar os recursos necesarios e os pasos que se han de realizar no proceso de aprendizaxe.
- Seguir os pasos establecidos e tomar decisións sobre os pasos seguintes en función dos resultados intermedios.
- Avaliar a consecución de obxectivos de aprendizaxe.
- Tomar conciencia dos procesos de aprendizaxe.

5.3. Obxectivos

- Analizar as características do «Antigo Réxime» desde distintas perspectivas.
- Reflexionar sobre os avances da revolución científica dos séculos XVII e XVIII.
- Analizar o movemento cultural e social en Europa e América coa Ilustración.
- Identificar e comprender os distintos procesos revolucionarios nos EEUU, Francia, e España, afondando nos feitos que os motivaron, o seu alcance e as súas limitacións.
- Entender as causas da Revolución Francesa e describir os feitos máis relevantes.
- Comprender a evolución de España e Galicia a través dos cambios económicos provocados pola industrialización do país, afondando nos avances e sacrificios e/ou proles e contras deste proceso.
- Afondar no imperialismo, a súa evolución, as potencias imperialistas e a repartición de poderes no mundo.
- Identificar os aspectos principais da interconexión entre a «Gran Guerra» e a Revolución Rusa.
- Identificar os avances científicos e tecnolóxicos do século XIX.
- Recoñecer no Romanticismo a orixinalidade de movementos artísticos como o impresionismo, expresionismo, etc.
- Analizar os acontecementos, fitos e procesos ocorridos no período de entreguerras.
- Afondar nas causas que provocaron o auxe dos fascismos.
- Coñecer os feitos e contextos dos distintos acontecementos bélicos.
- Identificar os feitos máis importantes da descolonización de posguerra no século XX.
- Identificar as bases do estado do «Welfare State» en Europa.
- Analizar a Guerra Fría desde as relacións entre EE.UU. e a URSS.
- Reflexionar sobre a evolución da ditadura en España e Galicia..
- Interpretar a repercusión mundial da crise económica.
- Analizar as causas e consecuencias do derrubamento da URSS.
- Comprender o proceso de constitución da Unión Europea.
- Coñecer e identificar algúns factores da globalización.
- Recoñecer o que supuxo a revolución tecnolóxica e os cambios fundamentais que provocou.
- Valorar o legado histórico, recoñecendo a súa influencia no que temos no presente.

5.4. Estándares de aprendizaxe

O currículo da área de Xeografía e Historia agrúpase en varios bloques.

Na súa redacción, respectarase a numeración dos estándares de aprendizaxe tal e como aparece no Decreto 86/2015, do 25 de xuño, da Consellería de Cultura, Educación e Ordenación Universitaria polo que se establece para a Comunidade Autónoma de Galicia o currículo da Educación Secundaria Obrigatoria.

A partires deles o alumnado deberá adquirir uns coñecementos e destrezas básicas que lle permitan adquirir unha cultura social; os alumnos e alumnas deben identificarse como axentes activos e recoñecer que das súas actuacións e coñecementos dependerá o desenvolvemento do seu ámbito.

- 1) Explicar as características do Antigo Réxime nos seus sentidos político, social e económico.
- 2) Coñecer o alcance da Ilustración como novo movemento cultural e social en Europa e en América.
- 3) Coñecer os avances da revolución científica desde os séculos XVII e XVIII.
- 4) Comprender o alcance e as limitacións dos procesos revolucionarios dos séculos XVIII e XIX.
- 5) Identificar os principais feitos das revolucións liberais burguesas en Europa e América nos séculos XVIII e XIX.
- 6) Describir os feitos salientables da Revolución Industrial e o seu encadeamento causal.
- 7) Analizar as vantaxes e os inconvenientes de ser un país pioneiro nos cambios.
- 8) Entender o concepto de progreso, e os sacrificios e os avances que leva consigo.
- 9) Analizar a evolución dos cambios económicos en España e en Galicia, a raíz da industrialización parcial do país.
- 10) Coñecer os principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX, e a súa relación coas revolucións industriais.
- 11) Identificar as potencias imperialistas e a repartición de poder económico e político no mundo no derradeiro cuarto do século XIX e no principio do XX.
- 12) Establecer xerarquías causais (aspecto e escala temporal) da evolución do imperialismo.
- 13) Coñecer os principais acontecementos da Gran Guerra, as súas interconexións coa Revolución Rusa e as consecuencias dos tratados de Versalles.
- 14) Esquemmatizar a orixe, o desenvolvemento e as consecuencias da Revolución Rusa.

- 15) Relacionar movementos culturais como o romanticismo, en distintas áreas, e recoñecer a orixinalidade de movementos artísticos como o impresionismo, o expresionismo e outros "ismos" en Europa.
- 16) Coñecer e comprender os acontecementos, os feitos e os procesos máis importantes do período de entreguerras, e a súa conexión co presente, e estudar a xerarquía causal nas explicacións históricas sobre esta época.
- 17) Analizar as causas do auxe dos fascismos en Europa.
- 18) Coñecer as tensións que levaron en España á proclamación da II República e ao estoupido da Guerra Civil.
- 19) Coñecer as causas da II Guerra Mundial.
- 20) Coñecer os principais feitos da II Guerra Mundial, diferenciar as escalas xeográficas nesta guerra (europea e mundial) e entender o concepto de guerra total.
- 21) Entender o contexto en que se desenvolveu o Holocausto na guerra europea e as súas consecuencias.
- 22) Comprender o concepto de Guerra Fría no contexto de despois de 1945 e as relacións entre os dous bloques, os EEUU e a URSS.
- 23) Organizar os feitos máis importantes da descolonización de posguerra no século XX e comprender os límites da descolonización e da independencia nun mundo desigual.
- 24) Entender os avances económicos dos réximes soviéticos e os perigos do seu illamento interno, así como os avances económicos do «Welfare State» en Europa.
- 25) Comprender o concepto de crise económica e a súa repercusión mundial nun caso concreto.
- 26) Explicar as causas de que se establecera unha ditadura en España tras a Guerra Civil, e como foi evolucionando esa ditadura desde 1939 a 1975.
- 27) Interpretar procesos a medio prazo de cambios económicos, sociais e políticos a nivel mundial.
- 28) Coñecer as causas e as consecuencias inmediatas do colapso da URSS e outros réximes socialistas.

29) Coñecer os principais feitos que conduciron ao cambio político e social en España despois de 1975, e sopesar distintas interpretacións sobre ese proceso.

30) Entender a evolución da construción da Unión Europea.

31) Definir a globalización e identificar algúns dos seus factores. Identificar algúns dos cambios fundamentais que supón a revolución tecnolóxica.

32) Recoñecer o impacto destes cambios a nivel local, autonómico, estatal e global, prevendo posibles escenarios máis e menos desexables de cuestións ambientais

transnacionais, e discutir as novas realidades do espazo globalizado.

33) Recoñecer que o pasado non está «morto e enterrado», senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.

34) Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.

35) Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).

36) Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto transnacionais, e discutir as novas realidades do espazo globalizado.

33) Recoñecer que o pasado non está «morto e enterrado», senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.

34) Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.

35) Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).

36) Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.

5.5. Grao mínimo de consecución dos estándares. Mínimos esixibles

Os criterios de avaliación serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado. Describe o que se quere valorar e que o alumnado debe lograr rematado o curso. Establecemos a porcentaxe que debe alcanzar para cada un dos estándares, son os que seguen:

Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	C Cla v	Grado mínimo de consecución
Bloque 1. O século XVIII en Europa ata 1789			
B1.1. Explicar as características do Antigo Réxime nos seus sentidos político, social e económico.	B1.1.1. Establece, a través da análise de textos, a diferenza entre o Absolutismo e o Parlamentarismo.	CSC CAA CCL	Diferencia correctamente en documentos as características dos sistemas políticos absolutista e parlamentario. 100%
	B1.1.2. Distingue conceptos históricos como Antigo Réxime e Ilustración.	CSC CAA CCL	Elabora mapas sinópticos coherentes coas características económicas, sociais e políticas do Antigo Réxime 70%
▪ B1.2. Coñecer o alcance da Ilustración como novo movemento cultural e social en Europa e en América.	B1.2.1. Describe as características da cultura da Ilustración e as implicacións que ten nalgunhas monarquías.	CSC CCE C CCL	Describe aceptablemente as propostas reformistas dos ilustrados e a súa pegada nas políticas desenvolvidas polas monarquías europeas do XVIII. 80%
B1.3. Coñecer os avances da Revolución Científica desde os séculos XVII e XVIII.	B1.3.1. Aprecia os avances científicos e a súa aplicación á vida diaria, e contextualiza o papel dos científicos na súa propia época.	CSC CMC CT CAA	Elabora sínteses explicando correctamente as características básicas do progreso no coñecemento científico durante os séculos XVII e XVIII partindo de documentos e imaxes. 100%
	B1.3.2. Comprende as implicacións do empiricismo e o método científico nunha variedade de áreas.	CSC CMC CT	
Bloque 2.- A Era das Revolucións Liberais			
B2.1. Comprender o alcance e as limitacións dos procesos revolucionarios dos séculos XVIII e XIX.	B2.1.1. Sopesa as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron.	CSC CAA CCL	Analiza documentos, imaxes e secuencias de películas, con preguntas guía, para elaborar redaccións e mapas sinópticos describindo coherentemente as causas, as características, os actores e as consecuencias das <i>revolucións liberais</i> . 60%
	B2.1.2. Recoñece, mediante a análise de fontes de diversas épocas, o valor destas non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as.	CSC CAA CCL	
	B2.2.1. Redacta unha narrativa sintética	CSC	

B2.2. Identificar os principais feitos das revolucións liberais burguesas en Europa e América nos séculos XVIII e XIX.	cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas da primeira metade do século XIX, acudindo a explicacións causais, e sinala os proles e os contras.	CAA CCL	Elabora composicións e mapas sinópticos identificando os principais feitos das revolucións liberais burguesas en Europa e América durante a segunda metade do século XVIII e a primeira do XIX, respostando correctamente a preguntas concretas e usando documentos e imaxes. Demostra que coñece as achegas deses procesos á cultura política contemporánea. 80%
	B2.2.2. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas do século XVIII, acudindo a explicacións causais, e indica os proles e os contras.	CSC CAA CCL	
	B2.2.3. Discute as implicacións da violencia empregando diversos tipos de fontes.	CSC CAA CCL	Reflexiona acertadamente , de palabra ou por escrito, sobre as consecuencias do emprego da violencia como instrumento político nas revolucións liberais. 70%
Bloque 3.- A Revolución Industrial			
B3.1. Describir os feitos salientables da Revolución Industrial e o seu encadeamento causal.	B3.1.1. Analiza os proles e os contras da primeira Revolución Industrial en Inglaterra.	CSC CAA CCL	Elabora correctamente mapas conceptuais describindo as novas materias primas, fontes de enerxía, medios de transporte e sectores produtivos da primeira vaga da industrialización 90%
B3.2. Analizar as vantaxes e os inconvenientes de ser un país pioneiro nos cambios.	B3.2.1. Analiza e compara a industrialización de diferentes países de Europa, América e Asia, nas súas distintas escalas temporais e xeográficas.	CSC CAA CCL	Utiliza documentos, imaxes, series de datos, gráficas e secuencias de películas para elaborar composicións nas que analiza e compara as características e as consecuencias dos procesos industrializadores en diversos estados europeos e doutros continentes. 90%
	B3.2.1. Compara o proceso de industrialización en Inglaterra e nos países nórdicos.	CSC CAA CCL	
B3.3. Entender o concepto de progreso, e os sacrificios e os avances que leva consigo.	B3.3.1. Explica a situación laboral feminina e infantil nas cidades industriais.	CSC CSIE CCL	Describe oralmente ou por escrito as consecuencias negativas da industrialización no referido ás pésimas condicións de vida e de traballo das familias obreiras, partindo de documentos, imaxes, series de datos, gráficas e secuencias de películas. 70%

B3.4. Analizar a evolución dos cambios económicos en España e en Galicia, a raíz da industrialización parcial do país.	B3.4.1. Especifica algunhas repercusións políticas como consecuencia dos cambios económicos en España.	CSC	Elabora mapas conceptuais e composicións que describan coherentemente as características da industrialización en Cataluña, Euscadi, Andalucía e Galicia, sinalando as consecuencias económicas, políticas e sociais durante o século XIX. 90%
B3.5. Coñecer os principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX, e a súa relación coas revolucións industriais	B3.5.1. Elabora un eixe cronolóxico, diacrónico e sincrónico, cos principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX.	CSC CAA CMC CT	Elabora correctamente un eixe cronolóxico no que figuren os principais avances científicos e tecnolóxicos que tiveron repercusión no proceso industrializador durante o século XIX. 100%
Bloque 4.- A O Imperialismo do S. XIX e a primeira guerra mundial			
B4.1. Identificar as potencias imperialistas e a repartición de poder económico e político no mundo no derradeiro cuarto do século XIX e no principio do XX.	B4.1.1. Explica razoadamente que o concepto imperialismo reflicte unha realidade que influirá na xeopolítica mundial e nas relacións económicas transnacionais.	CSC CAA CCL	Identifica correctamente os territorios coloniais en mapas mudos de África e Asia. Describe as causas do imperialismo e as características da dominación colonial en composicións e responde correctamente a preguntas concretas usando mapas, documentos e imaxes fornecidos ad hoc Describe verbalmente ou por escrito as xustificacións do colonialismo partindo de textos e imaxes. 100%
	B4.1.2. Elabora discusións sobre eurocentrismo e a globalización.	CSC CCL	
B4.2. Establecer xerarquías causais (aspecto e escala temporal) da evolución do imperialismo.	B4.2.1. Sabe recoñecer cadeas e interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914.	CSC CAA	100%
B4.3. Coñecer os principais acontecementos da Gran Guerra, as súas interconexións coa Revolución Rusa e as consecuencias dos tratados de Versalles.	B4.3.1. Diferencia os acontecementos dos procesos, nunha explicación histórica, da I Guerra Mundial.	CSC CAA	Elabora un mapa sinóptico explicando coherentemente as causas que levaron a Gran Guerra e os intereses dos contendentes. 100%
	B4.3.2. Analiza o novo mapa político de Europa.	CSC CAA	Describe acertadamente as consecuencias políticas da Gran Guerra partindo de imaxes, mapas e documentos referidos aos tratados de paz. 70%

	B4.3.3. Describe a derrota de Alemaña desde a súa propia perspectiva e desde a dos aliados.	CSC CAA CCL	Explica aceptablemente a percepción da traizón na retagarda e a xenreira contra do <i>diktat de Versailles</i> na sociedade alemana da posguerra partindo de documentos e discursos políticos da época . 100%
B4.4. Esquematizar a orixe, o desenvolvemento e as consecuencias da Revolución Rusa.	B4.4.1. Contrasta algunhas interpretacións do alcance da Revolución Rusa na súa época e na actualidade.	CSC CAA CCL	Realiza composicións e/ou mapas conceptuais nos que figuran correctamente as causas da revolución soviética, os actores principais e os seus intereses, as características e fases do proceso revolucionario e as consecuencias do triunfo bolxevique. 100%
B4.5. Relacionar movementos culturais como o romanticismo, en distintas áreas, e recoñecer a orixinalidade de movementos artísticos como o impresionismo, o expresionismo e outros "ismos" en Europa.	B4.5.1. Comenta analiticamente cadros, esculturas e exemplos arquitectónicos da arte do século XIX.	CSC CAA CCL CCE C	Comenta verbalmente e/ou por escrito as características de obras pictóricas, escultóricas e arquitectónicas representativas dos movementos culturais do século XIX: Romanticismo, realismo e impresionismo, respostando acertadamente a preguntas concretas e usando imaxes específicas. 80%
	B4.5.2. Compara movementos artísticos europeos e asiáticos.	CSC CAA CCL CCE C	
Bloque 5.- A época de entreguerras (1919-1939)			
B5.1. Coñecer e comprender os acontecementos, os feitos e os procesos máis importantes do período de entreguerras, e a súa conexión co presente, e estudar a xerarquía causal nas explicacións históricas sobre esta época.	B5.1.1. Analiza interpretacións diversas de fontes históricas e historiográficas de distinta procedencia.	CSC CAA CCL	Utiliza documentos, series de datos, representacións gráficas, imaxes e secuencias de películas para elaborar composicións e/ou mapas conceptuais describindo a evolución económica, política, social e cultural do mundo entre 1918 e 1929. 100%
	B5.1.2. Relaciona cuestións concretas do pasado co presente e posibilidades do futuro, como o alcance das crises financeiras de 1929 e de 2008.	CSC CAA	
	B5.1.3. Discute as circunstancias da loita polo sufraxio da muller.	CSC CAA CCL	Explica verbalmente e/ou por escrito o contexto sociopolítico das reivindicacións sufragistas salientando a súa achega á universalización dos dereitos e á democratización da sociedade. 70%
B5.2. Analizar as causas do auxe dos fascismos en Europa.	B5.2.1. Explica diversos factores que fixeron posible o auxe do fascismo en	CSC CCL	Describe os diversos factores económicos, políticos e sociais que

	Europa.		facilitaron o auxe do fascismo na Europa de entreguerras partindo de documentos, imaxes e secuencias de películas. 100%
B5.3. Coñecer as tensións que levaron en España á proclamación da II República e ao estoupido da Guerra Civil	B5.3.1. Explica as principais reformas durante a II República española, e reaccións a elas.	CSC CCL	Elabora un mapa conceptual ou unha composición explicando correctamente as causas, as características, os obxectivos e as consecuencias das políticas reformistas aplicadas durante o bienio republicano socialista (1931-1933) 100%
	B5.3.2. Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional.	CSC CAA CCL	Explica coherentemente as razóns da radicalización política entre 1934 e 1936, no contexto da expansión dos fascismos en Europa e da perda do poder político polas elites da sociedade española. 100%
Bloque 6.- As causas e consecuencias da II Guerra Mundial (1939-1945)			
B6.1. Coñecer as causas da II Guerra Mundial.	B6.1.1. Recoñece a xerarquía causal (diferente importancia dunhas causas ou outras segundo as narrativas).	CSC CAA	Elabora un mapa sinoptico recollendo as causas da SGM e as características dos bandos contendentes. 100%
B6.2. Coñecer os principais feitos da II Guerra Mundial, diferenciar as escalas xeográficas nesta guerra (europea e mundial) e entender o concepto de guerra total.	B6.2.1. Sitúa nun mapa as fases do conflito.	CSC CAA	Completa mapas mudos sinalando correctamente a evolución do conflito e os cambios territoriais derivados en Europa e en Asia. 70%
	B6.2.2. Dá unha interpretación de por que rematou antes a guerra europea que a mundial.	CSC CAA CCL	Describe correctamente a evolución da guerra dende a invasión da URSS e entrada de EEUU na loita contra potencias fascistas e Xapón. 100%
	B6.2.3. Elabora unha narrativa explicativa das causas e as consecuencias da II Guerra Mundial, a distintos niveis temporais e xeográficos.	CSC CAA CCL	Redacta sintéticamente as consecuencias políticas e económicas da guerra para Europa, América, África e Asia. 90%
B6.3. Entender o contexto en que se desenvolveu o Holocausto na guerra europea	B6.3.1. Recoñece a significación do Holocausto na historia mundial.	CSC	Describe correctamente as características do Holocausto partindo de sitios virtuais, imaxes, textos e secuencias de películas,

e as súas consecuencias.			demonstrando que coñece a significación dese termo en relación cos de <i>xenocidio</i> e <i>crime contra a Humanidade</i> . 100%
B6.4. Comprender o concepto de Guerra Fría no contexto de despois de 1945, e as relacións entre os dous bloques, os EEUU e a URSS.	B6.4.1. Utilizando fontes históricas e historiográficas, explica algúns dos conflitos enmarcados na época da Guerra Fría.	CSC CAA CCL	Explica acertadamente as características da guerra fría en mapas conceptuais e composicións que recollan os conflitos rexionais dese periodo 100%
	B6.4.2. Describe as consecuencias da guerra de Vietnam.	CSC CAA CCL	Elabora composicións nas que describe correctamente as causas e as características dos procesos descolonizadores en África e Asia como contexto das guerras de Vietnam, Arxelia, Mozambique e Angola e do conflito árabe-israelí, partindo de distintas fontes. 80%
B6.5. Organizar os feitos máis importantes da descolonización de posguerra no século XX e comprender os límites da descolonización e da independencia nun mundo desigual.	B6.5.1. Describe os feitos relevantes do proceso descolonizador.	CSC CCL	
	B6.5.2. Distingue entre contextos diferentes do mesmo proceso, por exemplo, África subsahariana (anos 50 e 60) e a India (1947).	CSC CAA	Elabora mapas conceptuais e/ou composicións distinguindo as características do proceso descolonizador dos territorios dominados por británicos e franceses en Asia e África. 100%
Bloque 7.- A estabilización do Capitlismo e o illamento económico do bloque soviético			
B7.1. Entender os avances económicos dos réximes soviéticos e os perigos do seu illamento interno, así como os avances económicos do "Welfare State" en Europa.	B7.1.1. Explica os avances dos réximes soviéticos e do "Welfare State" en Europa.	CSC CAA CCL	Compara os avances económicos nas democracias populares e nos estados europeos que desenvolveron o Benestar Social, realizando mapas conceptuais e narrativas sintéticas guiadas por preguntas con distintas fontes. 100%
	B7.1.2. Recoñece os cambios sociais derivados da incorporación da muller ao traballo asalariado.	CSC	
B7.2. Comprender o concepto de crise económica e a súa repercusión mundial nun caso concreto.	B7.2.1. Compara a crise enerxética de 1973 coa financeira de 2008.	CSC CAA CCL	Analiza series de datos e representacións gráficas sobre as consecuencias económicas, políticas e sociais da <i>crise do petróleo</i> nos anos setenta. 80%
B7.3. Explicar as causas de que se establecera unha ditadura en España tras a Guerra Civil, e	B7.3.1. Coñece a situación da posguerra e a represión en España, así como as fases da ditadura de Franco	CSC	Analiza imaxes do NODO, películas, prensa, testemuños orais, obras literarias e sitios virtuais realizando mapas conceptuais e composicións onde explique
		CSC	

como foi evolucionando esa ditadura desde 1939 a 1975.	B7.3.2. Discute como se entende en España e en Europa o concepto de memoria histórica	CAA CCL	correctamente a evolución económica, cultural e política da sociedade española baixo a ditadura franquista. Demuestra que coñece as características e as consecuencias da represión, das políticas autárquicas e <i>desarrollistas</i> desde 1939 ata 1975, partindo da análise de fontes de diversa natureza. 70%
Bloque 8.- O mundo recente entre os Séculos XX e XXI			
B8.1. Interpretar procesos a medio prazo de cambios económicos, sociais e políticos a nivel mundial.	B8.1.1. Interpreta o renacemento e o declive das nacións no novo mapa político europeo desa época	CSC CAA	Describe acertadamente , verbalmente ou por escrito, os cambios económicos, políticos e sociais partindo de mapas, textos, taboas, representacións gráficas. 70%
	B8.1.2. Comprende os proles e contrastos do estado do benestar.	CSC	Elabora un mapa conceptual e/ou unha composición argumentando os efectos positivos e os custos do estado de benestar social. 100%
B8.2. Coñecer as causas e as consecuencias inmediatas do colapso da URSS e outros réximes socialistas.	B8.2.1. Analiza aspectos políticos, económicos e culturais dos cambios producidos tralo colapso da URSS.	CSC CAA CCL	Describe acertadamente as causas e as consecuencias da quebra das ditaduras comunistas realizando mapas conceptuais e enchendo mapas políticos cos cambios territoriais. 100%
B8.3. Coñecer os principais feitos que conduciron ao cambio político e social en España despois de 1975, e sopesar distintas interpretacións sobre ese proceso.	B8.3.1. Compara interpretacións sobre a Transición española nos anos setenta do século XX e na actualidade.	CSC CAA CCL	Elabora mapas conceptuais recollendo os principais factores, feitos e actores do proceso de <i>transición</i> (1975-1982), salientando a participación do Rei D. Xoán Carlos I, as medidas reformistas dos gobernos de Adolfo Suárez e a evolución da situación política nun contexto de crise económica e mobilización social a prol da democratización. Analiza correctamente discursos, cancións, secuencias de películas e novas de prensa da época. 100%
	B8.3.2. Enumera e describe algúns dos principais fitos que deron lugar ao cambio na sociedade española da transición: coroación de Xoán Carlos I, lei para a reforma política de 1976, lei de amnistía de 1977, apertura de Cortes Constituíntes, aprobación da Constitución de 1978, primeiras eleccións xerais, creación do Estado das autonomías, etc.	CSC CCL	
	B8.3.3. Analiza o problema do terrorismo en España durante esta	CSC	

	etapa (ETA, GRAPO, Terra Lliure, etc.): a xénese e a historia das organizacións terroristas, a aparición dos primeiros movementos asociativos en defensa das vítimas, etc.	CAA CCL	prensa referidas á pegada do terrorismo golpista, de extrema esquerda e independentista durante a transición á democracia, demostrando que coñece as súas consecuencias e os padecementos de todas as vítimas.
8.4. Entender a evolución da construción da Unión Europea.	B8.4.1. Discute sobre a construción da Unión Europea e do seu futuro.	CSC CAA CCL	Elabora mapas sinopticos e narrativas sintéticas sobre o proceso de construción económica e política da U.E. partindo de discursos, series de datos, representacións gráficas e novas de prensa. .90%
Bloque 9.- A Revolución Tecnoóxica e a globalización a finais do Século XX e principio do XXI			
B9.1. Definir a globalización e identificar algúns dos seus factores.	B9.1.1. Procura na prensa novas dalgún sector con relacións globalizadas, e elabora argumentos a favor e en contra.	CSC CD CCL CAA CSIE	Analiza e compara novas de prensa , secuencias de películas, series de datos e representacións gráficas para describir as características, os factores e as consecuencias, económicas, políticas sociais e culturais da globalización. 60%
	B9.1.2. Elabora discusións sobre o eurocentrismo e a globalización.	CSC CAA CCL	Argumenta verbalmente e por escrito sobre as relacións entre eurocentrismo, imperialismo e globalización. 50%
B9.2. Identificar algúns dos cambios fundamentais que supón a Revolución Tecnolóxica.	B9.2.1. Analiza algunhas ideas de progreso e retroceso na implantación das recentes tecnoloxías da información e da comunicación, a distintos niveis xeográficos.	CSC CAA CCL CD	Elabora un mapa conceptual coas características da sociedade do coñecemento, sinalando as consecuencias da <i>fenda dixital</i> derivada do desigual acceso ás TIC a escala territorial e social. 50%
B9.3. Recoñecer o impacto destes cambios a nivel local, autonómico, estatal e global, prevendo posibles escenarios máis e menos desexables de cuestións ambientais transnacionais, e discutir as novas realidades do espazo	B9.3.1. Crea contidos que inclúen recursos como textos, mapas e gráficos, para presentar algún aspecto conflictivo das condicións sociais do proceso de globalización.	CSC CD CAA CCL CM CT CSIE	Elabora mapas conceptuais e narrativas sintéticas explicando as consecuencias sociais e medioambientais da globalización, demostrando que coñece as vantaxes dos modelos de desenvolvemento sustentable.. 80%

globalizado.			
Bloque 10.- A relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da historia e a xeografía			
B10.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.	B10.1.1. Formula posibles beneficios e desvantaxes para as sociedades humanas e para o medio natural dalgunhas consecuencias do quecemento global, como o desxeamento do Báltico.	CSC CMC CAA CCL	Elabora narrativas sintéticas comparando a sustentabilidade ambiental e social dos sistemas económicos preindustriais, industriais e posindustriais, partindo de documentos 80%
	B10.1.2. Sopesa como unha Europa en guerra durante o século XX pode chegar a unha unión económica e política no século XXI.	CSC CAA	Explica os avances nunha cultura de paz e cooperación en Europa en composicións que utilicen documentos escritos, imaxes e series de datos. 90%
	B10.1.3. Compara (nun aspecto ou en varios) as revolucións industriais do século XIX coa revolución tecnolóxica de finais do século XX e principio do XXI.	CSC CM CT CAA	Elabora mapas conceptuais e narrativas sintéticas comparando as características do proceso industrializador durante os século XIX e XX coa globalización actual. 80%
B10.2. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.	B10.2.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	CSC CMC CT	Elabora eixes cronolóxicos e mapas conceptuais nos que situa acertadamente feitos, procesos e acontecementos históricos demostrando que manexa correctamente os conceptos de sucesión, duración e simultaneidade 100%
	B10.2.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	CSC CM CT	
B10.3. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).	B10.3.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	CSC CMC CT	Elabora eixes cronolóxicos e mapas conceptuais comparando a evolución económica, política e cultural de sociedades coetáneas. Compara as semellanzas e as diferenzas económicas, políticas e culturais entre sociedades diacrónicas dun mesmo espazo territorial 50%
B10.4. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.	B10.4.1. Utiliza con fluidez e precisión o vocabulario histórico e artístico necesario.	CSC CCL	Demostra o uso preciso de conceptos propios da materia en narrativas sintéticas e mapas conceptuais. 50%

5.6. Contidos, temporización e concreción de estándares de aprendizaxe por unidade didáctica

a) *Unidade 1: a crise do antigo réxime*

Nesta unidade, os alumnos estudarán a crise do Antigo Réxime e cales foron os seus fundamentos. Analizarán a sociedade e a economía do Antigo Réxime e as distintas formas de goberno.

Coñecerán a Ilustración e aos seus pensadores e como, a partir destas novas ideas, se constitúe o despotismo ilustrado.

Prestarase especial atención ao desenvolvemento desa etapa en España e á guerra de Sucesión que supuxo a chegada dos Borbóns, así como á situación de Galicia no século XVIII.

Analizarán o despotismo ilustrado e a vida e a cultura na corte dos Borbóns. Tamén interpretarán esquemas e liñas do tempo e analizarán e compararán textos históricos. Como tarefas finais, valorarán a prensa do século XVIII e realizarán un percorrido polo Madrid de Carlos III.

1) CONTIDOS

- Antigo Réxime e Ilustración.
- A sociedade e a economía do Antigo Réxime
- As distintas formas políticas.
- O despotismo ilustrado.
- O século XVIII en España (I). Os Borbóns.
- O século XVIII en España (II). As reformas borbónicas.
- Galicia no século XVIII.

2) OBXECTIVOS

- Identificar o concepto de Antigo Réxime e comprender a importancia histórica da Ilustración.
- Distinguir os cambios políticos e nas relacións internacionais acontecidos no século XVIII.
- Relacionar os cambios económicos do século XVIII con políticas económicas concretas.
- Describir as transformacións agrarias, na artesanía e no comercio acontecidas no século XVIII, comparándoas co Antigo Réxime.
- Apreciar as transformacións sociais e na vida cotiá.
- Recoñecer as bases da instauración dos Borbóns en España.

- Mostrar a importancia do reformismo borbónico no século XVIII.

3) ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

- Establece, a través da análise dos textos, a diferenza entre Absolutismo e Parlamentarismo.
- Distingue conceptos históricos como Antigo Réxime e Ilustración.
- Describe as características da cultura da Ilustración e as implicacións que ten nalgúns monarquías.
- Aprecia os avances científicos e a súa aplicación á vida diaria e contextualiza o papel dos científicos na súa propia época.

4) INDICADORES DE LOGRO

- Analiza textos e interpreta esquemas relacionados con aspectos propios do absolutismo e o parlamentarismo.
- Analiza, identifica e compara as características da sociedade e a economía do Antigo Réxime e da Ilustración.
- Recoñece e describe os distintos sistemas de goberno dos comezos do século XVIII.
- Identifica aos pensadores máis importantes do século XVIII e o seu pensamento.
- Valora a importancia das ideas da Ilustración na evolución da ciencia.

5) TEMPORALIZACIÓN

O estudo desta unidade farase en 8 sesións que irán desde comezos de curso ata a primeira semana de outubro.

6) CRITERIOS MÍNIMOS DE AVALIACIÓN

- Explicar as características do Antigo Réxime nos seus sentidos político, social e económico.
- Coñecer o alcance da Ilustración como novo movemento cultural e social en Europa e en América.
- Coñecer os avances da Revolución Científica desde os séculos XVII e XVIII.
- Relacionar o fin da casa de Austria, a guerra de Sucesión, e a instauración dos Borbóns no trono de España.

CONTIDOS TRANSVERSAIS

Comprensión lectora. O Estado absoluto ; A división de poderes ; A Enciclopedia, medio de difusión da Ilustración; Decretos de Nova Planta; Comparar o pensamento dos ilustrados.

Expresión oral e escrita. Debater sobre a función da prensa hoxe e no século XVIII ; explicar as causas e consecuencias do motín de Esquilache; explicar por que destacaron determinados personaxes do século XVIII.

Comunicación audiovisual. Mapa de Europa no século XVIII; a pirámide do Antigo Réxime; os símbolos de poder de Luís XV de Francia; territorios cedidos por España como consecuencia do Tratado de Utrecht; os Borbóns españois no século XVIII; A familia de Carlos IV, obra de Francisco de Goya.

O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación. Procura de información en Internet sobre a Enciclopedia, a colonización de Serra Morena e sobre Jovellanos.

Emprendemento. Interpretar a pirámide do Antigo Réxime; comparar o pensamento dos ilustrados; analizar a revolución científica da Ilustración.

Educación cívica e constitucional. O parlamentarismo e as ideas ilustradas.

b) Unidade 2: revolucións liberais e nacionalismos

Nesta unidade os alumnos estudarán as revolucións burguesas do século XVIII: a Revolución americana, orixe da independencia, o comezo da Revolución francesa, a radicalización posterior e o seu fin, A Europa napoleónica e a Restauración. Continuarán estudando as novas ondas revolucionarias de principios do século XIX e os movementos que levaron á independencia de Grecia e á unificación de Italia e Alemaña. Interpretarán mapas, e liñas do tempo e analizarán e compararán textos históricos. Como tarefas finais valorarán a Declaración de Dereitos do Home e do Cidadán e o papel que desempeñaron as mulleres na Revolución francesa.

1) CONTIDOS

- A revolución americana. As orixes da independencia.
- O comezo da Revolución francesa. As orixes da Revolución.
- A radicalización da Revolución. O Directorio e a fin da Revolución.
- A Europa napoleónica. O Consulado. O Imperio napoleónico.
- A Restauración. O Congreso de Viena. As alianzas internacionais contra a Revolución.

- Novas ondas revolucionarias no século XIX. As revolucións de 1820 e 1830. As revolucións de 1848.
- Os nacionalismos. A unificación de Italia.
- A unificación de Alemaña. Alemaña antes da unificación. As fases da unificación.

2) OBXECTIVOS

- Analizar os procesos revolucionarios que acabaron co Antigo Réxime.
- Diferenciar a revolución de Estados Unidos, analizando as súas causas, desenvolvemento e consecuencias políticas.
- Coñecer as causas profundas e inmediatas da Revolución Francesa, e apreciar a importancia da Asemblea Nacional.
- Identificar as etapas da Revolución Francesa.
- Coñecer aspectos da vida cotiá durante a Revolución Francesa.
- Interpretar a importancia do período napoleónico en Europa.
- Resumir o período histórico da Restauración e coñecer as novas ideoloxías: liberalismo e nacionalismo.
- Identificar os principais feitos das revolucións liberais en Europa.
- Sacar conclusións sobre os nacionalismos, os seus exemplos e principais consecuencias

3) ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

- Relaciona o concepto de revolución cos cambios en diversos campos.
- Elabora un eixe cronolóxico cos principais acontecementos no proceso de independencia dos Estados Unidos.
- Comenta os principais documentos da revolución norteamericana.
- Diferencia as causas da Revolución Francesa.
- Distingue as etapas da Revolución Francesa e os seus acontecementos máis relevantes.
- Caracteriza nacionalismo e liberalismo.
- Compara as revolucións liberais do século XIX en Europa.
- Compara as unificacións alemá e italiana.

4) INDICADORES DE LOGRO

- Comprende as causas e as consecuencias das revolucións AMERICANA E FRANCESA e valora o legado das mesmas.
- Comprende as causas e as consecuencias das revolucións da primeira metade do século XIX e valora o legado das revolucións e dos nacionalismos.
- Explica as distintas fases da unificación de Italia interpretando mapas históricos.

- Explica as distintas fases da unificación de Alemaña interpretando mapas históricos.

5) TEMPORALIZACIÓN

O segundo tema explicarase e traballarase durante 9 sesións, é dicir, as 3 últimas semanas de outubro.

6) CRITERIOS MÍNIMOS DE AVALIACIÓN

- Comprender o alcance e as limitacións dos procesos revolucionarios dos séculos XVIII e XIX.
- Identificar os principais feitos das revolucións liberais burguesas en Europa e América nos séculos XVIII e XIX.
- Diferenciar causas, desenvolvemento e consecuencias no proceso de independencia das colonias de Norteamérica ena Revolución francesa, e explicar os seus principais documentos.
- Identificar os caracteres básicos da época da Restauración, e diferenciar o liberalismo e o nacionalismo.

* CONTIDOS TRANSVERSAIS

- Comprensión lectora. A Declaración de Independencia; O terceiro estado segundo Sieyès; Os símbolos da Revolución; Verdi e a unificación italiana. A nación alemá. Declaración de Dereitos de Virxinia.
- Expresión oral e escrita. A ideoloxía da restauración: cuestións e actividade 6; Interpretar a Declaración de Dereitos do Home e do Cidadán.
- Comunicación audiovisual. Mapa das trece colonias no ano 1776; O xuramento do Xogo da Pelota, obra de Jacques Louis David; Liña do tempo: as fases da Revolución Francesa; Mapa do Imperio napoleónico en 1812 e liña do tempo do consulado e o Imperio de Napoleón; Mapa das revolucións de 1820, 1830 e 1848; Interpretar os mapas de Italia antes e despois da unificación; Interpretar o mapa da unificación de Alemaña.
- O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación. Busca información sobre o papel da muller na Revolución francesa.
- Emprendemento. Investiga os cambios na vida cotiá durante a Revolución francesa.
- Educación cívica e constitucional. Interpretar a Declaración de Dereitos do Home e do Cidadán.
- Valores persoais. Interpretar a Declaración de Dereitos do Home e do Cidadán.

c) Unidade 3. A revolución industrial e os cambios sociais

Nesta unidade os/as alumnos/as estudarán a orixe da Revolución industrial, a Primeira Revolución Industrial en Gran Bretaña e a posterior expansión a Estados Unidos, Europa e Asia. Estudarán tamén os efectos da industrialización na poboación, a nova división de clases da sociedade e o nacemento do movemento obreiro, farán tamén nesta unidade unha análise dos cambios nos transportes e o

impacto do ferrocarril, as primeiras cidades industriais e as fábricas téxtiles; e valorarán o legado das revolucións industriais.

1) CONTIDOS

- A orixe da Revolución Industrial.
- A Primeira Revolución Industrial.
- A revolución dos transportes.
- A Segunda Revolución Industrial.
- A expansión da Revolución Industrial.
- Os efectos da industrialización na poboación.
- A sociedade de clases: as clases altas; as clases medias e baixas.
- O nacemento do movemento obreiro.
- Análise do impacto do ferrocarril.
- Análise das migracións do século XIX.
- Comparación das formas de vida a través da pintura.
- Comparación das ideoloxías marxista e anarquista.

2) OBXECTIVOS

- Distinguir o concepto de Revolución Industrial e explicar a importancia que tivo no modelo inglés a revolución agraria.
- Comprender a importancia da revolución demográfica e doutros factores da Revolución Industrial: transportes, máquina de vapor, etc.
- Analizar a mecanización da industria, resaltando as transformacións técnicas e na organización do traballo, e a súa aplicación nos sectores téxtil e siderúrxico.
- Analizar e comparar a industrialización de diferentes países de Europa, América e
- Diferenciar as consecuencias económicas da Revolución Industrial.
- Explicar as consecuencias sociais da Revolución Industrial.
- Formar redes conceptuais sobre as condicións laborais do proletariado industrial.
- Formar redes conceptuais sobre o nacemento do movemento obreiro.

3) ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

- Analiza os proles e os contras da primeira Revolución Industrial en Inglaterra.
- Analiza e compara a industrialización de diferentes países de Europa, América e Asia, nas súas distintas escalas temporais e xeográficas.

- Compara o proceso de industrialización en Inglaterra e nos países nórdicos.
- Elabora un eixe cronolóxico, diacrónico e sincrónico, cos principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX.
- Comenta analiticamente cadros, esculturas e exemplos arquitectónicos da arte do século XIX.

4) INDICADORES DE LOGRO

- Interpreta a imaxe das primeiras fábricas téxtiles analizando as condicións de traballo e o trato aos obreiros que traballaban nelas.
- Interpreta un mapa analizando a relación entre o nivel de industrialización e a mellora da rede de transportes.
- Estuda os procesos de industrialización en Gran Bretaña, no continente europeo, en - Estados Unidos e en Xapón, sitúaos no tempo e no espazo xeográfico.
- Analiza textos e imaxes que describen as condicións de traballo das mulleres e dos nenos nas cidades industriais do século XIX e principios do XX.
- Analiza un eixe cronolóxico cos avances técnicos que caracterizan á época das revolucións industriais.

5) TEMPORALIZACIÓN

O estudo da unidade 3 abranguerá as 3 primeiras semanas do mes de novembro, o que fará un total de 9 clases.

6) CRITERIOS MÍNIMOS DE AVALIACIÓN

- Coñecer os principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX, e a súa relación coas revolucións industriais.
- Describir os feitos salientables da Revolución Industrial e o seu encadeamento causal.
- Analizar as vantaxes e os inconvenientes de ser un país pioneiro nos cambios.
- Coñecer e explicar as principais causas e consecuencias económicas da industrialización.

7) CONTIDOS TRANSVERSAIS

- **Comprensión lectora.** Unha investigación sobre a natureza e causas da riqueza das nacións; Riscos do ferrocarril; Cambios nos transportes; O nacemento dun imperio industrial; Valores da clase media; O marxismo. O anarquismo.
- **Expresión oral e escrita.** O traballo en cadea; Matrimonios de conveniencia.

- **Comunicación audiovisual.** Gráfico do movemento natural da poboación inglesa e Caricatura sobre os posibles efectos da vacina da varíola; Mapa da industrialización británica en 1800 e diagrama de barras sobre as exportacións de tecidos británicos en 1820 e 1840; esquemas sobre a redución da duración das viaxes grazas ao ferrocarril; mapas de Europa coa rede ferroviaria en 1880 e as distintas industrias a finais do XIX; mapa das migracións mundiais entre 1820 e 1914.
- **O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación.** Investiga e opina sobre os efectos da revolución industrial.
- **Emprendemento.** Resolve un caso práctico. A revolución industrial na vida cotiá.
- **Educación cívica e constitucional.** Analizar a Revolución Industrial a través de novelas.
- **Valores persoais.** En que condicións traballaban as mulleres e os nenos?

d) Unidade 4. España no século XIX

Nesta unidade os alumnos estudarán a Guerra da Independencia española, as Cortes de Cádiz e o reinado de Fernando VII e a independencia das colonias hispanoamericanas; estudarán despois o reinado de Isabel II e a construción do estado liberal, a República e a Restauración de Alfonso XII, analizarán a historia a través das caricaturas da época e un organigrama dos partidos políticos do século XIX. Estúdase tamén neste tema a Revolución Industrial en España e as transformacións sociais que tiveron lugar pola súa causa. Prestarase especial atención á situación de Galicia no século XIX.

1) CONTIDOS

- A guerra da Independencia (1808-1814).
- As Cortes de Cádiz.
- O reinado de Fernando VII (1814-1833).
- A independencia das colonias hispanoamericanas.
- Isabel II e a construción do estado liberal (1833-1868).
- O Sexenio Democrático (1868-1874).
- A Restauración.
- A Revolución Industrial en España.
- As transformacións sociais.

2) OBXECTIVOS

- Coñecer o inicio da crise política do Antigo Réxime en España durante o reinado de Carlos IV e as súas relacións coa Francia revolucionaria.

- Comprender a importancia histórica da guerra da Independencia e a revolución liberal, concretada nas Cortes de Cádiz e a Constitución de 1812.
- Interpretar a evolución do reinado de Fernando VII e coñecer o proceso de independencia da América española.
- Entender a evolución do reinado de Isabel II e do Sexenio Revolucionario.
- Analizar as transformacións demográficas e agrarias acontecidas en España entre 1833 e 1874.
- Analizar a evolución dos cambios económicos a raíz da industrialización parcial do - país.
- Distinguir os grupos e os conflitos sociais da época.
- Contrastar o progreso cultural e a evolución da obra de Francisco de Goya.
- Comprender as correntes romántica e realista.
- Coñecer as peculiaridades históricas de Galicia durante o séculos XIX.

3) ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

- Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.
- Relaciona as causas da crise do Antigo Réxime en España.
- Distingue os grupos ideolóxicos xurdidos ao final do Antigo Réxime.
- Enuncia acontecementos importantes do reinado de Fernando VII.
- Relaciona cronoloxicamente os principais acontecementos do reinado de Isabel II e do Sexenio Revolucionario.
- Analiza o proceso desamortizador.

4) INDICADORES DE LOGRO

- Explica os principais feitos da Guerra da Independencia, a súa orixe e os seus motivos, valorando a actuación das Cortes de Cádiz e a Constitución de 1812.
- Estuda os cambios sociais, políticos e económicos en España como consecuencia da industrialización do país.
- Sitúa no tempo e recoñece nun mapa histórico os movementos da guerra da Independencia.
- Ordena acontecementos cronoloxicamente e sitúaos nunha liña do tempo.

5) TEMPORALIZACIÓN

Esta unidade didáctica traballarase co alumnado durante as últimas 10 sesións lectivas previas ao último exame do trimestre, entre finais de novembro e a primeira quincena de decembro.

6) CRITERIOS MÍNIMOS DE AVALIACIÓN

- Coñecer e explicar os acontecementos que deron lugar á crise do Antigo Réxime en España durante o reinado de Carlos IV, así como os grupos ideolóxicos aos que deu lugar.
- Relatar acontecementos relevantes do reinado de Fernando VII e identificar causas, etapas e consecuencias da independencia da América española.
- Coñecer e situar no tempo os principais períodos e acontecementos do reinado de Isabel II e do Sexenio Revolucionario.
- Comprender a importancia e os trazos esenciais da Primeira Revolución Industrial en España.
- Comprender a evolución da sociedade e do movemento obreiro.

CONTIDOS TRANSVERSAIS

- **Comprensión lectora.** O Cádiz das Cortes; A Constitución de 1812; O Manifesto dos Persas; Constitución de 1845; Constitución de 1869; A fraude electoral; A desamortización de Mendizábal. A Revolución Industrial en España, éxito ou fracaso?; A tese de Nadal; A tese de Artola.
- **Expresión oral e escrita.** O 2 de maio de 1808, cuestións; A Constitución de 1812, cuestións; Constitución de 1845, cuestións; Constitución de 1869, cuestións.
- **Comunicación audiovisual.** O dous de maio de 1808 en Madrid, obra de Goya; mapa histórico e liña do tempo da Guerra da Independencia; mapa histórico e liña do tempo da independencia das colonias americanas; Liña do tempo sobre o reinado de Isabel II; Mapa da rede ferroviaria e principais industrias en España, século XIX.
- **O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación.** Investiga e opina.
- **Emprendemento.** Pensamento crítico. A Revolución Industrial en España, éxito ou fracaso?
- **Educación cívica e constitucional.** Analizar a historia de España a través de caricaturas.
- **Valores persoais.** Valora a importancia do sufraxio no século XIX español.

e) Unidade 5. Imperialismo, guerra e revolución

Nesta unidade os alumnos estudarán a situación das grandes potencias na segunda metade do século XIX, os factores do imperialismo, os grandes imperios coloniais, a administración colonial e os seus efectos. Estudarán tamén a orixe da Primeira Guerra Mundial, o desenvolvemento da guerra e as súas consecuencias, As orixes da Revolución rusa, as revolucións de 1917 e a guerra civil en Rusia. Así

mesmo analizarán a colonización de África a través de mapas, analizarán como viviron a guerra os seus protagonistas e recoñecerán o legado do imperialismo, a Gran Guerra e a Revolución rusa.

1) CONTIDOS

- As grandes potencias na segunda metade do século XIX.
- Os factores do imperialismo.
- Os grandes imperios coloniais.
- A administración colonial e os seus efectos.
- A orixe da Primeira Guerra Mundial.
- O desenvolvemento da guerra.
- As consecuencias da Primeira Guerra Mundial.
- As orixes da Revolución rusa.
- As revolucións de 1917 e a guerra civil en Rusia.

2) OBXECTIVOS

- Clasificar os sistemas políticos e os sistemas de alianzas existentes no mundo no período comprendido entre 1870 e 1914.
- Diferenciar as características esenciais da Segunda Revolución Industrial: fontes de enerxía, cambios no traballo e sectores industriais.
- Analizar as repercusións económicas da Segunda Revolución Industrial.
- Interpretar as consecuencias sociais da Segunda Revolución Industrial.
- Establecer xerarquías causais do imperialismo no século XIX e as principais formas de dominio colonial.
- Identificar as potencias imperialistas, localizar en mapas a expansión colonial do século XIX e valorar as consecuencias do imperialismo.
- Establecer cadeas e interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a «Gran Guerra» de 1914.
- Coñecer os principais acontecementos da «Gran Guerra» e as consecuencias desta.

3) ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

- Explica razoadamente que o concepto imperialismo reflicte unha realidade que influirá na xeopolítica mundial e nas relacións económicas transnacionais.
- Sabe recoñecer cadeas e interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914.
- Diferencia os acontecementos dos procesos nunha explicación histórica, da Primeira Guerra Mundial

- Analiza o novo mapa político de Europa.
- Contrasta algunhas interpretacións do alcance da Revolución rusa na súa época e na actualidade.

4) INDICADORES DE LOGRO

- Comprende que é o Imperialismo e explica como influíu na política mundial e nas relacións internacionais.
- Recoñece as conexións que existiron entre o Imperialismo, o colonialismo e a Gran Guerra de 1914.
- Coñece os principais acontecementos da Gran Guerra, a súa relación coa Revolución rusa e as consecuencias dos tratados de Versalles.
- Analiza e explica o mapa político de Europa despois da Primeira Guerra Mundial.
- Estuda a Revolución rusa interpretando a importancia que tivo na Europa do seu tempo e na actualidade.

5) TEMPORALIZACIÓN

Co estudo deste tema comezarase o segundo triemstre. As tres semanas de xaneiro serán adicadas a traballar esta unidade.

6) CRITERIOS MÍNIMOS DE AVALIACIÓN

- -Identificar as potencias imperialistas e a repartición de poder económico e político no mundo no derradeiro cuarto do século XIX e no principio do XX.
- Establecer xerarquías causais (aspecto e escala temporal) da evolución do imperialismo.
- Coñecer os principais acontecementos da Gran Guerra, as súas interconexións coa Revolución rusa e as consecuencias dos tratados de Versalles.
- Esquematizar a orixe, o desenvolvemento e as consecuencias da Revolución rusa.

7) CONTIDOS TRANSVERSAIS

- **Comprensión lectora.** Como era a vida nas trincheiras?; Dúas visións da misión colonizadora (páxina 125); A visión dos colonizados; A vida na retagarda; Os Catorce Puntos de Wilson e dúas opinións sobre o Tratado de Versalles; Cláusulas do Tratado de Versalles; Demandas dos obreiros de San Petersburgo ao tsar en 1905 (páxina 141); O legado do imperialismo, a Gran Guerra e a Revolución rusa.

- **Expresión oral e escrita.** Ultimato de Austria a Serbia (cuestións); Os Catorce Puntos de Wilson, cuestións; As Teses de Abril, cuestións.
- **Comunicación audiovisual.** Sufraxio universal. Un colexio electoral en 1891, obra de Alfred Bramtot; Mapa da repartición do mundo en 1914 e liña do tempo; Bismarck como o anxo da paz nos Balcáns, caricatura de 1895, mapas das alianzas bismarckianas; As novas armas; Desenvolvemento da Gran Guerra, mapa e liña do tempo; Cartel propagandístico dos sóviets.
- **O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación.** Investiga sobre a vida cotía durante a Gran Guerra.
- **Emprendemento.** Aplica unha técnica. Analizar a colonización de África a través de mapas.
- **Educación cívica e constitucional.** Análise ética e moral. Debate sobre o alcance da Gran Guerra .
- **Valores persoais.** Análise ética e moral. Como viviron a Gran Guerra os seus protagonistas?

f) Unidade 6. O mundo de entreguerras

Nesta unidade os alumnos estudarán a fráxil recuperación dos anos vinte, a Gran Depresión dos trinta, e o ascenso dos totalitarismos, a Italia fascista, as orixes do nazismo e o réxime totalitario da Alemaña nazi. Verán tamén a formación da URSS e a ditadura de Stalin e descubrirán como foi a loita polos dereitos da muller nestes tempos e como influíu a represión e a propaganda no ascenso dos totalitarismos, así mesmo aprenderán a obter información histórica dunha novela e a facer a análise dunha película.

1) CONTIDOS

- A formación da URSS (1922-1929).
- A ditadura de Stalin (1929-1953).
- Análise da formación da URSS.
- A fráxil recuperación dos anos vinte.
- A Gran Depresión dos anos trinta.
- O ascenso dos totalitarismos.
- A Italia fascista.
- As orixes do nazismo.

2) OBXECTIVOS

- Esquematizar a orixe, o desenvolvemento e as consecuencias da Revolución Rusa.
- Coñecer a evolución económica dos anos vinte.
- Relacionar o crash de 1929 e a Gran Depresión.
- Analizar as circunstancias históricas que conduciron ao auxe dos fascismos en Europa.

- Entender os caracteres diferenciais do fascismo e do nazismo.

3) ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

- Enuncia os principais trazos dos «felices anos vinte».
- Discute as circunstancias da loita polo sufraxio da muller.
- Explica as causas da crise de 1929.
- Esquematiza as consecuencias e solucións da crise de 1929.
- Realiza un esquema cos trazos característicos dos totalitarismos.
- Compara nun esquema nazismo e fascismo.
- Recoñece a significación do Holocausto na historia mundial.

4) INDICADORES DE LOGRO

- Analiza textos, gráficos, mapas e liñas do tempo relacionados cos procesos máis importantes do período de entreguerras.
- Recoñece e valora a importancia dos movementos sufraxistas para a consecución do voto feminino e a igualdade das mulleres ante a lei.
- Analiza distintos factores que provocaron o auxe do fascismo en Europa no período de entreguerras.
- Recoñece o Holocausto como o resultado dun sistema político autoritario e racista e apunta algunha medida para evitar estas situacións no futuro.

5) TEMPORALIZACIÓN

Estudiaremos o tema durante a primeira quincena de febreiro abarcando un total de 8 períodos lectivos.

6) CRITERIOS MÍNIMOS DE AVALIACIÓN

- Coñecer e comprender os acontecementos, os feitos e os procesos máis importantes do período de entreguerras, e a súa conexión co presente, e estudar a xerarquía causal nas explicacións históricas sobre esta época.
- Analizar as causas do auxe dos fascismos en Europa.
- Entender o contexto en que se desenvolveu o Holocausto na guerra europea e as súas consecuencias

7) CONTIDOS TRANSVERSAIS

- **Comprensión lectora.** O Pacto Briand-Kellog; A loita polos dereitos da muller; O New Deal de Roosevelt; A radicalización e o medo; A raza aria segundo Hitler; O legado do período de entreguerras; Discurso final do gran ditador.
- **Expresión oral e escrita.** Declaración de Séneca Falls, cuestións; O New Deal de Roosevelt; Ideoloxía fascista, cuestións.
- **Comunicación audiovisual.** Manifestación sufraxista en Nova York en 1916; Caricatura antisufraxista; Gráficos sobre a crise; Réximes políticos en Europa en 1938, mapa e liña do tempo; Infografía, cartel con símbolos nazis; Ilustración antisemita dun libro escolar nazi en 1935; Concentración nazi en Núremberg en 1936.
- **O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación.** Investiga a eliminación da oposición por parte dos nazis.
- **Emprendemento.** Resolve un caso práctico, O avance da extrema dereita en Europa.
- Educación cívica e constitucional. Debate: Os principios do totalitarismo: unha ameaza para a democracia..
- Valores persoais. A análise dunha película, O gran ditador (páxina 175).

g) Unidade 7: a segunda guerra mundial

Nesta unidade os alumnos estudarán as causas e o detonante da Segunda Guerra

Mundial, a ofensiva do Eixe, o Holocausto e a vitoria aliada, as consecuencias da guerra e a organización da paz. Analizarán os cambios xeográficos territoriais e coñecerán os xuízos de Núremberg e os lugares de memoria do Holocausto, e realizarán un estudo dos desprazamentos de poboación provocados polas guerras.

1) CONTIDOS

- As causas e o detonante da guerra.
- A ofensiva do Eixe (1939-1941).
- A vitoria aliada (1942-1945).
- O Holocausto.
- A organización da paz.
- As consecuencias da guerra.
- Análise dos cambios territoriais despois da Segunda Guerra Mundial.
- Lugares de memoria do Holocausto.
- Colaboracionismo e resistencia na guerra.
- Os xuízos de Núremberg.

- Estudo dos desprazamentos de poboación provocados polas guerras.

2) OBXECTIVOS

- Identificar os contendentes e as causas da Segunda Guerra Mundial.
- Sinalar as características, as etapas, os acontecementos e as consecuencias da Segunda Guerra Mundial.
- Entender o contexto no que se desenvolveu o holocausto na guerra europea e as súas consecuencias.
- Elaborar unha narrativa explicativa do deseño da paz e a importancia da creación da ONU.
- Aprender a comentar e comparar mapas históricos.

3) ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

- Sitúa nun mapa as fases do conflito.
- Elabora unha narrativa explicativa das causas e as consecuencias da Segunda Guerra Mundial, a distintos niveis temporais e xeográficos.
- Recoñece a significación do Holocausto na historia mundial.
- Analiza o proceso de paz posterior á Segunda Guerra Mundial.

4) INDICADORES DE LOGRO

Recoñece os distintos puntos de vista e as formas de actuar de políticos e gobernos dos países que foron invadidos pola Alemaña nazi.

- Sitúa en varios mapas as distintas fases polas que pasou a Segunda Guerra Mundial e relacionaos cos contidos do tema.
- Comprende por que se alargou a guerra na fronte oriental, pola resistencia de Xapón, ata os bombardeos de Hiroshima e Nagasaki.
- Explica as causas e consecuencias da Segunda Guerra Mundial e sitúaaas no tempo e nos distintos lugares xeográficos.
- Coñece as distintas fases de rexeitamento e exclusión social da poboación xudía que culminou no Holocausto e entende como este terrible proceso influíu na conciencia das xeracións posteriores.

5) TEMPORALIZACIÓN

Esta unidade desenvolverase durante a segunda quincena de febreiro e a primeira semana de marzo, para un total de 9 sesións.

6) CRITERIOS MÍNIMOS DE AVALIACIÓN

- Coñecer as causas da Segunda Guerra Mundial.
- Coñecer os principais feitos da Segunda Guerra Mundial, diferenciar as escalas xeográficas nesta guerra (europea e mundial) e entender o concepto de guerra total.
- Entender o contexto en que se desenvolveu o Holocausto na guerra europea e as súas consecuencias.
- Analizar o deseño da paz que puxo fin á Segunda Guerra Mundial.

CONTIDOS TRANSVERSAIS

- **Comprensión lectora.** Protocolo secreto do pacto xermano-soviético; Lugares de memoria do Holocausto; Conferencia de Ialta; Os xuízos de Núremberg; o legado da Segunda Guerra Mundial.
- **Expresión oral e escrita.** Sentenza de Hermann Goering, cuestións, Un interrogatorio, cuestións (páxina 193).
- **Comunicación audiovisual.** Liña do tempo: o camiño cara á Segunda Guerra Mundial; Caricatura do pacto xermano-soviético; Fotografía dos efectos dos bombardeos alemáns sobre Londres en 1941; mapa e liña do tempo: a ofensiva do Eixe; Mapa da guerra no Pacífico; Mapa da guerra na fronte oriental; liña do tempo das ofensivas finais aliadas;
- táboa sobre a poboación xudía exterminada; Fotografías: Campo de exterminio de Auschwitz-Birkenau (Polonia); Sala dos Nomes, no complexo Yad Vashem de Xerusalén; Churchill, Roosevelt e Stalin en Ialta.
- **O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación.** Analizar unha fotografía sobre o bombardeo de Hiroshima e compara co de outras cidades europeas.
- **Emprendemento.** Analizar unhas memorias: O diario de Ana Frank.
- **Educación cívica e constitucional.** Análise ética e moral. Tiveron xustificación as bombas de Hiroshima e Nagasaki?
- **Valores persoais.** Análise ética e moral. O Holocausto.

h) Unidade 8: España: da crise do 98 á guerra civil

Nesta unidade os alumnos estudarán o desastre do 98, a crise da restauración, o triunfo

da República, o Bienio Reformista, o Bienio Conservador e a Fronte Popular e analizarán o papel da muller na Segunda República; estudarán tamén a Guerra Civil Española, coñecendo como era a vida cotiá durante a guerra e as consecuencias posteriores, e as estado de Galicia no primeiro terzo do século XX.

1) CONTIDOS

- O desastre do 98.
- A crise da Restauración (1902-1931).
- O triunfo da República e o Bienio Reformista (1931-1933).
- O Bienio Conservador e a Fronte Popular (1933-1936).
- A Guerra Civil.
- A vida cotiá durante a guerra.
- As consecuencias da Guerra Civil.
- Galicia no primeiro terzo do século XX.

2) OBXECTIVOS

- Diferenciar a época da Restauración borbónica. Bases, partidos e funcionamento do sistema.
- Identificar os problemas políticos da Restauración.
- Explicar a evolución do reinado de Alfonso XIII e da ditadura de Primo de Rivera, e analizar os seus principais problemas.
- Diferenciar a evolución da Segunda República entre 1931 e 1933.
- Diferenciar a evolución da Segunda República entre 1933 e 1936.
- Comprender o desenvolvemento e as repercusións da Guerra Civil.
- Recoñecer a evolución da poboación, a economía e a sociedade española entre 1875 e 1939.
- Analizar a evolución histórica de Galicia nesta época.

3) ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

- Identifica ordenadamente os principais acontecementos do reinado de Alfonso XIII.
- Explica as principais crises internas de España durante o reinado de Alfonso XIII.
- Analiza a Constitución de 1931.
- Explica as principais reformas durante a II República española, e reaccións a elas.
- Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional.
- Analizar os principais trazos sociais, económicos, políticos e culturais de Galicia neste período.

4) INDICADORES DE LOGRO

- Sintetiza os grandes problemas nacionais da Restauración.
- Coñece e explica os puntos máis relevantes da Constitución de 1931 e a reacción dos españois a estes cambios constitucionais.
- Coñece os acontecementos máis importantes do inicio, do desenvolvemento e do final da Guerra Civil española e a axuda internacional que recibiron cada un dos bandos.

5) TEMPORALIZACIÓN

O estudo desta unidade comprenderá 9 sesión lectivas, que irán desde a segunda semana de marzo ata finais da 4 semana.

6) CRITERIOS MÍNIMOS DE AVALIACIÓN

- Coñecer a evolución política do reinado de Alfonso XIII e da ditadura de Primo de Rivera, e distinguir os seus principais problemas internos e externos.
- Coñecer a Constitución de 1931 e a política de reformas do Bienio Reformista.
- Distinguir a evolución da Segunda República entre 1933 e 1936, e sinalar problemas relevantes do período.
- Coñecer e explicar o desenvolvemento e a evolución da Guerra Civil.

7) CONTIDOS TRANSVERSAIS

- Comprensión lectora. Por que o Guernica se converteu nun símbolo?; Analizar o papel da prensa na crise do 98; A Semana Tráxica; A Constitución de 1931; O papel da muller en tempos da Segunda República; Guerra e protección do patrimonio; Os nenos da guerra; Principios do Partido Galeguista.
- Expresión oral e escrita. Miguel Primo de Rivera: ao país e ao exército, cuestións; Discurso falanxista; Carta dun brigadista internacional á súa filla.
- Comunicación audiovisual. Ilustración que recrea a destrución do Maine o 15 de febreiro de 1898; Barricadas en Barcelona durante a Semana Tráxica; gráfico sobre as eleccións a cortes constituíntes (28-6-1931); Fotografías: A multitude festexou a proclamación da Segunda República; Gráfico sobre as eleccións xerais de 1933; Fotografía de Robert Capa; Fotografías: Vigo; Mitín na campaña polo Estatuto de Autonomía de Galicia.
- tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación. Vídeo sobre a Guerra Civil e a represión franquista.
- Emprendemento. Analizar a Guerra Civil a través das cancións.
- Educación cívica e constitucional. Estudo da represión franquista en Galicia
- Valores persoais. A importancia das reformas republicanas como exemplo de valores democráticos.

ij) Unidade 9: a guerra fría

Nesta unidade os alumnos estudarán a división do mundo en bloques ao finalizar a Segunda Guerra Mundial e a xénese da Guerra Fría, estudarán as distintas etapas: dos

inicios á coexistencia pacífica (1947-1953), da coexistencia pacífica á crise dos mísiles (1953-1962), da máxima tensión á crise (1963-1973) e o rebrote e o final da Guerra Fría (1973-1991).

1) CONTIDOS

- A xénese da Guerra Fría.
- Os bloques da Guerra Fría.
- Análise da división do mundo en bloques.
- Dos inicios á coexistencia pacífica (1947-1953).
- Da coexistencia pacífica á crise dos mísiles (1953-1962).
- Da máxima tensión á crise (1963-1973).
- O rebrote e o final da Guerra Fría (1973-1991).

2) OBXECTIVOS

- Interpretar a época dos bloques e a Guerra Fría e as súas etapas.
- Identificar os conflitos acontecidos durante a Guerra Fría.
- Comprender a organización e evolución do bloque capitalista entre 1945 e 1973.
- Diferenciar os cambios sociais acontecidos no bloque capitalista entre 1945 e 1973.
- Describir a evolución do bloque capitalista entre 1973 e 1991, e comprender a incidencia da crise do petróleo de 1973.
- Explicar a evolución do bloque comunista entre 1945 e 1982.
- Sacar conclusións sobre o ocaso do bloque comunista a partir de 1982.

3) ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

- Utilizando fontes históricas e historiográficas, explica algúns dos conflitos enmarcados na época da Guerra Fría.
- Define os conceptos de «bloques» e de «Guerra Fría».
- Explica os fitos fundamentais do bloque capitalista.
- Identifica o bloque socialista.

4) INDICADORES DE LOGRO

- Vincula o inicio da Guerra Fría co final da Segunda Guerra Mundial e a imposibilidade de cooperación dos aliados vencedores que dividiu o mundo en dous bloques antagónicos.
- Utiliza textos, caricaturas e fotografías para explicar algúns dos conflitos que sucederon na época da Guerra Fría.

5) TEMPORALIZACIÓN

Traballaremos esta unidade durante 8 sesións, entre finais de marzo e comezos de

6) CRITERIOS MÍNIMOS DE AVALIACIÓN

- Comprender o concepto de Guerra Fría no contexto de despois de 1945, e as relacións entre os dous bloques, os EEUU e a URSS.
- Identificar e situar no tempo e no espazo os conflitos acontecidos durante a Guerra Fría.
- Explicar os trazos básicos do bloque capitalista, e diferenciar a evolución de Estados Unidos, Europa Occidental e Xapón entre 1945 e 1973.
- Explicar os trazos básicos do bloque comunista e apreciar a súa diversidade.

7) CONTIDOS TRANSVERSAIS

- **Comprensión lectora.** Por que a guerra de Vietnam estremeceu o mundo?; A «cortina de aceiro»; A doutrina Truman; Eu son berlinés.
- **Expresión oral e escrita.** A «cortina de aceiro», cuestións; A doutrina Truman, cuestións.
- **Comunicación audiovisual.** Fotografías: Desfile na Praza Vermella de Moscova; Detonación da primeira bomba de hidróxeno; Dous mapas da ameaza nuclear estadounidense e soviética; mapa do mundo durante a Guerra Fría; Fotografía: Porta de Brandenburgo e muro de Berlín; Fotografía: A Primavera de Praga.
- **O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación.** Investigar sobre algún dos conflitos da guerra fría usando Internet..
- **Emprendemento.** Interpretar unha caricatura sobre a Guerra Fría.
- **Educación cívica e constitucional.** Contraponer os valores de ámbolos dous bloques nun debate en clase..
- **Valores persoais.** O uso das armas atómicas como ameaza ao inimigo.

j) Unidade 10: a descolonización e o terceiro mundo

Nesta unidade os alumnos estudarán o proceso descolonizador que tivo lugar despois da Segunda Guerra Mundial, estudarán a descolonización de Asia e Oceanía, o Oriente Próximo e o continente africano, estudarán tamén o nacemento do Terceiro Mundo.

1) CONTIDOS

- A descolonización.
- A descolonización de Asia e Oceanía.

- Oriente Próximo.
- A descolonización de África.
- O nacemento do Terceiro Mundo.
- Interpretación de caricaturas sobre a descolonización.

2) OBXECTIVOS

- Analizar a descolonización. Causas e etapas.
- Subliñar o proceso de descolonización, os seus ámbitos e consecuencias esenciais.
- Organizar os feitos máis importantes da descolonización de posguerra no século XX e comprender os límites da descolonización e da independencia nun mundo desigual”.

3) ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

- Describe os feitos relevantes do proceso descolonizador.
- Esquematiza as causas que propiciaron a descolonización.
- Esquematiza as consecuencias da descolonización.

4) INDICADORES DE LOGRO

- Explica o comezo do proceso de descolonización como consecuencia da Segunda Guerra Mundial.
- Explica os feitos máis importantes do proceso de descolonización en Asia, Oceanía e África.
- Explica o concepto de Terceiro Mundo.

5) TEMPORALIZACIÓN

Estudaremos esta unidade entre finais de abril e comezos de maio, durante un total de 8 sesións lectivas.

6) CRITERIOS MÍNIMOS DE AVALIACIÓN

- Organizar os feitos máis importantes da descolonización de posguerra no século XX e comprender os límites da descolonización e da independencia nun mundo desigual”.
- Recoñecer o concepto de descolonización e comprender as súas causas e etapas.
- Comprender a importancia da Conferencia de Bandung e a xeneralización do proceso descolonizador e as súas consecuencias.

* CONTIDOS TRANSVERSAIS

- **Comprensión lectora.** Facémonos preguntas. Quen defendeu a resistencia pacífica?; ONU e descolonización; Nacemento do Estado de Israel; Protagonistas da descolonización africana; Desexos dunha nena de Benin.
- **Expresión oral e escrita.** A Conferencia de Bandung, cuestións.
- **Comunicación audiovisual.** Caricatura sobre a descolonización africana; eixe temporal: fitos da descolonización de Asia e África; Mapa da independencia e partición da India británica; mapa da descolonización de Asia; Tres mapas do conflito árabe-israelí; Fotografía: Primeiras eleccións democráticas en Suráfrica en 1994; mapa dos países nonaliñados (páxina 263).
- **O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación.** Investigación e elaboración dunha presentación sobre un proceso de independencia.
- **Emprendemento.** Comprometidos, O legado da descolonización.
- **Educación cívica e constitucional.** Análise ética e moral: Como vive a muller no mundo menos desenvolvido?
- **Valores persoais.** Análise ética e moral: O Terceiro Mundo: a desigualdade persiste.

k) Unidade 11: o mundo desde 1945 ata a actualidade

Nesta unidade os alumnos estudarán a democracia, o benestar e o cambio social na Europa actual, a importancia de Estados Unidos como unha gran potencia, a Europa do Leste: a URSS e as democracias populares e a desaparición do bloque comunista. Verase tamén a evolución da Unión Europea desde a súa creación, o desenvolvemento de Asia oriental e as tensións e conflitos que se viven en distintos países na actualidade, estudarán o concepto de globalización e algúns retos e problemas do século XXI como a sobreexplotación do planeta e o cambio climático

1) CONTIDOS

- Europa occidental: democracia e cambio social.
- Estados Unidos, unha gran potencia.
- Europa do Leste: a URSS e as democracias populares.
- A desaparición do bloque comunista.
- A revolución da muller.
- A Unión Europea, unha iniciativa orixinal.
- O desenvolvemento de Asia oriental.
- Tensións e conflitos en América Latina.
- A Cuba castrista.
- Tensións e conflitos en Asia e África.

- As potencias emerxentes no século XXI.
- O mundo islámico, un espazo en tensión.

2) OBXECTIVOS

- Interpretar a situación internacional actual: nova orde internacional, sistema mundial de estados e conflitos.
- Diferenciar a situación internacional actual de Estados Unidos e Xapón, e os seus conflitos.
- Afondar no coñecemento da construción europea e coñecer os conflitos recentes en Europa.
- Sacar conclusións sobre o ascenso de Asia e coñecer e localizar os seus conflitos.
- Comprender as bases da recuperación de Rusia, e analizar os conflitos actuais que a enfrontan aos países veciños.
- Coñecer a importancia estratéxica e os problemas do mundo islámico.
- Comprobar a evolución e os problemas actuais de América Latina e a África subsahariana, e clasificar outros conflitos mundiais.
- Interpretar as fórmulas actuais de entendemento internacional, e valorar o papel da ONU na resolución dos conflitos.

3) ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

- Explica os avances dos réximes soviéticos e do "Welfare State" en Europa
- Sinala o protagonismo internacional de Estados Unidos e de Xapón.
- Recoñece as ampliacións da UE.
- Identifica as potencias emerxentes asiáticas e os seus conflitos.
- Identifica e sintetiza os conflitos do mundo árabe.
- Explica, a través dun cadro resumo, a problemática de América Latina e da África subsahariana.
- Explica a función da ONU e doutros foros.

4) INDICADORES DE LOGRO

- Define o estado de benestar e como inflúe nel a evolución da economía e da sociedade.
- Estuda a evolución da URSS ata a súa desintegración e as revolucións democráticas da Europa do Leste.
- Analiza a Unión Europea desde o nacemento da CEE e a súa posterior evolución, analizando as sucesivas incorporacións e os retos que se lle expoñen para o futuro.

- Analiza a Unión Europea desde o nacemento da CEE e a súa posterior evolución, analizando as sucesivas incorporacións e os retos que se lle expoñen para o futuro.

5) TEMPORALIZACIÓN

Esta unidade traballarase ao longo das sesións lectivas comprendidas entre a segunda e a derradeira semana do mes de maio.

6) CRITERIOS MÍNIMOS DE AVALIACIÓN

- Comprender a situación internacional actual, as grandes rexións mundiais e as causas dos seus conflitos.
- Analizar o proceso de ampliación e integración de Europa, e diferenciar e localizar conflitos europeos recentes.
- Coñecer os países emerxentes de Asia, e os seus conflitos con países veciños.
- Analizar a posición de Rusia nos contextos mundial e rexional, e explicar as causas dos seus conflitos territoriais e económicos.
- Diferenciar o mundo islámico, e coñecer algúns dos seus conflitos recentes.
- Coñecer características e problemas de América Latina e da África subsahariana, e mostrar o seu coñecemento doutros conflitos mundiais actuais.

7) CONTIDOS TRANSVERSAIS

- **Comprensión lectora.** Facémonos preguntas Podemos vivir sen as novas tecnoloxías nun mundo globalizado?; Os símbolos da UE; Os Tratados de Roma; A revolución da muller; A perestroika; Os populismos latinoamericanos; A globalización ten historia.
- **Expresión oral e escrita.** Discurso de Barack Obama, cuestións; Os «inimigos do pobo», cuestións; Cambio climático e vida cotiá, cuestións.
- **Comunicación audiovisual.** Gráfico: evolución do prezo do petróleo; gráfico: desemprego e crise dos anos setenta; Mapa: as ampliacións da Unión Europea; Eixe temporal: A formación da UE; Fotografía: atentado contra as torres xemelgas en Nova York o 11 de setembro de 2001; Mapa: A formación da CEI (1991); eixe temporal: A caída do comunismo en Europa do Leste; Fotografía: Ataque estadounidense a Afganistán tras o 11-S.
- **O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación.** Elaboración dunha presentación sobre os conflitos armados no mundo actual.
- **Emprendemento.** Análise da influencia da globalización na vida diaria
- **Educación cívica e constitucional.** Análise científica: Como se produciu a crise económica de 2007?

1) Unidade 12: España, da ditadura á democracia

Nesta unidade os alumnos estudarán o período da posguerra en España, os primeiros anos do franquismo e as etapas posteriores ata o final da ditadura, pasarán logo a estudar a etapa da transición española na que falarán da constitución de 1978, o Estado das Autonomías, os sucesivos gobernos e os cambios económicos e sociais da España democrática, afondarán na Galicia do franquismo e da actualidade.

1) CONTIDOS

- Os primeiros anos do franquismo (1939-1949).
- Afianzamento do réxime e desarrollismo (1950-1973).
- O final da ditadura (1973-1975).
- Galicia no franquismo.

- A vida cotiá no franquismo.
- A resistencia dos maquis.
- Unha transición sen ruptura.
- A Constitución de 1978 e o Estado das Autonomías.
- Os gobernos do PSOE (1982-1996).
- A alternancia PP-PSOE (1996-2015).
- Cambios económicos e sociais na España democrática.
- Galicia na actualidade.

2) OBXECTIVOS

- Diferenciar as etapas do franquismo e os fundamentos do réxime franquista.
- Estudar a política interior do réxime franquista e a súa evolución entre 1939 e 1975.
- Recoñecer a composición da oposición interna e externa.
- Interpretar a política exterior do réxime franquista e a evolución das súas relacións internacionais.
- Explicar as transformacións operadas na evolución económica do franquismo, diferenciando etapas e características de cada etapa.
- Describir a evolución temporal da poboación e da sociedade durante o franquismo.
- Coñecer a evolución histórica de Galicia entre 1939 e 1975.
- Coñecer os principais feitos que conduciron ao cambio político e social en España despois de 1975.
- Integrar o labor do primeiro Goberno da UCD e os principios básicos da Constitución de 1978.
- Explicar o labor dos Gobernos da democracia entre 1979 e 1982.

- Identificar as políticas levadas a cabo polos Gobernos da democracia entre 1996 e 2011.

3) ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

- Coñece a situación da posguerra e a represión en España, así como as fases da ditadura de Franco.
- Compara interpretacións sobre a Transición española nos anos setenta do século XX e na actualidade.
- Enumera e describe algúns dos principais fitos que deron lugar ao cambio na sociedade española da transición.
- Analiza o problema do terrorismo en España durante esta etapa (ETA, GRAPO, Terra Lliure, etc.): a xénese e a historia das organizacións terroristas, a aparición dos primeiros movementos asociativos en defensa das vítimas, etc.
- Resume as medidas dos Gobernos entre 1979 e 1996.
- Resume as principais medidas dos Gobernos democráticos entre 1996 e 2011.

4) INDICADORES DE LOGRO

- Estuda a España da posguerra e as diferentes fases polas que pasou a ditadura de Franco desde 1939 ata 1975.
- Coñece e explica os sucesos máis importantes que propiciaron o cambio na sociedade española da transición.
- Coñece o problema do terrorismo en España, nomea algúns grupos terroristas da época: ETA, GRAPO etc. e explica o que é a Asociación de Vítimas do Terrorismo, cando se creou e cales son os seus fins.
- Ordena acontecementos cronoloxicamente e sitúaos nunha liña do tempo.

5) TEMPORALIZACIÓN

A derradeira unidade estudarase nas 8 primeiras sesións do mes de xuño, como paso previo aos derradeiros exames.

6) CRITERIOS MÍNIMOS DE AVALIACIÓN

- Explicar as causas de que se establecera unha ditadura en España tras a Guerra Civil, e como foi evolucionando esa ditadura desde 1939 a 1975.
- Coñecer os principais feitos que conduciron ao cambio político e social en España despois de 1975, e sopesar distintas interpretacións sobre ese proceso.
- Comprender o concepto de Transición democrática e recoñecer os inicios do proceso.

7) CONTIDOS TRANSVERSAIS

- **Comprensión lectora.** A represión da masonería e o comunismo; A resistencia dos maquis; A vida cotiá no franquismo; Mensaxe do rei Xoan Carlos I na súa coroación; A Constitución de 1978.
- **Expresión oral e escrita.** Os pactos con Estados Unidos, cuestión; O Congreso de Múnic, cuestións; O 11-M, cuestións.
- **Comunicación audiovisual.** Fotografía: Entrevista entre Hitler e Franco en Hendaia en 1940; Cartel falanxista; dous gráficos sobre o crecemento económico; Fotografía: Carga policial contra unha manifestación de estudantes en Madrid en 1968; eixe temporal: evolución do franquismo; fotografías: Adolfo Suárez xura o seu cargo; Coroación de Xoan Carlos I; Foto: Tejero irrompe no Congreso dos Deputados; Eixe temporal: Cronoloxía da transición.
- **O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación.** Elaboración dunha presentación sobre a evolución de España entre 1996 e 2011.
- **Emprendemento.** Aplica unha técnica: Analizar a Constitución de 1978.
- **Educación cívica e constitucional.** Os valores da actual democracia española..
- **Valores persoais.** Rexeitamento das ditaduras como forma de goberno.

5.7. Concrecións metodolóxicas

Traballar de xeito competencial na aula supón un cambio metodolóxico importante; o docente pasa a ser un xestor de coñecemento do alumnado e o alumno ou a alumna adquire un maior grao de protagonismo.

En concreto, na área de Xeografía e Historia:

Necesitamos adestrar de xeito sistemático os procedementos que conforman a estrutura da materia. Se ben a finalidade da área é adquirir coñecementos esenciais que se inclúen no currículo básico. O alumnado deberá desenvolver actitudes conducentes á reflexión e análise sobre os grandes feitos históricos, as súas vantaxes e as implicacións éticas que en ocasións consideran. Para iso necesitamos certo grao de adestramento individual e traballo reflexivo de procedementos básicos da materia: a comprensión lectora, a expresión oral e escrita, a argumentación en público e a comunicación audiovisual.

Nalgúns aspectos da área, o traballo en grupo colaborador achega, ademais do adestramento de habilidades sociais básicas e enriquecemento persoal desde a diversidade, unha ferramenta perfecta para discutir e afondar en contidos dese aspecto.

Por outro lado, cada alumno parte dunhas potencialidades que definen as súas intelixencias predominantes, enriquecer as tarefas con actividades que se desenvolvan desde a teoría das intelixencias múltiples facilita que todos os escolares poidan chegar a comprender os contidos que pretendemos adquirir para o desenvolvemento dos obxectivos de aprendizaxe.

Na área de Xeografía e Historia é indispensable a vinculación a contextos reais, así como xerar posibilidades de aplicación dos contidos adquiridos. Para iso, as tarefas competenciais facilitan este aspecto, que se podería complementar con proxectos de aplicación dos contidos.

5.8. Materiais e recursos didácticos

Os materiais cos que profesorado e alumnado traballarán nesta materia son os seguintes:

- Libro de texto: Historia. Serie Descubre. Proxecto Saber Facer. Ed. Santillana.
- Mapas, textos, gráficas e fotografías de carácter histórico.
- Un caderno de tamaño A4 ou un clasificador para realizar as tarefas escritas: esquemas, resúmenes, actividades, etc.
- Material audiovisual relacionado coa historia.
- Na aula dispónse de ordenador e proxector, con conexión a internet.
- Internet e material dixital.

5.9. Instrumentos de avaliación. Procedementos criterios de avaliación, cualificación e promoción

Tendo en conta os criterios de avaliación xerais indicados ao comezo desta programación, ademais daqueles outros que se foron concretando ao longo de cada unha das unidades didácticas que forman parte desta materia, cómpre agora salientar cal é o proceso de cualificación e por conseguinte promoción de curso segundo os criterios antes referidos.

Realízase unha avaliación inicial do alumnado co obxecto de poder adaptar a programación ás características do mesmo..

Algúns dos procedementos e instrumentos que se poden empregar para avaliar o proceso de aprendizaxe:

- Observación sistemática
- Observación directa do traballo na aula..
- Observación directa sobre a participación e interese e a súa actitude favorable

- -Analizar as producións dos alumno
  - Caderno de clase.
  - Resumos.
  - Actividades en clase (problemas, exercicios, respostas a preguntas etc.).
  - Traballos monográficos.
  - Traballos de investigación.
  - Avaliar as exposicións orais dos alumnos
  - Debates
- -Postas en común..
- -Realizar probas específicas
  - Obxectivas.
- -Exposición dun tema, en grupo ou individualmente.

- Instrumentos de avaliación para cada estándar de aprendizaxe

- Os criterios de avaliación serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado. Describe o que se quere valorar e que o alumnado debe lograr. Os instrumentos de avaliación que utilizaremos serán os seguintes:
  - - Instrumentos de observación (O): do traballo do alumnado na aula, individualmente e en grupo, anotando o que corresponda na libreta de aula do profesor (LAdP).
  - - Instrumentos de produción (P) do alumnado: revisaranse periódicamente as libretas individuais e recolleranse traballos escritos ou en soporte TIC producidos polo alumnado, individualmente ou en pequeno grupo. En ambos os dous casos anotarase a cualificación que corresponda na LAdP.
  - - Probas orais (PO): respostas individuais a preguntas do profesor, participación en debates e postas en común, anotando a cualificación que corresponda na LAdP.
  - - Probas escritas (PE): realizaranse un mínimo de dúas (2) por avaliación, pero tamen forman parte distas as probas de produción, pois son escritas.

Bloque	Estándar de aprendizaxe	Instrumento de avaliación
Bloque 1. O século XVIII en Europa ata 1789	B1.1.1. Establece, a través da análise de textos, a diferenza entre o Absolutismo e o Parlamentarismo.	P, PO, PE
	B1.1.2. Distingue conceptos históricos como Antigo Réxime e Ilustración.	PO, PE
	B1.2.1. Describe as características da cultura da Ilustración e as implicacións que ten nalgúns monarquías.	P, PE
	B1.3.1. Aprecia os avances científicos e a súa aplicación á vida diaria, e contextualiza o papel dos científicos na súa propia época.	P, PO

	B1.3.2. Comprende as implicacións do empiricismo e o método científico nunha variedade de áreas.	O, P, PO
Bloque 2.- A Era das Revolucións Liberais	B2.1.1. Sopesa as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron.	P, PO, PE
	B2.1.2. Recoñece, mediante a análise de fontes de diversas épocas, o valor destas non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as.	P, PO, PE
	B2.2.1. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas da primeira metade do século XIX, acudindo a explicacións causais, e sinala os proles e os contras.	P, PE
	B2.2.2. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas do século XVIII, acudindo a explicacións causais, e indica os proles e os contras.	P, PE
	B2.2.3. Discute as implicacións da violencia empregando diversos tipos de fontes.	O, P, PO
Bloque 3.- A Revolución Industrial	B3.1.1. Analiza os proles e os contras da primeira Revolución Industrial en Inglaterra.	O, P, PE
	B3.2.1. Analiza e compara a industrialización de diferentes países de Europa, América e Asia, nas súas distintas escalas temporais e xeográficas.	O, P, PO
	B3.2.1. Compara o proceso de industrialización en Inglaterra e nos países nórdicos.	O, P, PO
	B3.3.1. Explica a situación laboral feminina e infantil nas cidades industriais.	P, PE
	B3.4.1. Especifica algunhas repercusións políticas como consecuencia dos cambios económicos en España.	P, PE
	B3.5.1. Elabora un eixe cronolóxico, diacrónico e sincrónico, cos principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX.	O, P, PE
Bloque 4.- O Imperialismo do Século XIX a I Guerra Mundial	B4.1.1. Explica razoadamente que o concepto imperialismo reflicte unha realidade que influirá na xeopolítica mundial e nas relacións económicas transnacionais.	P, PO, PE
	B4.1.2. Elabora discusións sobre eurocentrismo e a globalización.	O, P, PO
	B4.2.1. Sabe recoñecer cadeas e interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914.	O, P, PO
	B4.3.1. Diferencia os acontecementos dos procesos, nunha explicación histórica, da I Guerra Mundial.	P, PO, PE
	B4.3.2. Analiza o novo mapa político de Europa.	P, PO, PE
	B4.3.3. Describe a derrota de Alemaña desde a súa propia perspectiva e desde a dos aliados.	P, PO
	B4.4.1. Contrasta algunhas interpretacións do alcance da Revolución Rusa na súa época e na actualidade.	P, PO, PE

	B4.5.1. Comenta analiticamente cadros, esculturas e exemplos arquitectónicos da arte do século XIX.	P, PO, PE
	B4.5.2. Compara movementos artísticos europeos e asiáticos.	P, PO, PE
Bloque 5.- A época de entreguerras (1919-1939)	B5.1.1. Analiza interpretacións diversas de fontes históricas e historiográficas de distinta procedencia.	P, PO
	B5.1.2. Relaciona algunhas cuestións concretas do pasado co presente e as posibilidades do futuro, como o alcance das crises financeiras de 1929 e de 2008.	P, PE
	B5.1.3. Discute as circunstancias da loita polo sufraxio da muller.	P, PO
	B5.2.1. Explica diversos factores que fixeron posible o auxe do fascismo en Europa.	P, PE
	B5.3.1. Explica as principais reformas durante a II República española, e reaccións a elas.	P, PE
	B5.3.2. Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional.	P, PE
	Bloque 6.- As causas e consecuencias da II Guerra Mundial (1939- 1945)	B6.1.1. Recoñece a xerarquía causal (diferente importancia dunhas causas ou outras segundo as narrativas).
B6.2.1. Sitúa nun mapa as fases do conflito.		P, PO
B6.2.2. Dá unha interpretación de por que rematou antes a guerra europea que a mundial.		P, PO
B6.2.3. Elabora unha narrativa explicativa das causas e as consecuencias da II Guerra Mundial, a distintos niveis temporais e xeográficos.		P, PO, PE
B6.3.1. Recoñece a significación do Holocausto na historia mundial.		P, PO, PE
B6.4.1. Utilizando fontes históricas e historiográficas, explica algúns dos conflitos enmarcados na época da Guerra Fría.		O, P, PE
B6.4.2. Describe as consecuencias da guerra de Vietnam.		P, PO
B6.5.1. Describe os feitos relevantes do proceso descolonizador.		P, PO, PE
B6.5.2. Distingue entre contextos diferentes do mesmo proceso, por exemplo, África subsahariana (anos 50 e 60) e a India (1947).		P, PO, PE
Bloque 7.- A estabilización do Capitalismo e o illamento económico do bloque soviético	B7.1.1. Explica os avances dos réximes soviéticos e do "Welfare State" en Europa.	O, P, PO
	B7.1.2. Recoñece os cambios sociais derivados da incorporación da muller ao traballo asalariado.	O, P, PO
	B7.2.1. Compara a crise enerxética de 1973 coa financeira de 2008.	P, PO
	B7.3.1. Coñece a situación da posguerra e a represión en España, así como as fases da ditadura de Franco	O, P, PE
	B7.3.2. Discute como se entende en España e en Europa o concepto de memoria histórica	O, P, PO
Bloque 8.-	B8.1.1. Interpreta o renacemento e o declive das nacións no novo mapa político europeo desa época	P, PO

O mundo recente entre os Séculos XX e XXI	B8.1.2. Comprende os proles e contras do estado do benestar.	O, P, PO
	B8.2.1. Analiza aspectos políticos, económicos e culturais dos cambios producidos tralo colapso da URSS.	O, P, PO
	B8.3.1. Compara interpretacións sobre a Transición española nos anos setenta do século XX e na actualidade.	O, P, PE
	B8.3.2. Enumera e describe algúns dos principais fitos que deron lugar ao cambio na sociedade española da transición: coroación de Xoán Carlos I, lei para a reforma política de 1976, lei de amnistía de 1977, apertura de Cortes Constituíntes, aprobación da Constitución de 1978, primeiras eleccións xerais, creación do Estado das autonomías, etc.	O, P, PE
	HB8.3.3. Analiza o problema do terrorismo en España durante esta etapa (ETA, GRAPO, Terra Lliure, etc.): a xénese e a historia das organizacións terroristas, a aparición dos primeiros movementos asociativos en defensa das vítimas, etc.	O, P, PO
	B8.4.1. Discute sobre a construción da Unión Europea e do seu futuro.	O, P, PO
Bloque 9.- A Revolución Tecnolóxica e a globalización a finais do Século XX e principio do XXI	B9.1.1. Procura na prensa novas dalgún sector con relacións globalizadas, e elabora argumentos a favor e en contra.	O, P, PO, PE
	B9.1.2. Elabora discusións sobre o eurocentrismo e a globalización.	O, P, PO
	B9.2.1. Analiza algunhas ideas de progreso e retroceso na implantación das recentes tecnoloxías da información e da comunicación, a distintos niveis xeográficos.	O, PO
	B9.3.1. Crea contidos que inclúen recursos como textos, mapas e gráficos, para presentar algún aspecto conflitivo das condicións sociais do proceso de globalización.	O, P
Bloque 10.- A relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da historia e a xeografía	B10.1.1. Formula posibles beneficios e desvantaxes para as sociedades humanas e para o medio natural dalgunhas consecuencias do quecemento global, como o desxeamento do Báltico.	O, P, PO
	B10.1.2. Sopesa como unha Europa en guerra durante o século XX pode chegar a unha unión económica e política no século XXI.	P, PO
	B10.1.3. Compara (nun aspecto ou en varios) as revolucións industriais do século XIX coa revolución tecnolóxica de finais do século XX e principio do XXI.	P, PE
	B10.2.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	P, PE
	B10.2.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	P, PE
	B10.3.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	O, P, PO
	B10.4.1. Utiliza con fluidez e precisión o vocabulario histórico e artístico necesario.	O, P, PO

CRITERIOS DE CUALIFICACIÓN.

As cualificacións serán o resultado dos seguintes aspectos::

1. As probas: 70 % da nota da avaliación.

- Exames de materia (Historia): **70% da nota (dous por avaliación).**

2. Libro de lectura: 10% da nota da avaliación.

En cada avaliación o alumnado realizará un mínimo de dúas probas orais ou escritas, globalizadoras dos contidos que nese momento deberán de estar asimilados polo alumnado, correspondente a materia traballada (Historia).

A valoración respecto as probas farase atendendo os seguintes criterios :

- Se está ben estruturada desde o punto de vista dos conceptos estudados.
- Se os alumnos empregan correctamente os conceptos traballados.
- Se a expresión escrita demostra que o alumno sabe o que quere dicir.
- Se o vocabulario e a ortografía están empregados correctamente.
- Se a presentación é correcta.

3. Traballo diario: na aula e na casa . 10% da nota

- 2.1 O caderno da clase contendo os apuntes e as actividades diarias . Terase en conta :
  - Se o alumno realiza diariamente as tarefas asignadas.
  - Se reflexa una comprensión da materia estudiada.
  - Se está debidamente presentado en tempo e forma.

* Os traballos: Incluen a presentación de síntesis parciais, traballos, comentarios, resúmenes etc.. tanto de maneira individual como en grupos. Na valoración dos traballos seguiránse os mesmos criterios que nas probas.

4. CADERNO. 10%, igual que os demais niveis.

4. A actitude do alumno na clase.

Neste apartado terase en conta a participación no seu proceso de aprendizaxe, e o comportamento na aula . Por tanto avaliarase tendo en conta a medio dos seguintes items

- A actitude participativa, responsable e de cooperación.

- O interese e predisposición de cara a realización do traballo..
- O respecto aos compañeiros, profesor e a toda a comunidade educativa.
- O respecto polo material tanto individual como común.
- -Portar diariamente o material necesario.
- A puntualidade tanto na entrada de clase como como nos términos fixados na elaboración das tarefas.
- Ao alumnado a comezo de curso se lle entregará a seguinte información:

PLAN DE TRABAJO. HISTORIA.

4º ESO CURSO 2019-2020 IES POETA AÑÓN

- 1) Libro de texto: Título: Historia. Serie Descubre. Proxecto SABER Autor: Varios Autores
Editorial: Santillana OBRADOIRO
- 2) Temporalización e distribución dos temas:

1ª Avaliación:	Unidades: 1, 2, 3 e 4.
2ª Avaliación:	Unidades: 5, 6, 7 e 8.
3ª Avaliación:	Unidades: 9, 10, 11 e 12.

- 3) Número de exames:
  - Dous exames por avaliación de Historia. (2 unidades do temario por exame).
  - Un traballo y exposición dun libro por avaliación.

De cada avaliación suspensa haberá unha recuperación en datas posteriores á Avaliación e entrega de notas.

- 4) Tipo de exames:

* Os exames de materia (Historia) seguirán o modelo que se expón a continuación:-

1. Preguntas breves: definicións, verdadeiro ou falso, relacionar conceptos...O total deste grupo de preguntas será de 5 puntos,
2. Comentario histórico ou artístico: 5 puntos.

- 5) Exercicios:

Calificaranse os exercicios feitos en clase. De non facelos terase un negativo, que descontará 0'25 puntos.

Hai que ter un caderno de clase que sexa de uso exclusivo para esta materia. Nel faranse os exercicios (anotando o número destes,páxina do libro no que están e copiando o enunciado principal) e os apuntes ou esquemas que se fagan na clase.Tamén pegarase na libreta o material fotocopiado que a profesora entregue. Os cadernos serán revisados unha vez por avaliación e aleatoriamente cada vez que lle corresponda corrixir na aula

6) libros de lectura:

Haberá que ler un libro por avaliacion. O alumno pode elixir dunha selección proposta pola profesora

- ¿Quen mato a Inmaculada de Silva? Mariña Mayoral.
- Todos los héroes han muerto. Blanca Álvarez.
- Pepa a Loba. Carlos G. Reigosa.
- Noche de alacranes. Alfredo Gómez.
- La pólvora de febrero. Fernando Lalana.
- Zara y el librero de Bagdad. Fernando Marín.
- El violinista de Mauthausen. Andrés Pérez Domínguez.
- La casa del propósito especial. John Boyne.
- La fiesta del oso. Jordi Soler.
- Rosas blancas para Wolf. Carlos Hugo Asperilla.
- 14. Jean Echenoz.
- Un saco de canicas. Josep Jaffo.
- Fillos do mar. Pedro Feijoo.
- La ladrona de libros. Markus Zusak
- Memorias de ciudades sen luz. Inma López Silva.
- El librero de Kabul. Asne Sierstad.
- La madre. Gorki.
- Los girasoles ciegos.Alberto Méndez.
- La voz dormida. Dulce Chacon
- Casa de muñecas. Ibsen
- El gatopardo. Lampedusa.
- Tiempos difíciles. Dickens.
- De parte de la princesa muerta. Kenizé Mourad.
- Los pazos de Ulloa. Pardo Bazan.
- Entre naranjos. Blasco Ibañez.
- Historia de una maestra. Josefina Aldecoa.
- A noite de voraces sombras. Agustín Fernández Paz.
- Tristes armas. Marina Mayoral.
- O lapis do carpinteiro. Rivas.

- Soldados de Salamina. Javier Cercas.
- Un largo silencio. Angeles Caso.
- Trece rosas. Fonseca.
- Esperando a Robert Capa. Susana Fortes.
- Non volvas. Suso de Toro.
- Los que4 nos salvaron. Jena Blum
- Donde nadie te encuentre. Alicia Gimenez Bartlett.
- Mala gente que camina. Benjamin Prado.
- Veinte años y un día. Jorge Semprun.

7) Cualificación/Criterios:

- A nota media dos dous exames será o 70% da nota da avaliación.
- A nota da proba sobre o libro de lectura será o 10% da nota da avaliación.
- A nota do será o 10%traballo na aula e casa e comportamento da nota da avaliación
- O caderno será un 10%
- Cada negativo do control de traballo diario, falla de material, exercicios sen facer, falla de respecto á profesora e aos compañeiros/as descontará 0'25 puntos da nota do comportamento-cuarto criterio de cualificación-.

5.10. Criterios de promoción

Para superar o curso será indispensable ter aprobado as tres avaliacións cunha nota mínima numérica de 5.

As avaliacións con cualificación negativa terán unha proba de recuperación unha vez rematado o trimestre.

Aqueles alumnos/as que non tiveran superadas as avaliacións durante o curso, realizarán unha recuperación por avaliación. Se ó final de curso algún alumno/a aínda tivese, logo de facer as recuperacións, unha avaliación suspensa, terá outra oportunidade de recuperala. Cando o resultado deste proceso sexa negativo o alumnado terá que presentarse á proba Extraordinaria de setembro.

Asemade promocionarán en setembro todos aqueles que consigan unha nota mínima de 5 puntos na proba da convocatoria extraordinaria, atendendo aos criterios específicos que se detallan no apartado dedicado ao respecto

5.11. Proba extraordinaria de setembro

Todo o alumnado que nunha avaliación obteña unha nota inferior a 5 deberá facer unha proba escrita sobre tódolos contidos traballados nesa avaliación. Considérase que terá superada a avaliación se na proba de recuperación obtén unha cualificación mínima de 5 puntos.

Aquel alumnado que suspenda a materia na convocatoria de xuño terá que presentarse á proba extraordinaria de setembro .

5.12. Indicadores de avaliación do proceso de ensino

Aos indicadores de logro especificados en cada unha das unidades didácticas

expostas anteriormente nesta programación didáctica hai que engadir-lles os seguintes, que son os xénericos ao estudo da historia.

- Ordena acontecementos cronoloxicamente e sitúaos nunha liña do tempo.
- Coñece o significado de termos históricos e artísticos e emprégaos axeitadamente.
- Analiza textos e interpreta esquemas relacionados con aspectos propios de cada período histórico.
- Comprende as causas e as consecuencias dos feitos históricos.
- Explica por escrito as etapas dun feito histórico concreto.
- Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.
- Identifica e describe fontes escritas e non escritas, explicando a necesidade de fontes para escribir a historia.
- Busca información, identifica e explica os resultados obtidos na súa investigación.
- Identifica e describe as fontes históricas que utilizan os historiadores, como bibliotecas, arquivos, etc.

5.13. Medidas de atención á diversidade

Terase en conta o tratamento da diversidade do alumnado con respecto ós diferentes ritmos de aprendizaxe, polo que orientarase a intervención en función desta variedade. Daquela, empregaranse recursos básicos para desenvolver distintas estratexias de ensino para facilitar as aprendizaxes do alumnado en función das súas necesidades concretas. Isto esixe un tratamento en diferentes niveis de

profundidade dos contidos, tendo en conta que o texto expositivo e as actividades de síntese desenvolverán os contidos básicos da

Ademais elaboraranse actividades que terán distintos niveis de dificultade e incluíranse actividades de reforzo e de ampliación para cada un dos temas que conforman o libro de cada alumno/a.

5.14. Elementos transversais

En cada unha das unidades didácticas descritas nesta programación foise facendo referencia ao tratamento concreto dunha serie de aspectos transversais. Polo tanto agora non queda máis que facer un resume global, e en conxunto, deses temas respecto da globalidade da materia. Xa que logo estes son os temas transversais e a súa presenza e tratamento na programación de Xeografía e Historia de 4º ESO.

1) COMPRENSIÓN LECTORA:

Fundamentalmente proporase en cada unidade didáctica a lectura dun texto relacionado cos contidos a traballar. Asemade nalgúns casos pedirase a elaboración de redaccións sobre algún dos aspectos tratados no tema.

A lectura dos textos será individual, pero tamén en grupo. Ao remate da mesma proporase a realización de debates coa finalidade de avaliar a comprensión do texto.

2) EXPRESIÓN ORAL E ESCRITA:

En relación co aspecto anterior e complementándoo, proporase a redacción de textos e a exposición oral de traballos sobre eses textos ou outros distintos. En todo caso cada un

deles relacionado coa materia explicada.

3) COMUNICACIÓN AUDIOVISUAL:

Xunto coas novas tecnoloxías e un aspecto moi importante no traballo na clase. Aproveitando os fondos audiovisuais cos que conta o centro, máis aqueles outros aos que se pode acceder por internet, as explicacións do libro de texto e do material escrito co que se traballa, complementaranse co visionado de películas, documentais e/ou reportaxes sobre os temas obxecto de estudo.

4) TRATAMENTO DAS TIC:

Van ser un aspecto moi importante desde o punto de vista metodolóxico porque informáticos útiles para traballar cos materiais de historia.

5) EMPRENDEMENTO:

Con este tema transversal o que se busca é conseguir que o alumnado se mostre interesado por aquelas actividades que poñan de supoñen unha ferramenta moi importante, non só para a procura de información ou para a adquisición de materiais audiovisuais existente na Rede, senón tamén para a elaboración de traballos, presentación, gráficas mediante o uso das novas tecnoloxías. Así permitírase ao alumnado o coñecemento de programas manifesto a súa capacidade creativa e innovadora á hora de levar a cabo proxectos emprendedores en relación coa historia.

6) EDUCACIÓN CÍVICA E CONSTITUCIONAL:

O estudo da historia permite achegarse ao coñecemento doutras culturas distintas, xa no tempo, xa no espazo, polo que o alumnado aprende normas cívicas, de comportamento e sobre todo o respecto pola cultura diferente da propia e polos dereitos dos demais. Así pois é un valor importante a transmitir a través do coñecemento histórico, que en ningún caso pode quedar de lado.

5.15. Mecanismos de revisión, avaliación e modificación da pda

Ao igual que nas restantes materias que son responsabilidades deste departamento o seguimento, avaliación e, se é o caso, modificación desta programación, farase nas reunións conxuntas de tódolos membros do departamento. Estas reunións teñen unha periodicidade mensual, polo que fundamentalmente nas que se celebren a comezos de trimestre, ademais de valorar os resultados académicos do alumnado, observarase o cumprimento dos contidos e demais aspectos programados, para se fose necesario proceder as modificacións requeridas.

Xa que logo, a revisión da programación didáctica é un proceso de seguimento continuo, co fin de permitir calquera modificación sen ter que esperar ao final de curso. Está claro que calquera modificación será logo comunicada ao alumnado para que teñan coñecemento dela.

Con todo, ao remate do curso o departamento fará unha avaliación final da programación que pasará a estar recollida.

ANEXO:**EXPOSICIONS ORAIS PARA GRUPOS DE 3º E 4º ESO**

Os Alumnos de 3º e 4º ESO realizan exposicions orais ao longo do curso para a súa avaliación

Tendrase en conta a seguinte RUBRICA:

RÚBRICA PARA EVALUAR PRESENTACIONES ORAIS

NOME DO ALUMNO:

TEMA DA EXPOSICIÓN:

CURSO E NIVEL:

DATA:

CRITERIOS.	PUNTUACIONES			
	Excelente 2	Bueno 1	Regular 0.5	Deficiente 0.25
Criterio de avaliación				
Aspectos formais				
Uso adecuado del tempo dispoñible.				
Utiliza linguaxe co precisión.				
Tono de voz é correcto.				
Comunicase adecuadamente				

Postura corporal axeitada.				
CONTENIDO				
Evita ler so o escrito.				
Presenta o contexto e introduce o traballo.				
Demostra dominio do contido.				
Entende e tramite a información.				
Aporta documentación.				
Plantexa conclusións para un posterior debate.				
Uso adecuado de recursos visuais y/o tecnolóxicos para enriquecer su presentación				

Recomendacións para mellorar a exposición:

NOTA ASPECTOS FORMALES:

NOTA CONTIDO:

FIRMADO:

PROFESOR

ALUMNO

DELEGADO

6. ACTIVIDADES DE SEGUIMIENTO, RECUPERACIÓN E AVALIACIÓN DE PENDENTES

Os/as alumnos/as que teñan pendente a materia de Ciencias Sociais-Xeografía e Historia de 1º, 2º e 3º curso seguirán o seguinte plan orientado a recupera-la materia:

- Prepararán un caderniño de exercicios cuatrimestral, do que sairán as preguntas do exame
- Realizarase un exame escrito cuatrimestral para comprobar o progreso do alumno/a.
- Para recuperar a materia deberán obter unha cualificación superior a 5 en cada unha das avaliacións.
- Os que non lograsen ese mínimo terán a posibilidade de volver a examinarse da totalidade da materia no mes de maio.

Os contidos esixibles están recollidos na programación de 1, 2º da ESO.

En canto ó programa de reforzo para a recuperación da materia de Ciencias Sociais de calquera curso da ESO será realizado en horas lectivas ou fóra delas se fora preciso a través da explicación personalizada por parte dos profesores ante as dúbidas que puideran presentar os alumnos coa materia suspensa.

7. ACTIVIDADES COMPLEMENTARIAS E EXTRAESCOLARES

As actividades planificadas para este curso na materia de xeografía e historia son as seguintes:

Ao longo do curso, a docente procurará na medida do posible (oportunidade, tempo....) complementar os contidos traballados na materia con actividades complementarias e extraescolares que se detallarán na memoria final do curso. Entre outras poderán ser as seguintes:

- Asistencia a conferencias e exposicións sobre a materia.
- Visitas a lugares de interese histórico.
- Exposición de traballos de aula.
- Participación nas actividades programadas dentro do proxecto de biblioteca organizado polo centro

8. MATERIAS OPTATIVAS

O departamento tamén se encarga de impartir as seguintes materias optativas:

- 1- Cultura clásica (3º ESO)
- 2- Economía (4º ESO).
- 3- Educación de adultos. (EPA).

A programación das devanditas materias preséntanse en documentos independentes, anexos a esta programación didáctica do departamento de Ciencias Sociais.

POETA AÑÓN 2019-2020